

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav českých dějin

Bakalářská práce

Martin Piják

JUDr. August Adolf Popelka, kancléř prezidenta Háchy

JUDr. August Adolf Popelka, President Hácha's Chancellor

Praha 2022

Vedoucí práce: doc. PhDr. Jana Čechurová, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, 22. května 2022

Martin Piják

Abstrakt

Tato bakalářská práce se zabývá životem a prací JUDr. Augusta Adolfa Popelky (1887–1951), právníka a prezidentského úředníka v letech 1919–1945. Část práce věnovaná jeho působení v rámci Kanceláře prezidenta republiky je postavena na základě relativně širokého spektra archivních materiálů z Archivu Kanceláře prezidenta republiky. Pro kapitoly věnované soudnímu procesu, jenž probíhal před tribunálem Národního soudu, a pobytu ve vězení jsou užity podklady z fondu Národní soud, který je uložen v Národním archivu.

Pro komplexnější pohled na Popelkův život je věnován prostor i jeho rodinnému zázemí, zejména otci JUDr. Augustovi Popelkovi, předsedovi Nejvyššího soudu, a matce Ludvici Rottové Popelkové, člence činohry Národního divadla.

klíčová slova: August Adolf Popelka, Emil Hácha, Kancelář prezidenta republiky, Pražský hrad, Protektorát Čechy a Morava, Národní soud, kolaborace

Abstract

This thesis deals with the life and work of doctor of law, JUDr. August Adolf Popelka (1887-1951), lawyer and official working for the President of the Czechoslovak Republic in years 1919-1945. Part of this thesis is based on a relatively wide range of archive materials from The Archives of The Office of the President of the Czechoslovak Republic. Documentation relating to the chapter dealing with Popelka's trial before The National Court and with his imprisonment comes from The National Tribunal fund in the National Archives.

The thesis also examines the family background of August A. Popelka, in particular his father JUDr. Augustin Popelka, head of The Supreme Court, and his mother Ludvika Rottová Popelková, member of The National Theatre in Prague.

keywords: August Adolf Popelka, Emil Hácha, The Office of the President of the Czech Republic, Prague Castle, Protectorate of Bohemia and Moravia, The National Court, collaboration

Poděkování

Osob, které si zaslouží, abych jim poděkoval za jejich dlouhodobou podporu a spolupráci, je celá řada. Od rodiny po blízké přátele a kolegy. Vyjmenovávat je zde by zabralo několik stránek, ale věřím, že k těm správným se mé poděkování dostane.

Za důležité a přínosné rady děkuji vedoucí své práce doc. PhDr. Janě Čechurové, PhD., s níž jsme během našich konzultací několikrát hledali a vytyčovali ideální směr, jímž by se práce měla ubírat.

Práce by zcela jistě nevznikla bez spolupráce řady zaměstnanců nejrozličnějších českých archivů. Za celou dobu výzkumu jsem se i přes nepříznivou pandemickou situaci vždy setkával s velmi milým a kolegiálním přístupem. Zvláště si cením přístupu archivářů z Rakouského státního archivu a vídeňského Univerzitního archivu, kteří se mi snažili nejen přes pandemická, ale i jazyková omezení vyjít maximálně vstříc.

Zvláštní poděkování bych rád vyjádřil paní Barboře Skočdopolové, vnučce Augusta Adolfa Popelky, za velmi vstřícný přístup a milé setkání nad osudy jejich předků.

Všem jmenovaným i nejmenovaným patří můj velký dík!

Obsah

Úvod	9
Hodnostní tituly a jejich užití	12
Užití jmen osob v práci a v odborné literatuře	13
Metodika, prameny a literatura	15
1. JUDr. Adolf von Popelka (30. 8. 1819 – 8. 10. 1902), děd Augusta Adolfa Popelky	21
2. JUDr. Augustin Popelka (25. 4. 1854 – 22. 5. 1938), otec Augusta Adolfa Popelky	26
2.1 Presidentem Nejvyššího soudu a ministrem spravedlnosti	29
2.2 Jazykové právo	34
3. Ludvika Rottová Popelková (24. 2. 1856 – 30. 8. 1932).....	37
4. Život Augusta Adolfa Popelky do roku 1918	42
4.1 Studium	42
4.2 Vojenská služba a začátky úřednické kariéry.....	43
5. Konstituování KPR a činnost Augusta Adolfa Popelky v jejím rámci v letech 1919-1938.....	45
5.1 Řád Bílého lva a Popelka jako jeho sekretář	50
5.2 Členství ve sportovních a dalších organizacích.....	52
5.3 Popelkova reprezentační činnost a návštěva rumunského krále Carola II. v roce 1936	55
6. Činnost Augusta Adolfa Popelky v KPR/KSP v letech 1938–1945	57
6.1 Účast na společenských akcích.....	66
6.1.1 Udělení Čestného štítu protektorátu	67
6.2 Proměna Popelkova postoje k národu, otázka spolupráce s Němci a účasti v odboji	69
6.3 Otázka Háchova zdravotního stavu a jeho politické závěti.....	78
6.4 Konec války a Popelkovo zadržení.....	82
7. Soudní proces a závěr života.....	85

7.1 Soudní proces	86
7.1.1 Josef Kliment, spoluobviněný	90
7. 2 Vězení a život po propuštění	91
8. Rodina a soukromý život Augusta Adolfa Popelky	93
Závěr.....	98

Seznam zkratek

Seznam pramenů a literatury

Seznam použitých fotografií a vyobrazení v příloze

Obrazová příloha

Úvod

První zmínka, v níž jsem se setkal se jménem Augusta Adolfa Popelky a díky níž jsem se začal o jeho příběh zajímat, pochází z práce Zdeňka Hazdry Šlechta ve službách Masarykovy republiky.¹ Od té chvíle jsem na jeho jméno narážel v dalších studiích o československých dějinách častěji. Začal jsem se mu tedy i více věnovat a položil jsem si otázku, na níž budeme hledat odpověď v průběhu celé práce – Proč se vlastně o Popelkův život zajímat?

Hned na úvod můžeme jmenovat dva důvody. V odborné literatuře zpravidla nalézáme jen útržkové krátké zmínky, podobné té, v níž jsem se setkal s Popelkovým jménem vůbec poprvé, které nemohou stačit k utvoření celkového obrazu jeho života. Druhým důvodem je fakt, že na jeho životě a činnosti si můžeme velmi pěkně a přehledně ilustrovat dobové souvislosti první republiky, protektorátu a poválečných let, tedy jednoho z nejtěžejnějších období naší moderní historie.

Čím hlouběji jsem pronikal do života Augusta Adolfa Popelky, tím více jsem zjišťoval, že popsat jeho život v co nejplastičtější podobě bude vyžadovat rozšíření sledovaného období minimálně o dvě generace – o rodiče a prarodiče. Právě z tohoto důvodu jsem se rozhodl věnovat kapitoly práce i jeho dědečkovi Adolfovi, otci Augustinovi a matce Ludvice. Jedná se totiž o velmi zajímavé osobnosti, jejichž význam pro analýzu života Augusta Adolfa je velmi důležitý. Díky dědečkovi získala rodina šlechtický titul, otec byl významným právníkem a soudcem za monarchie i republiky a matka byla činoherní herečkou, jejíž kariéra je úzce spjata s počátky Národního divadla. Byť se rodina považovala za českou, byla v neustálém úzkém kontaktu s německým prostředím, což mělo bezesporu vliv i na Augusta Adolfa.

Je také velmi zajímavé sledovat vývoj sociálního postavení rodiny. V první generaci, jíž se tato práce věnuje, si rodina vydobyla významné společenské postavení, jež je ještě navíc stvrzeno ziskem šlechtického titulu. Druhá generace pak status rodiny potvrzuje a nadále rozvíjí i přes to, že v důsledku společenských a politických změn šlechtictví ztratí. Po vzniku republiky se druhá i třetí generace plně přizpůsobují současným poměrům a zastávají významné ústavní a úřednické funkce. S končící republikou odchází symbolicky i druhá generace, která je i přes své počátky, kdy je velmi

¹ HAZDRA, Zdeněk. *Šlechta ve službách Masarykovy republiky*. Praha: Nakladatelství Lidových novin, 2016.

úzce spojená s monarchií, byť se hlásí k češství, vnímána spíše jako republikánská. Poslední z rodiny, August Adolf Popelka, představuje určitou kontinuitu mezi první republikou a protektorátem, svou předchozí pozici ještě posílí a upevní, ale z pomyslného výsluní je smeten s koncem protektorátu a úplně společensky zlikvidován ještě na konci 40. let.

Analýza Popelkova života se dá jednoduše rozdělit do tří celků: život mezi lety 1887 a 1918, 1918–1945 a 1945–1951. Mimo tato vymezená období budou nejen kapitoly o dědečkovi a rodičích Augusta Adolfa Popelky, ale také kapitola věnovaná jeho osobnímu životu a rodině.

První sledované období, které zahrnuje léta od Popelkova narození, přes studia, vojenskou službu až po první pracovní zkušenosti, je sice nejdelším ze všech tří vymezených, ale bohužel k němu neexistuje dostatečné množství materiálů,² tudíž mu bude věnován menší prostor.

Jako stěžejní období, jemuž bude při analýze Popelkova života věnován největší prostor, lze označit dobu mezi lety 1918 a 1945. Během těchto 27 let působil Popelka v Kanceláři prezidenta republiky, díky čemuž máme poměrně široké spektrum materiálů úřední i osobnější povahy, které můžeme pro potřeby analýzy jeho života použít. Toto období můžeme ještě dále rozdělit na dvě kratší – mezi lety 1918–1941 a 1941–1945. Vzhledem k tomu, že do služeb prezidentské kanceláře nastoupil jako jeden z prvních, měl možnost podílet se na utváření její podoby a fungování. V KPR zůstal i po dvou změnách v prezidentském úřadě a v době překotných změn v závěru 30. let. Ve své činnosti pokračoval i v období protektorátu, kdy se dokonce dostal do čela kanceláře, kde setrval až do konce války, kdy byl zatčen a později odsouzen a vězněn.

V souvislosti s Popelkovým působením během protektorátu nám zcela logicky vyvstávají dvě zásadní témata, která je nutno řešit i u dalších osob veřejného života, jimž bychom někdy věnovali pozornost – kolaborace a odboj. Je prakticky nemožné, abychom se jim nejen v Popelkově případě vyhnuli. Na základě analýzy pramenů se musíme ptát, zda je možné prokázat, jaký byl Popelkův poměr k odboji a okupantům – zda šlo o podporovatele, či příslušníka protinacistického odboje, nebo zda byl aktivním spolupracovníkem okupačních sil.

² Stav pramenů a literatury je věnován prostor v další kapitole práce.

Poslední a nejkratší období, jemuž se chci v práci věnovat, můžeme datovat mezi léta 1945 a 1951. Nejzásadnějšími tématy pro tuto dobu bude zaprvé zcela logicky soudní proces s Popelkou, jenž bych rád zasadil do kontextu dalších podobných procesů s představiteli protektorátu, a za druhé doba Popelkova pobytu ve vězení s přesahem do posledních měsíců života po jeho propuštění v roce 1951.

Nejzásadnějším cílem celé práce je podat co nejplastičtější a nejobjektivnější obraz Popelkova života tak, abychom jej nevytrhovali z dobového kontextu do jakéhosi vzduchoprázdna, ale naopak jej do něj ještě pevněji zasadili. Rozhodně není mým cílem Popelkovy činy obhajovat, nebo naopak vinit. Základním předpokladem bohužel je, že se nám nepovede zrekonstruovat přesnou podobu například Popelkových charakterových rysů, povahy a názorů. Budeme se tedy muset pohybovat primárně v rovině profesního a veřejného života, což značně limituje komplexnost podávané biografie.

V úvodu práce musím ještě jasně specifikovat pravidla užívání základních pojmů, mezi které v zásadě patří dvě otázky – užívání hodnostních titulů a jmen osob, jimž se celá práce věnuje.

V tuto chvíli zmíním ještě dvě drobné poznámky. Skutečnost, že se v průběhu sledovaného období změnil název prezidentské kanceláře z Kanceláře prezidenta republiky (KPR) na Kancelář státního prezidenta (KSP), je vždy přesně označena v příslušných kapitolách, kde jsou užívány i příslušné zkratky. Jako synonymum plného názvu Kanceláře prezidenta republiky pro potřeby této práce užívám i slovní spojení „hradní kancelář“ a „prezidentská kancelář“. Nepřesné by bylo užívat pojem „Hradní skupina“, jež se vžil pro vlivnou skupinu blízkých spolupracovníků a přátel prezidenta Masaryka a do jejíchž řad patřili i někteří zaměstnanci KPR.

V pasážích citací z pramenů pak zachovávám jejich původní pravopis, který může být v některých případech odlišný od současného (např. president x prezident, organisace x organizace).

Hodnostní tituly a jejich užití

Zaměstnanci KPR zcela logicky patřili mezi státní zaměstnance, a tudíž se na ně vztahovala zákonná opatření, která dle předepsaných tříd upravovala nejen jejich mzdové ohodnocení, ale také jim určovala titul, který mohli užívat.

Na základě paragrafu 1 zákona č. 654/1919 Sb. (zákon o zřízení KPR) příslušelo prezidentu republiky určit, jaký titul a jakou hodnost bude užívat přednosta KPR.³ Pro prvního přednostu, Přemysla Šámala, určil prezident Masaryk titul kancléře. Tento titul však nepřecházel na další vedoucí prezidentské kanceláře automaticky. Tak tomu bylo i v případě Augusta Adolfa Popelky, který po svém jmenování v roce 1941 mohl užívat titul přednosta kanceláře.⁴ Někdo by tedy mohl namítnout, že je užitý název této práce chybný, protože Popelka kancléřem *de iure* nikdy nebyl. Označení kancléř pro vedoucího KPR se ovšem velmi vžilo a my jej v běžné komunikaci používáme často i dnes, ačkoli současný zákon 114/1993 Sb. jasně uvádí, že v čele KPR stojí vedoucí, jehož jmenuje a odvolává prezident.⁵

Jak už stojí výše, i další úředníci KPR měli nárok na určitý titul, jenž byl určován na základě jejich služebních tříd a platových stupnic. Systém těchto titulů byl pevně zakotven ve vládním nařízení č. 103/1927 Sb. o úřednických kategoriích a úřednických titulech. Tato norma přesně uvádí úřad kancléře prezidenta republiky a dále také rozděluje tituly ostatních státních úředníků.⁶

V případě úředníků služební třídy Ia a Ib⁷ určoval zákon dle platových stupnic tyto tituly: v 1. platové stupnici odborový přednosta, ve druhé ministerský rada, ve třetí vrchní odborový rada, ve čtvrté odborový rada, v páté vrchní ministerský komisař a v poslední (šesté) ministerský komisař.⁸ S těmito tituly se tedy budeme setkávat v téměř celém textu práce.

Dobové prameny relativně často užívají titul sekční šéf. Tento termín je plně záměnný s pojmem odborový přednosta, neboť označení sekce můžeme použít pro

³ Zákon č. 654/1919 Sb., kterým se zřizuje kancelář prezidenta republiky

⁴ Tento titul byl užit ve jmenovacím dekretu z 25. dubna 1941. Archiv Kanceláře prezidenta republiky (AKPR), fond KPR, personální spis Augusta Adolfa Popelky, sign. 316531/50, k. 30. *Opis dekretu, jímž byl Popelka jmenován přednostou prezidentské kanceláře.*

⁵ Zákon č. 114/1993 Sb., o Kanceláři prezidenta republiky.

⁶ Nařízení vlády č. 103/1927 Sb., o úřednických kategoriích a úředních titulech.

⁷ Služební třídy Ia a Ib byly přesně určeny paragrafem 4 zákona č. 103/1926 Sb., o úpravě platových a služebních poměrů státních zaměstnanců (platový zákon). Třídy byly odlišeny dle vzdělání úředníka. Třída Ia požadovala úplné středoškolské a dvojí alespoň sedmileté vysokoškolské vzdělání, pro třídu Ib pak postačovalo středoškolské a nejméně čtyřleté vysokoškolské vzdělání. Zákon č. 103/1926 Sb., o úpravě platových a služebních poměrů státních zaměstnanců (platový zákon).

⁸ Paragraf 7, odstavec 1, písmeno c, vládní nařízení č. 103/1927 Sb.

označení jednotlivých odborů úřadu. Tento pojem není ve výše uvedeném zákoně zmíněn, byl však velmi hojně užíván v běžné komunikaci.⁹ Ottův slovník naučný nové doby k tomuto titulu uvádí: „Odborový přednosta, úřední titul pro úředníky I. platové stupnice (zákon 103/1926) v centrálních administr. úřadech státu. V běžné mluvě užívá se titul sekční šéf.“¹⁰

Užití jmen osob v práci a v odborné literatuře

Může se zdát zbytečné určovat, jaká jména se budou pro jednotlivé osoby, jimž je v této práci věnován prostor, užívat. Nejlogičtější a nejjednodušší by bylo užít jména zapsaná v matrice. K tomu v plné podobě přistupujeme právě v případě Augusta Adolfa Popelky. Tato podoba je navíc hojně užívána i v pozdějších letech na úředních dokumentech, kde se často také setkáme se zkrácenou podobou August A. Popelka.

Dědeček Augusta Adolfa Popelky je v matrice zapsán jako Ferdinand Adolf Popelka. V pozdějších úředních materiálech je ovšem uváděn jen jako Adolf (von) Popelka, tudíž v práci je užíváno také jen jeho druhé jméno. U tohoto člena rodiny je navíc oproti ostatním uváděn i predikát von Popelka, jenž mu byl udělen v roce 1882 jako součást nobilitace.¹¹ Od tohoto aktu je tedy ve všech materiálech uváděn již jako Adolf von Popelka, případně Adolf Ritter (rytíř) von Popelka.

Stejné právo na užívání predikátu měl i Adolfův syn a otec Augusta Adolfa, August Franz Popelka. Ten však u něj užíván nebude, neboť hlavní pozornost je v jeho případě soustředěna na období první republiky, kdy bylo užívání titulů zakázáno zákonem.¹² V případě tohoto významného právníka budeme vycházet opět z faktu, že druhé jméno nebylo v oficiálních materiálech užíváno a v dobových dokumentech se navíc můžeme velmi hojně setkat s podobou jména Augustin. Aby nedošlo k záměně a syn, jenž je také v některých pramenech označován jako August, byl lépe odlišitelný od svého otce, bude v práci používána právě tato varianta. Jako příklad, kdy došlo k záměně těchto dvou osob, můžeme uvést dvousvazkovou práci Antonína Klimka Boj o Hrad, v níž na několika

⁹ O sekčních šéfech se zmiňuje např. SCHELLE, Karel. *Organizace československého státu v meziválečném období (1918–1938)*. Praha: Eurolex Bohemia, 2006, str. 156.

¹⁰ Ottův slovník naučný nové doby. Dodatky k velikému Ottovu slovníku naučnému. Svazek 4, část 1 (Majonéza-Odžakov). Praha: Paseka, 2001, str. 698.

¹¹ Více o Adolfu von Popelkovi a zisku šlechtictví viz příslušná kapitola.

¹² O problematice užívání titulů a vyznamenání více viz kapitola 5, podkapitola 5.1 Řád Bílého lva a Popelka jako jeho sekretář.

místech dochází ke splynutí obou mužů v jednoho Augusta Popelku, který měl být jak úředníkem KPR, tak ministrem spravedlnosti.¹³

K užívání predikátu krátce ještě uvedme, že některé prameny a dobové novinové články užívají zejména v případě Augustina Popelky a jeho ženy Ludviky počestěnou verzi „z Popelků“. Tato varianta bude v práci používána jen v případných citacích z dobových materiálů. Užívání jmen dalších osob je pak (v případě potřeby) přesněji upraveno v poznámkách pod příslušnými kapitolami.

¹³ KLIMEK, Antonín. *Boj o Hrad I. Hrad a Pětka (1918–1926)*. Praha: PANEVROPA, 1996, str. 80 a str. 149.

Metodika, prameny a literatura

Předkládaná bakalářská práce představuje biografii Augusta Adolfa Popelky, která je primárně postavena na relativně širokém výzkumu archivních pramenů. Vzhledem k tomu, že první kapitoly práce jsou věnovány životům Popelkových předků, nelze říci, že se jedná o čistě jeho individuální biografii, avšak rozsah životopisů dalších rodinných příslušníků je v poměru k rozboru Popelkova života mnohem menší. Celá analýza je prováděna chronologicky s občasnými exkurzy pro doplnění dobového a věcného kontextu. Tomuto principu se vymyká pouze poslední kapitola, jež je věnována rodině a soukromému životu Augusta Adolfa Popelky.

Zcela stěžejním zdrojem pro tuto práci jsou materiály uchované ve fondech Archivu Kanceláře prezidenta republiky (AKPR). V případě dokumentů nejen ze sbírek AKPR může částečně problematicky působit fakt, že řada z nich se nachází ve větších souborech pod jedním inventárním číslem. V těchto případech je každý z dokumentů těchto souborů, pokud možno, uváděn pod přesnějším názvem, jenž je v poznámkách zapsán kurzívou. Příkladem tohoto postupu a velmi důležitým dokumentem je Popelkův personální spis, v němž nalézáme ty nejzásadnější informace o jeho profesním vývoji, dále pak opisy jmenovacích dekretů a stejně tak i několik dokumentů, jež se týkají rodiny.¹⁴

Kromě personálního spisu můžeme pro práci využít materiály ze samostatného osobního fondu Augusta Adolfa Popelky, v němž jsou navíc uloženy i materiály, jež se týkají jeho otce Augustina Popelky. Značnou část tohoto fondu tvoří korespondence a žádosti o podporu, intervenci a záštity adresované Augustu Adolfu Popelkovi. Nalezneme zde také originální diplom Čestného štítu protektorátu Čechy a Morava.¹⁵ V případě Augustina Popelky je zde uloženo slavnostní provedení diplomu, jenž mu byl udělen v roce 1930 při ukončení jeho aktivní soudcovské činnosti¹⁶ a také několik kusů jeho korespondence s hradní kanceláří.¹⁷

Další materiály, které jsou spojeny s rodinou Popelkových, jsou pak v AKPR umístěny různě ve fondu KPR 1919-1947 a protokolech T (tajné) 1921-1944 a T (tajné) 1945-1963. Za všechny jmenujme materiály Augustina Popelky ve fondu KPR 1919-

¹⁴ AKPR, fond KPR, personální spis Augusta Adolfa Popelky, sign. 316531/50, k. 30.

¹⁵ Diplom Čestného štítu je v tomto fondu uložen pod inventárním číslem 1, další materiály pak jsou číslovány postupně až do inventárního čísla 119. AKPR, fond KPR, osobní fond August Adolf Popelka, inv. č. 1–119.

¹⁶ AKPR, *tamtéž*, inv. č. 120.

¹⁷ AKPR, *tamtéž*, inv. č. 121–124.

1947, v nichž nalézáme např. materiály týkající se přídavku k pensí, jeho úmrtní oznámení a kondolenci KPR¹⁸ nebo třeba „pozvání Augusta Adolfa Popelky k účasti na státním aktu 14. 11. 1944“.¹⁹ Další dílčí materiály pak nalézáme například ve fondu Wilhelm Frick (1936-1945) a JUDr. Přemysl Šámal (1914-1938).

Druhý zdroj archivních materiálů představují fondy Národních archivů České republiky (NAČR). Zde nejprve zmiňme dokumenty obsažené ve fondu Národní soud v Praze, zejména spis pod signaturou TNS 3/47, který zahrnuje materiály k soudnímu procesu s Popelkou a Klimentem v roce 1947.²⁰ Cenné informace nalezneme také v Popelkově vězeňském spisu z fondu Správa Sboru nápravné výchovy, Praha.²¹ Další dílčí informace k Popelkovu protektorátnímu působení pak poskytují fondy Německé státní ministerstvo pro Čechy a Moravu a Státní tajemník u říšského protektora v Čechách a na Moravě.

Z fondů Masarykova ústavu a Archivu Akademie věd ČR (MÚA) je pro práci nejdůležitější třetí oddíl fondu Edvard Beneš (EB III). Tento oddíl totiž zahrnuje poválečné materiály, mezi nimiž nalézáme například vzpomínky Rudolfa Křováka na Emila Háchu, Jiřího Havelku, Augusta Adolfa Popelku a Josefa Klimenta,²² některé dokumenty z archivu K. H. Franka o Popelkovi a dalších²³ nebo třeba obžalovací spis národního prokurátora v Praze v procesu Klimenta a Popelky.²⁴

Jako poslední velký český archiv uvedme Archiv bezpečnostních složek (ABS). Z tohoto archivu jsou pro práci nejzásadnější výslechové protokoly, které zachycují výpovědi Popelkových blízkých spolupracovníků o jeho činnosti v období protektorátu a jež posloužily jako podklady pro připravovaný soudní proces. Současně s ostatními protokoly je zde uchována i výpověď samotného Popelky z roku 1946.²⁵ Fondy ABS

¹⁸ Zde se opět jedná o větší soubor dokumentů, a proto budou citace doplněny o popis, nebo přesný název příslušného dokumentu. AKPR, fond KPR 1919–1947, sign. 3025/39, inv. č. 1096, k. 162. *Dr. Augustin Popelka*.

¹⁹ Během tohoto setkání došlo k podepsání Pražského manifestu a založení Komitétu osvobozených národů Ruska. AKPR, fond KPR 1919–1947, sign. 18262, inv. č. 1250, karton 186. *Pozvání dr. Popelky k účasti na státním aktu 14. 11. 1944*.

²⁰ Národní archiv ČR (NAČR), fond Národní soud v Praze, č. fondu 925, sign. TNS 3/47, vybraná inventární čísla.

²¹ NAČR, fond Správa Sboru nápravné výchovy, Praha – osobní spisy, sign. August Popelka. *August Popelka – vězeňský spis*.

²² MÚA, fond Edvard Beneš, oddíl III (EB III), sign. P76, Varia 12, inv. č. 390, k. 76.

²³ *Tamtéž*, sign. P77, Varia 24, inv. č. 402, k. 77.

²⁴ *Tamtéž*, sign. P78, Varia 40, inv. č. 418, k. 78.

²⁵ ABS, fond Vyšetřovací komise pro národní a lidový soud při MV, číslo fondu 301, sign. 301-1-4, i. č. 170–217. *Protokol výslechu Augusta Adolfa Popelky*.

uchovávají ještě další dva zajímavé materiály, které jsou spojené s poměrně rozporuplnou postavou Josefa Vondráčka.²⁶ V jedné ze svých výpovědí ze srpna 1952 označil Popelku jako člena zednářské lože, který měl na starost politické záležitosti.²⁷ Podobně označil Popelku za jednoho z agentů britské Secret Service v meziválečném Československu.²⁸ Jak vyplývá z informací o Josefu Vondráčkovi, nelze tyto informace brát vážně, a proto jsou zde zmíněny jen pro zajímavost a nebudou zahrnuty dále.

Matriční záznamy o jednotlivých příslušnících Popelkovy rodiny nalézáme zejména v Moravském zemském archivu (MZA), Zemském archivu v Opavě a Archivu hlavního města Prahy (AHMP). Další dílčí materiály můžeme nalézt i v Archivu Národního muzea (ANM) a Archivu města Brna (AMB). Jedná se zejména o pobytové přihlášky a některé kusy korespondence, které však v práci nejsou užity a zde je uvádíme spíše pro zajímavost.

Vzhledem k tomu, že Popelkova rodina měla velmi blízko k německému prostředí, nalézáme řadu archivních materiálů i v Österreichisches Staatsarchiv (OeSta) ve Vídni. Pro kapitolu o Adolfu Popelkovi jsou stěžejní materiály uloženy ve fondech Allgemeines Verwaltungsarchiv (AVA). Jednak je zde uložen osobní spis Adolf Popelky z ministerstva spravedlnosti,²⁹ jednak jsou zde také uloženy podklady spojené s Popelkovou nobilitací.³⁰ V Archiv der Republik nalezneme osobní spis Adolfova syna, Adolfa Popelky ml., z ministerstva obchodu a dopravy.³¹

Pro kompletní přehled možností archivního výzkumu doplníme, že v kapitolách o vysokoškolském studiu Augustina i Augusta Adolfa Popelkových vycházíme z materiálů vídeňského univerzitního archivu, zejména z tzv. Nationale, která obsahují nejzásadnější informace o studentech na počátcích každého akademického roku.

²⁶ Josef Vondráček byl známý konfident, který jak tvrdí Dalibor Státník „byl ochoten vypovídat cokoli proti komukoli“. Vondráček po roce 1945 začal spolupracovat s StB. STÁTNÍK, Dalibor. *Agenti nacistických bezpečnostních složek Gestapa a Sicherheitsdienstu ve službách StB*. In: Sborník archivu Ministerstva vnitra, 1/2003. Praha: Odbor archivní a spisové služby MV ČR, 2003, str. 33–34.

²⁷ ABS, fond S (Sbírka různých písemností), inv. jednotka S-292-4, inv. č. 22. *Činnost Svobodných zednářů v Praze za okupace od r. 1939 do r. 1945*.

²⁸ ABS, fond Hlavní správa Vojenské kontrarozvědky, číslo fondu 302, sign. 302-1-484, inv. č. 76. *Intelligence service anglická špionážní služba*.

²⁹ OeSta, AVA, Justizministerium, fond Präsidium (JM Präs), Standesausweise, sign. A 176.12, Popelka, Adolf Ritter von.

³⁰ OeSta, AVA, Adelsarchiv, Hofadelsakten, Popelka, Adolf, k.k. Hofrat, Leopoldorden, Ritterstand.

³¹ OeSta, Archiv der Republik, Bundesministerium für Handel und Verkehr, fond Präsidium, Standesausweise (1850–1940), sign. AT-OeStA/AdR BMfHuV Präs StA, Popelka Adol

Kromě výše uvedených pramenů vychází práce i z vydaných pamětí. Za všechny uvedme práci Josefa Klimenta *U obětovaného prezidenta*,³² Paměti Jiřího Stanislava Gutha-Jarkovského,³³ vydané vzpomínky Antonína Scherka TGM: „Proč se neřekne pravda?“³⁴ nebo třeba vzpomínky Jiřího Havelky *Dvojí život*.³⁵ K informacím z těchto pamětí je ovšem nutné přistupovat s kritickým odstupem. Například zmíněné vzpomínky Josefa Klimenta, které již ve svém podnázvu upozorňují na určitou zaujatost, působí velmi pateticky a některé obsažené informace až příliš přehnaně. Sám Popelka ani nikdo z jeho rodiny bohužel paměti nezanechali ani v podobě konceptu, tudíž nám v tomto případě chybí dozajista cenný pramen informací, který by mohl pomoci dokreslit celkový obraz. Zvláštní místo mezi literaturou zaujímá krátká vydaná práce Augustina Popelky *Apologie našeho práva jazykového*, v níž se věnuje otázce jazykového práva národnostních menšin v první republice.³⁶

Odbornou literaturu můžeme v zásadě rozdělit na dva typy – životopisy Popelkových současníků a odbornou literaturu, týkající se obecných témat. V prvním případě jsou asi nejdůležitější životopisy třetího prezidenta Causa Emil Hácha Roberta Kvačka a Dušana Tomáška,³⁷ Emil Hácha (1938-1945) od Tomáše Pasáka,³⁸ Prezident v zajetí Víta Machálka³⁹ a relativně nový životopis z pera stejného autora Prezident lidskosti.⁴⁰ Život Emila Háchy je také zpracován v již výše uvedených vzpomínkách Josefa Klimenta.

Další tematicky obecnější odbornou literaturu můžeme rozdělit dle jednotlivých témat. První skupinu by mohly tvořit práce, které se věnují otázce vývoje prezidentské funkce. Čistě z dobového a právního pohledu se této problematice věnuje publikace *Československý prezident republiky z roku 1934*. Jedná se o pravděpodobně nejpodrobnější dobovou analýzu prezidentských pravomocí, postavení jeho úřadu v rámci ústavního systému apod. Autoři, z nichž tři (Sobota, Křovák, Schenk) pocházeli

³² KLIMENT, Josef – VELČOVSKÝ, Václav (ed). *U obětovaného prezidenta. Hořké paměti Háchova tajemníka*. Praha: Academia, 2019.

³³ GUTH-JARKOVSKÝ, Jiří Stanislav. *Paměti. Díl III. Na dvoře republikánském 1919–1925*. Praha: Hejda a Tuček, 1929.

³⁴ SMETANOVÁ, Jindřiška. *TGM: „Proč se neřekne pravda?“ Ze vzpomínek dr. Antonína Scherka*. Praha: PRIMUS, 1996.

³⁵ HAVELKA, Jiří – KVAČEK, Robert – TOMEŠ, Josef (eds). *Dvojí život. Vzpomínky protektorátního ministra*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny a MÚA AV ČR, 2015.

³⁶ POPELKA, August. *Apologie našeho práva jazykového*. Brno: Ústřední výbor Národní jednoty, 1931.

³⁷ KVAČEK, Robert – TOMÁŠEK, Dušan. *Causa Emil Hácha*. Praha: Themis, 1995.

³⁸ PASÁK, Tomáš. *Emil Hácha (1938–1945)*. Praha: Rybka Publishers, 2007.

³⁹ MACHÁLEK, Vít. *Prezident v zajetí*. Praha: Regulus, 1998.

⁴⁰ MACHÁLEK, Vít. *Prezident lidskosti. Životní příběh Emila Háchy*. Praha: Academia, 2020.

přímo z řad úředníků KPR, hned v předmluvě děkují těm, kteří jim poskytli rady při zpracování. Mezi jmenovanými nacházíme jak sekční šefy Webra a Schieszla, tak Augusta Adolfa Popelku.⁴¹ Informace o počátcích formování hradní kanceláře, úřadu prezidenta a úpravách Pražského hradu můžeme čerpat také z práce Jiřího Kovtuna a Zdeňka Lukeše Pražský hrad za T. G. Masaryka.⁴²

Spíše popularizační charakter má publikace *Veritas vincit*, která vyšla v roce 2019 u příležitosti 100. výročí zřízení KPR. Práce poskytuje základní přehled informací o fungování KPR v průběhu století její existence, seznam představitelů kanceláře, přehlednou časovou osu vývoje a velmi pestrou obrazovou přílohu.⁴³

Širší tematický okruh představují studie o dějinách protektorátu Čechy a Morava, proměnách politiky a poválečném vypořádání s kolaboranty. Za všechny jmenujme alespoň práci jednoho z výše zmíněných autorů, Emila Soboty, jenž během okupace sepsal řadu studií o protektorátní správě. V jejich rámci se věnuje např. otázce antisemitismu, politické organizaci a národnostním poměrům. V roce 1946 je doplnil o svůj úvod a vydal Josef Schieszl pod názvem *Co to byl protektorát*. Emil Sobota byl gestapem zavražděn v dubnu 1945, pravděpodobně tedy krátce po dokončení těchto studií, a tak Schieszl v závěru svého příspěvku uvádí: „Na pracích v této knize zařazených byl by autor pravděpodobně, dříve než by je byl odevzdal do tisku, provedl ještě některé úpravy, hlavně formální, a tím je zbavil známek spěchu ze snahy, dostat je s pražského psacího stolu co nejrychleji do země u své posázavské chaty. Aby však nějaké úpravy na nich prováděl někdo jiný, nezdálo se vhodným.“⁴⁴

Problematicke poválečných soudních procesů se věnuje celá řada studií, z nichž můžeme zmínit např. *Spravedlnost podle dekretu Mečislava Boráka*⁴⁵ nebo *Obžalovaná je vláda Roberta Kvačka a Dušana Tomáška*.⁴⁶ Zatímco první zmíněná se zabývá

⁴¹ SOBOTA, Emil – KŘOVÁK, Rudolf – SCHENK, Antonín – VOREL, Jaroslav. *Československý prezident republiky. Státoprávní instituce a její život*. Praha: Orbis, 1934.

⁴² Kovtun je autorem části o KPR a prezidentské funkci, Lukeš části o stavebních a dalších pracích na Hradě. KOVTUN, Jiří, – LUKEŠ, Zdeněk. *Pražský hrad za T.G. Masaryka*. Praha: Správa Pražského hradu, 1995.

⁴³ NOVÁK, Jan (ed). *Veritas Vincit. 100 let založení Kanceláře prezidenta republiky*. Praha: Správa Pražského hradu, 2019.

⁴⁴ Jedná se však o velmi cenné svědectví přímého účastníka událostí v prezidentské kanceláři, který díky svému vzdělání pohlíží na věc velmi analyticky a s pozorovatelským citem. SOBOTA, Emil – SCHIESZL, Josef (ed). *Co to byl protektorát*. Praha: Kvasnička a Hampl, 1946.

⁴⁵ BORÁK, Mečislav. *Spravedlnost podle dekretu. Retribuční soudnictví v ČSR a Mimořádný lidový soud v Ostravě (1945–1948)*. Ostrava: Tilia, 1998.

⁴⁶ KVAČEK, Robert – TOMÁŠEK, Dušan. *Obžalovaná je vláda*. Praha: Themis, 1995.

fenomémem retribučního soudnictví v poválečném Československu obecně, druhá se už přímo věnuje procesu s protektorátní vládou, jeho pozadí a základům v činnosti politiků v období okupace.

Práce vychází z celé řady dalších tematicky obecněji zaměřených studií, které jsou citovány vždy v poznámkách pod příslušnými kapitolami a také uvedeny v závěrečném seznamu literatury na konci práce, jenž je navíc rozšířen o další tituly úzce spojené s řešenými tématy.

1. JUDr. Adolf von Popelka (30. 8. 1819 – 8. 10. 1902), děd Augusta Adolfa Popelky

Může působit poněkud zvláště, že analýzu života Augusta Adolfa Popelky začínáme u jeho děda Adolfa. Není tomu tak ovšem náhodou. Právě tento významný soudce a právník získal pro svou rodinu šlechtický titul, který mohly užívat další generace. Navíc jde také o nejstaršího příslušníka rodiny, k němuž známe bližší informace.

Z matričního zápisu farnosti kostela svatého Martina ve Strážnici na Moravě (Strassnitz) víme, že se Ferdinand Adolf narodil manželům Antonu Popelkovi a Marianně, rozené Jelínkové 30. srpna 1819.⁴⁷ Z toho samého zápisu také můžeme zjistit, že Anton Popelka působil jako tzv. Tranksteuer revizor, neboli kontrolor správy výběru nápojové daně.⁴⁸

Podle informací z Popelkovy osobní karty (Standesausweis) z rakouského ministerstva spravedlnosti vyplývá, že absolvoval studia práv s vynikajícími výsledky, zakončená absolutoriem.⁴⁹ Od konce roku 1843 do ledna 1845 pak pracoval jako tzv. Civil- und Criminalgerichtspraktikant⁵⁰ na brněnském magistrátu. Mezi březnem 1846 a červnem 1850 působil tamtéž v pozici auskultanta.⁵¹ V roce 1847 složil soudcovské zkoušky z kriminálního práva s výsledkem dobrý a z civilního práva s výslednou známkou vynikající.⁵²

Jako Staatsanwalt (státní zástupce) musel Popelka na začátku června 1850 přesídlit do města Hranice na Moravě (něm. Weisskirchen), kde setrval až do prosince 1853 a odkud byl přemístěn již jako zemský soudní rada do Užhorodu (Ungvar). Po necelém roce, v říjnu 1854, byl znovu přemístěn. Tentokrát do Košic (Kaschau), kde kromě pozice zemského soudního rady zastával ještě navíc pozici vedoucího soudu. Dalším Popelkovým působištěm se po Košicích stalo v dubnu 1856 město Prešov (Eperies). Zde Popelka povýšil do pozice vrchního zemského soudního rady.

⁴⁷ MZA, fond Sbirka matrik, farnost kostela sv. Martina, Strážnice, matrika narozených 1812–1852, č. knihy 5774, fol. 61.

⁴⁸ *Tamtéž.*

⁴⁹ V osobní kartě ovšem nestojí, kterou školu Popelka absolvoval. OeSta, AVA, Justizministerium, fond Präsidium (JM Präs), Standesausweise, sign. A 176.12, Popelka, Adolf Ritter von, fol. 1

⁵⁰ Jednalo se o pozici praktikanta pro oblast civilního a trestního práva.

⁵¹ Auskultanti byli výpomocní soudní úředníci, kteří se většinou připravovali ke složení soudcovské zkoušky. *Ottův slovník naučný*. Svazek 2 (Alquerite-Ažušak). Praha: J. Otto, 1899, s. 1056.

⁵² OeSta, *tamtéž.*

U zápisu o tomto přesunu je také jediná poznámka o Popelkových příjmech. Mělo se jednat o 2000 zlatých ročně.⁵³ Jedná se o poměrně vysokou částku, zvláště vezmeme-li v potaz tvrzení Jaroslava Purše, že se průměrná denní mzda dělníků v českých zemích pohybovala mezi lety 1860-1867 okolo 36,9 krejcarů.⁵⁴ V tomto úřadě vydržel až do 1. června 1861. Od 1. září 1861 do září 1865 působil v pozici soudního rady vrchního zemského soudu v Brně.⁵⁵ Mimo to byl od roku 1864 také členem moravské soudní komise pro personální záležitosti. Vrcholem jeho kariéry se pak bezesporu stalo povolání do Vídně, kam odešel 5. března 1871, aby se zde ujal úřadu dvorního rady vrchního soudního dvora. Kariéru soudce Popelka ukončil k 20. říjnu 1886, kdy odešel do penze.⁵⁶ Dle informací na rodinné hrobce na vídeňském ústředním hřbitově zemřel Adolf von Popelka 8. října 1902, tedy ve věku 83 let.

„V uznání dlouholeté, věrné a vynikající služby“ byl Popelkovi na základě rozhodnutí z 21. října 1880 udělen rytířský kříž Leopoldova řádu.⁵⁷ O této události informovaly 25. října také noviny *Mährisches Tagblatt*.⁵⁸ Jednalo se o vyznamenání, které bylo ustanoveno císařem Františkem I. v roce 1808. Řád, původně rozdělený do tří stupňů, upomínal na císařova otce Leopolda II. a měl sloužit k ocenění zásluh širokého spektra osob.⁵⁹ Leopoldův řád byl součástí tzv. systematizovaného řádového šlechtictví, což v praxi znamenalo, že až do roku 1884 měli vyznamenání možnost požádat o udělení šlechtického titulu. Nejnižším stupněm Leopoldova řádu byl právě rytířský kříž, který se pojil s udělením stejného šlechtického titulu.⁶⁰

Popelka se 2. února 1882 obrátil dopisem na ministerstvo vnitra, v němž prosí o udělení dědičného rytířského stavu.⁶¹ Hned 21. února 1882 byl vydán diplom, jímž císař

⁵³ Pro srovnání uvedme, že v roce 1850 náležela radním krajských soudů v Zadaru a Splitu odměna až 1800 zlatých ročně a dalším úředníkům a zaměstnancům v rozmezí od 200 do 1200 zlatých ročně. *Nařízení císařské č. 313, ze 17. července 1850, jímž se ustanovuje zřízení soudní v Dalmatsku*. [cit. 16.05.2022] Dostupné online z: <https://ndk.cz/view/uuid:013d0200-03ed-11eb-b636-005056825209?page=uuid:9e88d440-040f-11eb-9288-5ef3fc9bb22f>

⁵⁴ PURŠ, Jaroslav. *Changes in the Standard of Living and Nutrition of the Working Class in the Czech Lands*. Prague: Institute of Czechoslovak and World History of the Czechoslovak Academy of Science, 1986, str. 228.

⁵⁵ OeSta, *tamtéž*, fol. 2.

⁵⁶ OeSta, JM Präs, Standesausweis, Popelka, Adolf Ritter von, fol. 4.

⁵⁷ OeSta, AVA, Adelsarchiv, Hofadelsakten, Popelka, Adolf, k.k. Hofrat, Leopoldorden, Ritterstand, fol. 4.

⁵⁸ *Mährisches Tagblatt*, 25. 10. 1880.

⁵⁹ Vznik řádu byl oznámen již v lednu 1808 u příležitosti sňatku císaře Františka a Marie Ludoviky. Statuta řádu byla schválena a 14. července 1808 a první udělení proběhlo až v lednu 1809. ŽUPANIČ, Jan. *Nová šlechta rakouského císařství*. Praha: Agentura Pankrác, 2006, str. 129.

⁶⁰ *Tamtéž*, str. 133.

⁶¹ OeSta, Adelsarchiv, *tamtéž*, fol. 2.

udělil Popelkovi a jeho potomkům požadovaný rytířský titul, práva s ním spojená a predikát „von Popelka“.⁶² Současně s nobilitací byl rodině zhotoven i erb. Jeho štít byl vodorovně rozdělen na dvě poloviny – horní červenou a spodní stříbrnou. Šikmo přes štít umístil autor lilii, která na svém stonku nesla čtyři zelené listy, na vrcholu pět poupat a jeden bílý květ. Na vrcholu štítu jsou posazeny dvě korunované turnajové helmice s přikryvadly v barvách štítu. Na pravou byl jako klenot vybrán hnědý medvěd a na levou dvě křídla opět v erbovních barvách.⁶³

Pro úplnost ještě uvedme, jak se k otázce šlechtictví vyjádřil August Adolf Popelka, vnuk Adolfa Popelky, při výslechu v roce 1946: „Můj dědeček ze strany otcovy Adolf Popelka byl dvorním radou u nejvyššího a kasačního dvoru ve Vídni a dostal, tuším v létech 1850, řád Leopoldův, s kterým bylo spojeno šlechtictví, takže jeho jméno bylo potom „Rytíř Popelka“. Toto jméno zdědil ovšem otec a po otci zase přešlo na mě, jak je vidět z křestního listu. Tohoto titulu jsem sám nepoužíval, ale na úředních listinách, hlavně školních vysvědčeních se objevovalo proto, že listiny tyto sepisovány byly podle křestního listu. Za okupace jsem tohoto titulu používal při oficiálních příležitostech s německými činiteli proto, poněvadž mi bylo naznačeno, že to má určitý vliv.“⁶⁴

V osobních materiálech také stojí, že byl Popelka ženatým otcem čtyř dětí. Těsně před odchodem z Brna do Hranic si 1. července 1850 vzal v brněnském kostele Neposkvrněného početí Panny Marie na Křenové Karolínu, dceru Franze a Apoleny Jíříkových.⁶⁵ První dcera Marie Antonie se manželům narodila již během Popelkova působení v Hranicích 8. listopadu 1851⁶⁶ a jako druhý se 10. ledna 1853 narodil syn Adolf Václav.⁶⁷ Mladší syn August Franz (Augustin) se narodil v Brně 25. dubna 1854 v době, kdy jeho otec působil v Užhorodě.⁶⁸ Můžeme se domnívat, že Karolína svého manžela buď nedoprovázela a zůstala ve svém rodném městě, nebo že se před porodem do Brna

⁶² OeSta, Adelsarchiv, *tamtéž*, fol. 5.

⁶³ U popisu erbu bohužel schází bližší rozbor zvolených barev a symbolů. *Tamtéž*, fol. 7.

⁶⁴ Archiv bezpečnostních složek (ABS), fond Vyšetřovací komise pro národní a lidový soud při MV, číslo fondu 301, inv. č. 171. *Protokol výpovědi Dr. Augusta Popelky*.

⁶⁵ Přesněji je Karolínina matka uváděna jako Apolonie. Příjmení Jířík je zde uvedeno ve starší verzi Irschig. MZA, fond Sbírká matrik, farnost kostela Neposkvrněného početí Panny Marie, Brno, matrika oddaných, 1850–1868, č. knihy 17097, fol. 4.

⁶⁶ Zemský archiv v Opavě, fond Sbírká matrik Severomoravského kraje, římskokatolický úřad Hranice, matrika narozených 1843–1853, sign. L VI 9, i. č. 6797, fol. 412.

⁶⁷ *Tamtéž*, fol. 471.

⁶⁸ U zápisu narození syna Augusta je již rodné jméno matky uvedeno jako Jiršik. Město Užhorod je pak uvedeno u maďarské podobě Ungvar. Augustinovi je věnovaná následující kapitola této práce. MZA, fond Sbírká matrik, farnost kostela Neposkvrněného početí Panny Marie, Brno, matrika narozených 1847–1857, č. knihy 17079, fol. 253.

vrátila. Ani jednu z variant však nejsme schopni potvrdit. Jako poslední se 5. července 1856 narodila dcera Karolína.⁶⁹ O životě nejmladší dcery Karolíny bližší informace bohužel neznáme. Víme však, že zemřela v roce 1915 a na náhrobku je uvedena jako Karoline Kozak.

Dcera Marie Antonie se vdala za Emanuela Kusého von Dúbrav (1844-1905), dnes již téměř zapomenutého průkopníka hygieny a zdravotní péče, jehož zmínil již citovaný článek *Mährisches Tagblatt* věnovaný udělení Leopoldova řádu jeho tchánovi.⁷⁰ Kusý se věnoval osvětové činnosti a působil jako zdravotní referent brněnského místodržitelství.⁷¹ Ještě jako „c. kr. plukovní lékař a approbovaný fysikus“ vydal v roce 1876 svou práci *Hygiena, čili Zdravotnictví*, v níž se snaží propagovat myšlenku rozšíření zdravotní péče. Zabývá se mimo jiné otázkou očkování, kvality vody a třeba i rozšíření zdravotní péče mezi všechny vrstvy obyvatel.⁷² V roce 1880 připravil a o dva roky později i vydal tzv. *Sanitäts-Karte der Markgrafschaft Mähren*, mapu dostupné zdravotní péče na Moravě. Ta velmi podrobně dokumentovala výskyt lékařů, porodních bab, zvěrolékařů, lékáren, sirotčinců a dalších podobných zařízení.⁷³ V roce 1884 uspořádal a vydal sbírku zákonů a nařízení o zdravotní organizaci na Moravě. Význam tohoto svého počínu shrnul v závěru svého úvodního slova: „[...] výsledek organisace závisí na důkladné znalosti a svědomitém plnění všech povinností, zákonem jednotlivým zřízencům uložených. A proto uspořádána tato sbírka zákonů a nařízení o zdravotní organisaci na Moravě, aby znalost jich usnadněna byla, aby blahodějný jich obsah, který celé vlasti k slávě býti může, stal se duševním majetkem veškerého vzdělaného občanstva na Moravě, též aby jiným poklad ustanovení organisačních učiněn byl snáze přístupným.“⁷⁴

Kusý od roku 1886 působil ve zdravotním oddělení ministerstva vnitra. Stál také u založení *Das Österreichische Sanitätswesen*, hlavního správního orgánu, v jehož gesci byly hygiena a zdravotnictví. Za jeho činnost byl Kusému v roce 1893 udělen rytířský

⁶⁹ Informace o místě a datu jejího narození se bohužel nepovedlo ověřit v matričních záznamech, a tak vychází pouze ze zápisu na rodinné hrobce na vídeňském hřbitově. Můžeme se domnívat, že se narodila v Prešově, kde Adolf Popelka v době jejího narození působil.

⁷⁰ *Mährisches Tagblatt*, 25. 10. 1880.

⁷¹ *Zlatá Praha. Obrazový časopis pro zábavu a poučení*. Roč. XVI, 1899, č. 35, str. 420.

⁷² KUSÝ, Emanuel. *Hygiena čili Zdravotnictví. Rozprava k poučení všeobecnému*. Brno, 1876.

⁷³ KUSÝ, Emanuel. *Sanitäts-Karte der Markgrafschaft Mähren 1880*. Brno: C. Winiker, 1882.

⁷⁴ KUSÝ, Emanuel. *Zákony a nařízení o zdravotní organisaci na Moravě*. Brno: Moravská akciová knihtiskárna, 1884, str. 10.

titul a predikát von Dúbrav.⁷⁵ Emanuel zemřel v roce 1905 a jeho manželka Marie až v roce 1922. Manželé jsou společně pohřbeni na vídeňském centrálním hřbitově. JUDr. Emanuel Kusý von Dúbrav ml., syn Emanuela a Marie, působil jako úředník na československém ministerstvu obchodu a je spolu se svým strýcem (Augustin) a bratrancem (August Adolf) příkladem původně rakouského úředníka, jenž se zvládl plně etablovat v nových poměrech československého státu.

Adolf Václav absolvoval Oberrealschule v Brně a od roku 1871 působil v rámci státní pošty, kde se během dvaceti let vypracoval z pozice aspiranta až do úřadu vrchního poštovního kontrolora. Během svého působení u pošty složil zkoušky z vedení kanceláře (Amtsleiterprüfung) a také z telegrafie.⁷⁶ Svými nadřízenými byl v roce 1905 označen za „nadmíru pilného úředníka s příkladným přístupem, dobrými dovednostmi, velmi pokorným a taktním chováním a velmi přesným a spolehlivým přístupem k práci.“⁷⁷ Zemřel 13. října 1930 ve Vídni a pohřben byl do rodinné hrobky na vídeňském ústředním hřbitově. Víme také, že byl ženatý a měl 3 děti.⁷⁸ Můžeme se domnívat, že jedním z jeho dětí byl Ottokar Popelka (1896–1964), jenž je pohřben ve stejném hrobě jako další příbuzní.

⁷⁵ *Österreichisches Biographisches Lexikon und biographische Dokumentation*. Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 1993, str. 373. [cit. 16.05.2022]. Dostupné z: https://www.biographien.ac.at/oebf/oebf_K/Kusy-Dubrav_Emanuel_1844_1905.xml

⁷⁶ OeSta, Archiv der Republik, Bundesministerium für Handel und Verkehr, fond Präsidium, Standesausweise (1850–1940), sign. AT-OeStA/AdR BMfHuV Präs StA, Popelka Adolf, fol. 1

⁷⁷ *Tamtéž*, fol. 3.

⁷⁸ OeSta, Archiv der Republik, Popelka Adolf, fol. 1.

2. JUDr. Augustin Popelka (25. 4. 1854 – 22. 5. 1938), otec Augusta Adolfa Popelky

Další osobou, které musíme v této práci věnovat prostor, je již zmíněný mladší syn Adolfa Popelky, JUDr. Augustin Popelka, jenž se narodil 25. dubna 1854 v Brně.⁷⁹ K jeho dětství a počátkům studia bohužel neznáme, podobně jako u dalších osob, jimž se v této práci věnujeme, bližší informace. Popelkovo jméno nalézáme na výročním seznamu absolventů německého státního gymnázia v Brně mezi studenty ročníku 1864–1871. Jedná se pouze o jednoduchý zápis jména a vykonávaného povolání v době vydání této výroční publikace, tudíž z ní není možné vyvodit více informací.⁸⁰

Informaci o gymnaziálních studiích nám mohou potvrdit univerzitní matriky, díky nimž víme, že Popelka svá studia započal na právnické fakultě vídeňské univerzity v zimním semestr 1871/72.⁸¹ Právě v tomto prvním zápisu můžeme zjistit, že skutečně doložil své maturitní vysvědčení z brněnského gymnázia.⁸² Porovnáním jednotlivých zápisů pro jednotlivé semestry zjistíme, že rodina, která ve Vídni pobývala s velkou pravděpodobností již od roku 1871, kdy byl Adolf Popelka povolán k tamějšímu soudnímu dvoru,⁸³ dvakrát změnila adresu. V zápisech prvních pěti semestrů uvedl Popelka jako svou adresu Beethovengasse 8 v devátém obvodu (Alsergrund).⁸⁴ Od šestého semestru pak uváděl jako bydliště Piaristengasse 26 v obvodu Josefstadt.⁸⁵ Poslední rigorózní zkoušku ze státovědy složil až v lednu 1880⁸⁶ a při promoci 23. ledna téhož roku mu byl udělen titul doktora práv.⁸⁷

Almanach československých právníků k Popelkovi uvádí: „Otec byl dvor. radou Nejvyššího soudu. Studoval práva ve Vídni, kde byl povýšen na Dr. Vstoupil do praxe k fin. prokur. v Brně.“⁸⁸ R. 1884 usadil se jako advokát též. R. 1898 zvolen za člena

⁷⁹ MZA, fond Sbírka matrik, farnost kostela Neposkvrněného početí Panny Marie, Brno, matrika narozených 1847–1857, č. knihy 17079, fol. 253.

⁸⁰ *Geschichte des Deutschen Staats-Ober-Gymnasiums in Brünn von der Gründung desselben im Jahre 1578 bis zum Jahre 1878. Festschrift zur Jubel-Feier seines 300jährigen Bestandes.* Brünn: Deutsches Staats-Obergymnasium, 1878.

⁸¹ Univeristätsarchiv, Universität Wien, Rechtswissenschaftliche Fakultät, sign. Jur. Nat. 78, Nationale der Studierenden der Juridischen Fakultät Wintersemester 1871/72, fol. 195.

⁸² *Tamtéž.*

⁸³ Více viz kapitola výše.

⁸⁴ Universitätsarchiv, *tamtéž.*

⁸⁵ Obě uváděné adresy jsou nedaleko od vídeňské radnice a centra města. *Tamtéž*, sign. Jur. Nat. 99, Nationale der Studierenden der Juridischen Fakultät Sommersemester 1874, fol. 280.

⁸⁶ *Tamtéž*, sign. J12.11, pag. 5, Juridisches Rigorosenprotokoll.

⁸⁷ *Tamtéž*, sign. M32.2, Nr. 353, Juridisches Promotionsprotokoll.

⁸⁸ O jeho přijetí do řad finanční prokuratury informovaly krátkou zprávou např. noviny Moravská orlice 7. 4. 1883.

stát. soud. dvoru. Byl v Brně hledaným advokátem. Odtud povolán po resignaci dra Mezníka 1899 ke správnímu soudu ve Vídni, kde stal se r. 1912 sen. presidentem. V l. 1910–18 redigoval sbírku nálezů správního soudu a vydal knihu judikátů. Je spolupracovníkem Slovníku veř. práva čs. Pracoval po dlouhá leta s Dr. Pantůčkem v plné shodě nejen úřední, nýbrž také politické. Po převratu postaven byl v čelo Nejv. soudu v Praze. Po pádu kabinetu Tusarova jmenován byl ministrem spravedlnosti v úřednické vládě Černého r. 1920. Když tato byla vyměněna zase ministerstvem parlamentním, vrátil se na svoje působíště do Brna. Za choť pojal členku N. div. pražského Ludoviku Rottovou.“⁸⁹

Heslo v Masarykově naučném slovníku se v zásadě shoduje, pouze k počátku jeho působení na finanční prokuratuře udává rok 1876 a zmiňuje navíc ještě žalobu pro urážku na cti za jeho článek Nejvyšší soud a snaha o rozšíření výsady jazykových menšin na cizince, jenž vyšel 15. září 1928.⁹⁰

Popelka patřil mezi členy Lidové strany na Moravě, která představovala jakousi paralelu k Národní straně svobodomyslné.⁹¹ V přehledné tabulce v závěru své studie jej Jiří Malíř uvádí jako jednatele Klubu lidové strany na Moravě k 22. dubnu 1894 a k 9. dubnu 1897.⁹²

Již v roce 1891 kandidoval ve volbách do říšské rady za město Brno spolu se známým brněnským knihkupcem Josefem Barvičem.⁹³ Odevzdáno bylo 3621 hlasů, Popelka získal 572 hlasů a Barvič 547, a tak volby vyhráli němečtí kandidáti Winterholler a Chlumecky.⁹⁴

Velmi úzce s výsledky voleb 1891 souvisí i Popelkova kandidatura v doplňovacích volbách v roce 1894. Po úmrtí Winterhollera se uvolnilo jeho místo a Popelka byl nominován jako český kandidát. V Moravské orlici vyšel 22. září 1894 agitační článek, jenž upoutával už oslovením čtenářů „Čechové brněnští!“. V jeho závěru stálo: „Kandidát německo-liberální, který jest stoupencem nynější vlády, českému národu v každém směru

⁸⁹ NAVRÁTIL, Michal. *Almanach československých právníků*. Praha: M. Navrátil, 1930, str. 349.

⁹⁰ *Masarykův slovník naučný. Lidová encyklopedie všeobecných vědomostí*, svazek 5. Praha: Československý kompas, 1931.

⁹¹ Jiří Malíř uvádí, že je nutné odlišovat Lidovou stranu od dalších podobně nazvaných stran. Nejednalo se totiž o stranu, kterou pod tímto názvem primárně známe jako stranu klerikálů. MALÍŘ, Jiří. *Vývoj liberálního proudu české politiky na Moravě. Lidová strana na Moravě do roku 1909*. Brno: Filozofická fakulta Univerzity J. E. Purkyně, 1985, str. 7.

⁹² *Tamtéž*, str. 201.

⁹³ Moravská orlice, 4. 3. 1891.

⁹⁴ Moravská orlice, 6. 3. 1891.

nepřátelské, jest Vám tedy, Čechové brněnští, zásadně nepřízniv. On jest proti našim národním, státoprávním, politickým i hospodářským požadavkům, kdežto kandidát spojené strany české, pan dr. August rytíř Popelka ve všech uvedených směrech stojí na stanovisku práva a spravedlnosti. On jest pro poctivou rovnoprávnost, on jest pro samosprávu zemí koruny české, on jest pro všeobecné právo hlasovací, on jest pro řádnou reformu zákonodárství živnostenského, a on konečně jest také pro spravedlivé vyhovění oprávněným požadavkům třídy dělné. Vy všichni tudíž vykonáte čestnou povinnost, když soustředíte naň v pondělí své hlasy, a tím prohlásíte se pro všečeský program a pro rozhodnou opozici proti nynější vládě, a podepsaný výbor volební s největším důrazem vyzývá Vás všechny, abyste tak učinili do jednoho! Žádný Čech, k volbě oprávněný, ať v pondělí nechybí u volebního osudí, a každý necht' hlasuje pro kandidáta strany práva a spravedlnosti, pro dra. Augusta rytíře Popelku! Čechové brněnští, vykonajte poctivě svou národní a občanskou povinnost!“⁹⁵

V tom samém čísle vyšla i zpráva o schůzi voličů z 21. září 1894, kde se Popelka představil a ve svém projevu nastínil svůj program. „Zásady, jež jsem byl vytknul jako životní body našeho programu, jsou praporem, za kterým postupuje celý národ český, a proto rád a s hrdostí uposlechl jsem povolání, jehož se mi dostalo od výboru spojené strany české, abych v den volby při osudí volebním třímal prapor ten, kolem nějž se sestoupiti přesvědčení, povinnost a čest káže každému opravdovému voliči – Čechu.“⁹⁶

Moravská orlice přinesla zprávu i o výsledcích voleb – podle všeho se z 6345 možných voličů dostavila zhruba polovina, tedy 3182 voličů. Celkem 2533 odevzdalo svůj hlas německého kandidáta Wanniecka, Popelka získal 502 hlasů a 125 sociálně-demokratický kandidát Krapka. Nad nízkou voličskou účastí si povzdychl autor slovy: „Je ovšem smutná pravda, že při včerejší volbě viděli jsme tak mnoho našich lidí, kteří svého občanského práva a národní své povinnosti vykonat – nepřišli. Zvláště velká část úřednictva, kněžstva a učitelstva – ostala doma. Co je v tom? Pohodlnost, vlažnost, koalice a radnice!“⁹⁷

K říjnu 1896 jej pak Lidové noviny uvádějí mezi kandidáty do zemského sněmu, kam kandidoval za boskovský, hustopečský a břevlanský okres.⁹⁸

⁹⁵ Moravská orlice, 22. 9. 1894.

⁹⁶ *Tamtéž*, str. 2.

⁹⁷ Moravská orlice, 26. 9. 1894.

⁹⁸ Popelka ovšem zvolen opět nebyl. Lidové noviny, 20. 10. 1896

Abychom mohli přesněji a blíže popsat Popelkovo působení u vídeňského správního soudu, nemáme dostatek materiálů.⁹⁹ Brněnské noviny přinesly 28. října 1898 jen řádkovou zprávu, že se Popelka stal na základě rozhodnutí poslanecké sněmovny členem státního soudního dvora.¹⁰⁰ Z výše citovaných hesel víme, že už v roce 1899 se stal členem správního soudu ve Vídni, kde se pak v roce 1912 stal senátním prezidentem. Jeho asi největším počinem v tomto období je jeho editorská činnost na přípravě vydání tzv. Budwińskis Sammlung der Erkenntnisse des k. k. Verwaltungsgerichtshofes, což byla sbírka rozhodnutí právě správního soudu ve Vídni. Jeho jméno pak nesou všechna vydání mezi lety 1909 a 1918, kdy od vídeňského soudu odešel.

2.1 Presidentem Nejvyššího soudu a ministrem spravedlnosti

Popelka se krátce po vzniku československého státu navrátil do vlasti. Již k 26. prosinci 1918 je přihlášen spolu s manželkou Ludvikou, dcerou Marií a synem Vladimírem k pobytu v Praze. Jako místo pobytu uvedl důstojnický pavilon na Mariánských hradbách.¹⁰¹ Právě zdejší budova bývalé kadetky byla totiž určena jako sídlo nově vznikajícího Nejvyššího soudu, jenž byl zřízen zákonem č. 5/1918 z 2. listopadu 1918.¹⁰² Popelka byl do jeho čela jmenován dekretem prezidia Národního výboru 15. listopadu 1918¹⁰³ a až 7. ledna 1919 složil do rukou prezidenta Masaryka přísahu.¹⁰⁴

Velmi zajímavé by bylo vylíčit, jak se Popelka do čela této instituce dostal. O tom bohužel nemáme bližší informace, ale můžeme se domnívat, že byl vybrán vzhledem k jeho předešlému působení ve velmi podobné pozici v rámci soudnictví monarchie. Další jeho výhodou mohlo bezesporu být jeho dřívější politické působení, v němž vždy vystupoval jako zástupce českých zájmů. Nemůžeme ani vyloučit verzi, že vzhledem k jeho členství v moravské Lidové straně, která se postupným slučováním stala součástí Československé národní demokracie,¹⁰⁵ měl silné zastání u některého z bývalých stranických kolegů. Velmi blízké vztahy měl například s rodinou svého bývalého

⁹⁹ V českých archivech nacházíme materiály spojené až s jeho působením v období první republiky a ani ve spolupráci s pracovníky rakouských archivů se nepovedlo bližší materiály dohledat.

¹⁰⁰ Brněnské noviny, 28. 10. 1898.

¹⁰¹ NAČR, fond Policejní ředitelství Praha II – evidence obyvatelstva (1914-1953), kartotéka 1534. *Pobyťová přihláška manželů JUDr. Augusta a Ludviky Popelkových.*

¹⁰² Zákon č. 5/1918 Sb., jímž se zřizuje nejvyšší soud.

¹⁰³ AKPR, fond KPR, sign. D4/19, inv. č. 1. *Dopis Augustina Popelky KPR o složení přísahy do rukou prezidenta.*

¹⁰⁴ Tamtéž. *Přísaha Dr. Augusta Popelky ze 7. ledna 1919.*

¹⁰⁵ MALÍŘ, str. 160.

stranického šéfa Adolfa Stránského, ministra obchodu Kramářovy vlády, jehož synovi Jaroslavovi byl dokonce kmotrem.¹⁰⁶

Podoba Nejvyššího soudu byla v podstatě přejata z rakouského modelu. Sám Popelka ji ve svém příspěvku do Slovníku veřejného práva československého charakterizoval slovy: „Zákonem revolučního Národního výboru ze 2. XI. 1918, č. 5 Sb. zřízen byl „pro celý obvod státu čsl.“ Nejvyšší soud se sídlem v Praze (§1). [...] Národnímu soudu dána byla zák. č. 5/1918 Sb. organizace zcela obdobná statutu vídeňského nejvyššího a kasačního dvoru soudního č. 325/1850 ř. z. [...] Nejvyšší soud pozůstává z prvního a druhého presidenta, 7 (od resystemisace r. 1930 devíti) senátních presidentů a 40 (po resystemisaci 48) radů vesměs jmenovaných presidentem republiky. Ani počet ten nedostačuje.“¹⁰⁷

Hned 16. dubna 1919 byl Národním shromážděním přijat zákon č. 216/1919 Sb., který přesněji upravil postavení a pravomoci Nejvyššího soudu.¹⁰⁸ Zásadní změnou v tomto zákoně bylo upravení postavení vůči soudům nižší instance (dobově stolice). Podle §12 zákona č. 5/1918 mohl dozor nad soudy nižšími vykonávat první prezident soudu, případně druhý prezident, nebo někteří jiní členové soudu a zvláště zřízení inspektoři.¹⁰⁹ Novou úpravou byla tato pravomoc změněna tak, že Nejvyšší soud pouze mohl vytknout případná pochybení soudům nižší instance a informovat o tom ministerstvo spravedlnosti.¹¹⁰

Další podstatnou změnou bylo přeložení jeho sídla z Prahy do Brna. Popelka zaslal ministru spravedlnosti Soukupovi 31. ledna 1919 dopis, v němž se ohrazuje proti přesunutí sídla soudu z Prahy do Brna. K návrhu doslova uvedl: „[...] návrh ten je nejen věcně pochybený, nýbrž že naráží na přímo nepřekonatelné překážky s hlediska práva platného.“¹¹¹ K dopisu připojil Popelka relativně rozsáhlý rozklad, v němž odůvodňuje, proč by k přesunu soudu nemělo dojít. Mimo jiné polemizuje s argumentem, že Brno je položeno centrálněji vůči zbytku Československa, zmiňuje nechuť některých českých soudců k přesunu do Brna a také například nutnou kooperaci soudu s jinými centrálními

¹⁰⁶ MZA, fond Sbírka matrik, farnost kostela sv. Tomáše, Brno, matrika narozených 1885–1886, č. knihy 17008, fol. 6.

¹⁰⁷ POPELKA, August. *Nejvyšší soud*. in: HÁCHA, Emil – HOETZEL, Jiří – WEYR, František – LAŠTOVKA, Karel. *Slovník veřejného práva československého*, svazek II. Brno: Polygrafia, 1932, str. 824.

¹⁰⁸ Zákon č. 216/1919 Sb., o nejvyšším soudě.

¹⁰⁹ Paragraf 12, zákon č. 5/1918 Sb., jímž se zřizuje nejvyšší soud.

¹¹⁰ Paragraf 13, zákon č. 216/1919 Sb., o nejvyšším soudě.

¹¹¹ NÁČR, fond Předsednictvo ministerské rady (PMR), Praha, sign. 24, karton 1046. *Dopis Augustina Popelky ministru spravedlnosti*.

úřady v některých oblastech jeho působnosti.¹¹² Protesty nebyly nic platné, protože o přesunutí bylo nakonec stejně rozhodnuto a zákon vešel v platnost.

Popelka se tedy i s celým soudem přesunul do Brna. Mezitím byla v únoru 1920 přijata nová ústava, v jejímž rámci byl zřízen ještě ústavní soud,¹¹³ a Tusarova vláda, jež vzešla z voleb v dubnu 1920 jako koalice sociálních demokratů, národních socialistů a agrárníků s účastí odborných ministrů,¹¹⁴ po táhlých vnitřních problémech, které byly způsobeny zejména štěpením sociální demokracie a její politickou paralýzou, podala 13. září 1920 demisi. Peroutka k tomuto uvádí: „Tusar vyložil tuto věc prezidentovi a sám mu navrhl jmenování vlády úřednické, tohoto známého prostředku demokracie v nesnázích. Slíbil zároveň, že sociální demokracie bude úřednickou vládu podporovat. Sociální demokracie tedy první začala hru s oním optickým klamem, jehož používají strany, když se skrývají za vládu úřednickou: zároveň jsou i nejsou ve vládě.“¹¹⁵

Černého úřednická vláda, jejímiž členy byli kromě Popelky ještě např. Edvard Beneš jako ministr zahraničí, ministr obchodu Rudolf Hotowetz, Vladimír Fajnor jako ministr unifikací a Karel Eliáš na ministerstvu financí, byla jmenována 15. září 1920.¹¹⁶ Popelka byl navíc 17. září vládou zvolen náměstkem předsedy vlády.¹¹⁷ Ve svém programovém prohlášení si vláda stanovila jako cíle pro ministerstvo spravedlnosti pokračování v reformě občanského a trestního zákoníku, přispět k sjednocení práva a zasadit se o účinné stíhání porušení zákona.¹¹⁸ Jako nejstarší člen vlády a náměstek jejího předsedy přednesl Popelka v zastoupení za prezidenta Masaryka projev na prvním všelegionářském sjezdu v Praze 16. ledna 1921.¹¹⁹ Vláda nakonec podala demisi 26. září 1921.¹²⁰

Ačkoli byl Popelka ministrem spravedlnosti, post prvního prezidenta Nejvyššího soudu neztratil, a tudíž se po ukončení ministerského působení mohl vrátit zpět ke své

¹¹² NAČR, PMR, *tamtéž*.

¹¹³ Zákon č. 121/1920 Sb., kterým se uvozuje ústavní listina Československé republiky.

¹¹⁴ HONAJZER, Jiří. *Vznik a rozpad vládních koalic v Československu v letech 1918-1938*. Praha: Orbis, 1995, str. 20.

¹¹⁵ PEROUTKA, Ferdinand. *Budování státu III*. Praha: NLN, 1991, str. 1237.

¹¹⁶ *Tamtéž*.

¹¹⁷ NAČR, Ministerstvo spravedlnosti, sign. Press 1918-1922, karton 1. *Zvolení Augustina Popelky náměstkem předsedy vlády*.

¹¹⁸ *Programové prohlášení vlády Jana Černého (26. 10. 1920)*. [cit. 16.05.2022] Dostupné z: <https://www.vlada.cz/assets/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1918-1938-csr/jan-cerny-1/ppv-1920-1921-cerny.pdf>

¹¹⁹ MASARYK, Tomáš Garrigue. *Cesta demokracie. Soubor projevů za republiky*, svazek 2 (1921-1923). Praha: Čin, 1934, str. 24–26.

¹²⁰ HONAJZER, str. 30.

soudcovské činnosti v Brně. V roce 1930 se začal intenzivněji řešit jeho odchod do penze, neboť podle nové systemizace bylo určeno, že se nejen zvýšil počet soudců, ale i že soudce po dosažení 70 let má odejít do výslužby. Český deník k této záležitosti v článku 29. března 1930 uvedl: „President Popelka do pense? Podle sdělení Lidových novin bude systematisace v oboru ministerstva tento týden ukončena. Má prý býti ustanoveno, že činná soudcovská služba končí v tom roce, ve kterém soudce dosáhne 70 roků stáří. Jakmile toto ustanovení, které mladším soudcům má umožniti rychlejší postup, vstoupí v platnost, uprázdní se nejvyšší soudcovský úřad ve státě, ježto president nejvyššího soudu dr. Augustin Popelka jest už 75 roků star a dále po dvou místech soudních presidentů v Čechách a zemi Moravsko-slezské.“¹²¹

Dle informací z dopisu ministerstva spravedlnosti se Popelka rozhodl 29. listopadu 1930 požádat o přeložení do penze. Této jeho žádosti bylo k 31. prosinci 1930 vyhověno.¹²² U této příležitosti zaslal Popelkovi dopis i prezident Masaryk, v němž uvedl: „Vyžádaný Vámi odchod na trvalý odpočinek jest mi podnětem, abych vzpomenul pilné a záslužné práce, kterou Jste pro konsolidaci republiky vykonal vybudováním a dlouholetým vedením našeho nejvyššího soudu. Vyslovuji Vám za tuto Vaši činnost uznání a upřímný dík. Přeji Vám hojně zdraví a spokojenosti po dlouhá ještě léta.“¹²³

Uvedme ještě krátký citát z pamětního diplomu, který nechali pro odcházejícího šéfa vyhotovit soudcové: „Slovutný pane první presidente! Co nás za Vašeho vůdcovství nejvíce v práci sílilo a k usilovné práci nabádalo, byla láska, již jsme k Vám chovali, již k Vám chováme a již Vám i nadále zachováme. Zapsal jste se do srdcí nás všech svou ryzí povahou, svou šlechetností, svou láskyplností. Nikdy jste nikomu neublížil, každému jste podle svých sil pomáhal. Byl jste nám vůdcem v ryzím slova smyslu demokratickým. Neviděli jsme ve Vás představeného, viděli jsme ve Vás otcovského rádce a přítele. Žádal jste láskyplně, kde jste mohl mocí svého úřadu prostě poroučeti. Sloužilo se nám za Vašeho vůdcovství dobře, cítili jsme se šťastnými a rádi jsme pracovali, jen abychom se Vám odvděčili a Vás nezarmucovalo. Proto hlavně tak těžko se s Vámi loučíme.“¹²⁴ Připojeny pak byly podpisy většiny tehdejších soudců.

¹²¹ Český deník, 29. 3. 1930.

¹²² NÁČR, fond PMR, sign. 740/34, k. 3296. *Dopis ministerstva spravedlnosti předsednictvu ministerské rady o přeložení Augustina Popelky do penze.*

¹²³ AKPR, fond KPR, sign. D3025/39, inv. č. 1096. *Dopis prezidenta Masaryka Augustu Popelkovi k ukončení jeho soudcovské služby (P753/30).*

¹²⁴ AKPR, fond August Adolf Popelka, inv. č. 120. *Slavnostní diplom Augustu Popelkovi k ukončení činnosti u Nejvyššího soudu.*

I po svém odchodu zůstal Augustin Popelka společensky činným. Hned v roce 1931 vydal svou krátkou publikaci o jazykovém právu, již je větší prostor věnován níže. V dubnu 1933 zahájil svou přednáškou o reformě volebního práva cyklus setkání, který pořádala v dubnu a květnu 1933 místní organizace Československé národní demokracie na Smíchově.¹²⁵ Jeho společenský význam a snad i oblibu nám může například potvrdit pozvánka veřejnou oslavu 80. narozenin v Českém čtenářském spolku v Brně, která se uskutečnila 5. května 1934 v Besedním domě v Brně,¹²⁶ nebo řada blahopřejných článků v nejrůznějších novinách.

Za všechny odcitujme alespoň ten, který uveřejnil Polední list 26. dubna 1934: „Vzácné jubileum vzácného vlastence. Jak jsme již ve včerejším „Expresu“ sdělili, slaví v těchto dnech své 80. narozeniny dr. Augustin Popelka, první prezident Nejvyššího soudu. Jubilant po absolvování právnických studií působil nejprve ve finanční prokuratuře v Brně a po ukončení soudní praxe ve Vídni stal se v Brně samostatným advokátem. Roku 1898 byl povolán prvním prezidentem Nejvyššího správního soudu hrabětem Schönbornem do Vídně a byl jmenován dvorním radou a v r. 1912 senátním prezidentem Nejvyššího správního soudu. Jeho záslužná činnost projevila se hlavně ve školském senátu, kde v první řadě promluvílo jeho vlastenecké srdce. Bylo to jeho vlivem, že byla změněna judikatura ve prospěch českých škol v zemích koruny české. Dr. Popelka sloužil českému národu v každém směru. Vzpomínám, že jeho vlivem byl zachráněn legát vůdce národa dra Riegera pro českou věc. Po převratě byl jmenován prvním prezidentem Nejvyššího soudu, pro kterýž si dělal již za války přípravy, právě jako dr. Rašín pro naši měnu. V r. 1920 až 1921 byl v úřednické vládě ministrem spravedlnosti. Jeho zásluhou byla judikatura Nejvyššího soudu v otázce jazykového zákona upraven ve smyslu ústavy jazykového zákona a nařízení. Jeho současný boj v zájmu soudnictví a národnosti jest dostatečně znám. Jedním slovem: vzácný muž, ryzí charakter a vlastenec. Dr. Popelka se dožívá svých 80 let v plné síle a živosti a přejeme mu do budoucnosti mnoho zdraví, aby se mohl ještě dlouho těšit z ovoce své práce.“¹²⁷

¹²⁵ Další přednášky měli proslovit Bohumil Baxa, prorektor Masarykovy university, Václav Joachim, docent ČVUT a odborový přednosta ministerstva vnitra, Jiří Havelka, rada Nejvyššího soudu a docent Karlovy university, a Josef Kliment, docent Karlovy university a sekretář Nejvyššího soudu. AKPR, *tamtéž*, inv. č. 123. *Pozvánka na cyklus přednášek Československé národní demokracie na Smíchově v dubnu a květnu 1933.*

¹²⁶ AKPR, fond Augusta Adolfa Popelky, inv. č. 124. *Pozvánka na oslavu 80. narozenin Augustina Popelky.*

¹²⁷ Celkové vyznění článku odpovídá příležitosti, ke které byl vydán. Polední list, 26. duben 1934.

Popelka zemřel 22. května 1938 ve věku 84 let,¹²⁸ o čemž alespoň krátce informovala celá řada nejen českých, ale i německých deníků. Pohřeb se konal v obřadní síni Ústředního hřbitova v Brně o tři dny později.¹²⁹

Český deník 24. května 1938 napsal: „President dr. A. Popelka mrtev. V neděli 22. května zemřel v Brně po krátké nemoci president Nejvyššího soudu v. v. dr. Augustin Popelka. Dožil se věku 84 let. V poslední době trpěl slabostí srdce a anginou. Narodil se 25. dubna 1854 v Brně. Působil u brněnské finanční prokuratury, potom byl advokátem, nato senátním presidentem správ. soudu ve Vídni, v letech 1918–1920 a 1921–1930 byl presidentem Nejvyššího soudu v Brně. V letech 1920–1921 byl Dr. Augustin Popelka minist. spravedlnosti. Byl vynikajícím českým právníkem.“¹³⁰ Velmi podobně pak informoval i Moravský deník: „Dr. Ant. Popelka zemřel. V neděli 22. května zemřel v Brně po krátké nemoci ve věku 84 let první president nejvyššího soudu dr. Augustin Popelka, vynikající český právník. V poslední době trpěl slabostí srdce a anginou. Zesnulý byl v letech 1920 a 1921 ministrem spravedlnosti.“¹³¹

2.2 Jazykové právo

V případě Augustina Popelky nelze opomenout významnou kapitolu, které se věnoval po valnou část své soudcovské kariéry – jazykovému právu národnostních menšin v Československu. K této problematice vydal také svou krátkou publikaci *Apologie našeho práva jazykového*, v níž na základě právních předpisů a také historie obhájí český (resp. československý) jazyk a existenci československého státu. Celý text práce vyznívá velmi pročesky a místy možná až příliš pateticky.¹³²

¹²⁸ Jako poslední adresa bydliště je uvedena Šeříková ulice 36 (dnes Heinrichova). Jako příčina úmrtí je uvedena influenza a arterioskleróza. MZA, fond Sbírká matrik, farnost kostela Nanebevzetí Panny Marie, Brno – Staré Brno, matrika zemřelých 1937–1942, č. knihy 17191, pag. 96.

¹²⁹ V AKPR se dochovalo úmrtní oznámení, které uvádí mezi pozůstalými děti Augusta Popelku, Marii (Máří) Moravcovou, Vladimíra Popelku, jeho syna Lubora Popelku, zetě Lubora Moravce a snachy Josefínu, Steffi a Marii (Maru). Poslední rozloučení se konal 24. května 1938 v 16 hodin. AKPR, fond KPR, sign D3025/39, inv. č. 1096. *Úmrtní oznámení Augusta Popelky (D5808/38)*.

¹³⁰ Český deník, 24. květen 1938.

¹³¹ Moravský deník, 24. květen 1938.

¹³² *Apologie* je označení vycházející z řečtiny, které označuje obhajobu, resp. obranu. Celý text je pak uvozen citátem z Balbínovy Obrany jazyka českého: Kdo proti vlasti brojí a ji zrazuje, většího se dopouští zločinu, než kdyby zavraždil vlastní svou mateř. POPELKA, August. *Apologie našeho práva jazykového*. Brno: Ústřední výbor Národní jednoty, 1931.

Vyjděme z dobového kontextu. Společně s novou ústavou vešel 29. února 1920 v platnost zákon č. 122/1920, který reagoval na ustanovení §129 Ústavy,¹³³ známý též jako jazykový zákon.¹³⁴ Kořeny tohoto zákona můžeme hledat již ve smlouvě z St. Germain-en-Laye, která ve svých klauzulích pamatovala také na to, aby všichni občané požívali stejná práva „bez ohledu na rasu, jazyk nebo náboženství“¹³⁵ a aby v případě zřízení oficiálního jazyka mohli jinojazyční příslušníci státu užívat před soudy svého jazyka.¹³⁶

Nově schválený jazykový zákon v paragrafu 2 s opětovným odkazem na smlouvu ze St. Germain počítal, že se národní a jazykové menšiny v soudních okresech, kde tvoří alespoň 20% občanů, mohou na úřady obracet se svými podáními ve svém jazyce a ty pak musí věc vyřizovat jak v československém jazyce, tak v jazyce menšiny.¹³⁷

Augustin Popelka uveřejnil v roce 1928 v časopise Právník svůj článek s názvem Nejvyšší soud a snaha o rozšíření výsady jazykových menšin na cizince.¹³⁸ Obhájí v něm postoj Nejvyššího soudu, jenž odmítal v případě cizinců uznávat podání v jejich jazyce, pokud neprokázali československou příslušnost. Odlišný způsob výkladu ovšem zvolil Nejvyšší správní soud, který ve svém nálezu cizincům přiznal práva jazykových menšin, protože se s tímto postupem mělo počítat už při rozpravě o zákoně a protože zákon řeší pouze jazyk při soudech (nikoli ochranu menšin), tudíž platí i pro cizince, jež ovšem nijak blíže nespecifikuje. Popelka rozporuje rozhodnutí správního soudu s tím, že ze zákona automaticky nevyplývá, že když nezmiňuje cizince, tak automaticky platí tato zásada i pro ně. Navíc Popelka dodává, že cizince v zákoně uvést potřeba nebylo, neboť zákon ustanovením o státním jazyce jako jediném jazyku při soudech, automaticky určil, jak je třeba zacházet s cizinci, kteří nejsou příslušníky jazykové menšiny v příslušných okresech.¹³⁹

¹³³ Zásady jazykového práva v republice Československé určuje zvláštní zákon, tvořící součást této ústavní listiny. §129, zákon č. 121/1920 Sb., ústava Československé republiky.

¹³⁴ Zákon č. 122/1920, podle §129 ústavní listiny, jímž se stanoví zásady jazykového práva v republice Československé.

¹³⁵ Článek 7, Smlouva č. 508/1921 Sb., mezi čelnými mocnostmi spojenými i sdruženými a Československem, podepsaná v Saint-Germain-en-Laye dne 10. září 1919.

¹³⁶ *Tamtéž*.

¹³⁷ Paragraf 2, zákon č. 122/1920 Sb.

¹³⁸ POPELKA, August. *Nejvyšší soud a snaha o rozšíření výsady jazykových menšin na cizince*. In: *Právník. Teoretický časopis pro otázky práva a státu*, ročník 67. Praha: Jednota právnická, 1928, str. 489–508.

¹³⁹ *Tamtéž*, str. 492–494.

Ministerstvo spravedlnosti bylo podle Popelkovy zmínky původně na straně výkladu Nejvyššího soudu, což se změnilo v roce 1927, kdy uznalo stížnost firmy Adolf Blum a Popper v Hamburku na Nejvyšší soud, který byl podle ministerského závěru povinen přijmout dovolání v němčině. V tomto případě se ministerstvo rozhodlo použít výkladu Nejvyššího správního soudu, že není podmínkou pro užití menšinového jazyka být československým státním příslušníkem. Nejvyšší soud toto ovšem odmítl, za což sklidil velké množství kritiky.¹⁴⁰ Popelka v závěru článku uvádí: „Jelikož Nejvyšší soud, dbaje svědomitě své povinnosti, souditi jen podle zákona a svého zrale uváženího přesvědčení, střežil svou soudcovskou nezávislost, neobrátil na čtyráku, byl zasypán invektivami, jež hoře uvedené příklady názorně charakterisují.“¹⁴¹ Jak již stojí v citaci z Masarykova slovníku, Popelka byl pro tento článek žalován.

S žalobou na Popelku a jeho výše citovaným článkem úzce souvisí článek Josefa Klimenta¹⁴² Advokáti cizinců, jenž vyšel 8. února 1929 v Demokratickém Středu a který se ve své podstatě zastává interpretace Nejvyššího soudu a Popelky samotného. Sám Kliment uznává, že za příslušníka jazykové menšiny lze skutečně brát jen státní občany československé. Autor v závěru dodává: „Přáli bychom si, aby tyto a mnohé ještě jiné okolnosti přinesly alespoň jeden pozitivní výsledek, totiž zesílené státní vědomí v nás všech. Na jeho nedostatek beztak důvodně nařikají politikové, národohospodáři i umělci.“¹⁴³

¹⁴⁰ POPELKA, str. 499–500.

¹⁴¹ *Tamtéž*, str. 508.

¹⁴² Více o Josefu Klimentovi viz v dalších kapitolách.

¹⁴³ Demokratický Střed, 8. únor 1929.

3. Ludvika Rottová Popelková (24. 2. 1856 – 30. 8. 1932)

Manželkou Augustina Popelky a matkou Augusta Adolfa Popelky byla dnes již dávno zapomenutá česká činoherní herečka spojená s první generací Národního divadla Ludvika Rottová Popelková.

Ze zápisu v matriční knize farnosti svatého Františka na Starém Městě pražském lze zjistit, že se Ludvika narodila 24. února 1856 v Praze a pokřtěna byla o tři dny později. Jako rodiče jsou uvedeni Jaroslav Rott, pojišťovací úředník (Assekuranzbeamte), a Barbora Theresie, rozená Spiegelová z Prahy.¹⁴⁴ Ve starší literatuře a některých článcích se můžeme setkat s tvrzením, že se Ludvika narodila v Rokycanech.¹⁴⁵ Podle zápisu v již výše uvedené matrice působil jako pomocný učitel (Schulgehilfe) v Rokycanech Ludvičin děd Antonín Rott.¹⁴⁶ Rokycany jako svou rodnou obec (Geburtsort) také uvedl Ludvičin otec Jaroslav v policejní přihlášce v Praze.¹⁴⁷ V Ludvičině nekrologu v týdeníku *Žďár* se autor zmiňuje jak o jejím otci Jaroslavovi, tak i o jejím dědečkovi Antonínovi, který dle informací působil na triviální škole a jehož Ludvika v Rokycanech navštěvovala a chodila zde i do školy.¹⁴⁸ Právě na základě těchto informací mohlo dojít k pozdější mylné interpretaci Ludvičina místa narození.

Ludvika bohužel nezanechala paměti a nezachovala se ani žádná jiná osobní písemná pozůstalost, nemůžeme tedy přesně vysledovat její osudy v dětství. Ladislav Novák ve své práci *Stará garda Národního divadla* uvádí, že Ludvičin otec Jaroslav brzy zemřel a ona vyrůstala jen s matkou. Díky svému všeobecnému vzdělání, v jehož rámci si Ludvika měla osvojit angličtinu, se mohla stát vychovatelkou dětí jakéhosi pražského průmyslníka. Jistou pozici však Ludvika někdy v průběhu 70. let vyměnila za kariéru divadelní herečky, neboť, jak uvádí Novák, „její duši šířal už od dětství plamen touhy po divadle.“¹⁴⁹

¹⁴⁴ AHMP, fond Sběrka matrik, farnost sv. Františka, Praha I – Staré Město, matrika narozených 1852-1859, sign. FR N13, fol. 158.

¹⁴⁵ Jako příklad této nepřesnosti lze uvést práci Ladislava Nováka *Stará garda Národního divadla* nebo článek „Zapomenutá umělkyně z Rokycan“ z novin *Nový den* Plzeň z 24. února 1946.

¹⁴⁶ AHMP, *tamtéž*.

¹⁴⁷ NAČR, Policejní ředitelství I, konskripce, karton 519, obraz 86.

¹⁴⁸ *Žďár*. Politický týdeník pro okresy rokycanský, zbirožský, hořovický, blovický, kralovický, 9. září 1932.

¹⁴⁹ Novák ovšem neuvádí žádné datum otcova úmrtí. Nevíme ani, kde se Ludvika vzdělávala a ani jméno průmyslníka, pro něhož Ludvika pracovala. Jde ovšem o práci, která jako jediná uvádí bližší informace k dětství Ludviky Rottové a z níž později čerpali i další autoři. NOVÁK, Ladislav. *Stará garda Národního divadla*. Praha: Josef Vilímek, 1944, str. 240

Herecké začátky Ludviky Rottové jsou spojeny s tehdy známou ochotnickou divadelní společností U Švestků.¹⁵⁰ Sídlem tohoto uskupení byl knihovni sál bývalého kláštera u staroměstského kostela svatého Mikuláše. Původní budova kláštera stála na dnešním náměstí Franze Kafky. Majitelem objektu byl Karl Schwestka.¹⁵¹ Počátky divadelní scény v tomto domě můžeme sledovat už kolem roku 1816, kdy zde začala působit společnost režiséra Klementa, který ovšem sám divadlo provozoval pouhé dva měsíce. Další osobou v čele společnosti byl pražský knihkupec Kramer. Problémy scény byly přístupnost a prostor. Návštěvníci museli vystoupat po těžko schůdném schodišti až do třetího patra. Navíc se jednalo o poměrně stísněný sál, který měl možnost pojmout až 160 osob (92 sedících), z nichž část mohla využít také velmi špatně přístupné galerie. Soubor velmi často účinkoval v němčině a pro dobročinné účely. Po zhruba dvou letech ukončil svou činnost knihkupec Kramer a privilegium provozovat divadlo přešlo na samotného Schwestku, který v činnosti pokračoval.¹⁵²

Překvapivě může vzhledem k roku jejího narození působit tvrzení, že Ludvika začala svou hereckou kariéru již v průběhu 70. let 19. století, tedy v relativně nízkém věku. Nejde však o nic neobvyklého. Nesmí být opomenut fakt, že vzdělání v uměleckých oborech bylo v této době pro valnou většinu dívek nedostupné. Navíc existovaly jen pěvecké školy, herecká příprava se nevyučovala. Mladé herečky tak postupně získávaly zkušenosti buď od starších kolegyně,¹⁵³ nebo díky angažmá v ochotnických divadlech.¹⁵⁴

Rottová však v divadle U Švestků nezůstala dlouho. Již v roce 1876 byla angažována do činoherního souboru Prozatímního divadla. V tomto angažmá Rottová setrvala až do 30. září 1879, kdy soubor opustila.¹⁵⁵ Za všechny role, které v Prozatímním divadle ztvárnila, jmenujme alespoň postavu Kordelie v Shakespearově hře Král Lear, Jitky v Hálkově Závišovi z Falkenštejna nebo Aricie v Racinově Faidře.¹⁵⁶ Novák v tomto případě uvádí, že Ludvika byla angažována až v roce 1877 pro role sentimentálních

¹⁵⁰ Setkáme se i s názvy Švestkovo divadlo a Mikulášské divadlo (resp. Niclas-Theater).

¹⁵¹ Můžeme se setkat i s česky psanou verzí jména Švestka.

¹⁵² TEUBER, Oscar. *Geschichte des Prager Theaters. Von Anfängen des Schauspielwesens bis auf die neueste Zeit*. Praha, 1888, str. 64–66.

¹⁵³ Oblíbenou učitelkou byla Eliška Pešková, provdaná Švandová ze Semčic. Pešková byla vychovatelkou známější Otýlie Sklenářové-Malé, věnovala se ale i drobné literární činnosti a překladům. Zachovaly se její paměti *Zápisky české herečky*, v nichž vzpomíná na své mládí a angažmá v divadle U Švestků. PEŠKOVÁ, Eliška. *Zápisky české herečky*. Praha: Knapp, 1886.

¹⁵⁴ LENDEROVÁ, Milena. *K hříchu i k modlitbě*. Praha: Karolinum, 2016, str. 222–223.

¹⁵⁵ Rottová figuruje mezi dalšími členy činohry v jednotlivých soupisech souboru od roku 1876 až do roku 1879. ŠTĚPÁN, Václav – TRÁVNÍČKOVÁ, Markéta. *Prozatímní divadlo 1862–1883 II*. Praha: Academia, 2006, str. 59.

¹⁵⁶ *Tamtéž*, str. 447–450.

milovnic a setrvala zde až do roku 1881, kdy odešla pro svou nespokojenost s nabízenými rolemi. V následujících letech pak měla účinkovat na scénách v Berlíně, Norimberku a Olomouci.¹⁵⁷ Na počátku 80. let zakotvila krátce v Brně u původně pražské Pištěkovy divadelní společnosti. Podle Josefa Knappa Rottová hrála „mnohotvárný průvod velkých ženských osudů“ a stala se miláčkem brněnského publika.¹⁵⁸ V Národních listech z 30. května 1883 vyšla recenze benefičního představení Ferrariho komedie *Dvě dámy*, v němž Rottová účinkovala. Autor uvádí: „Slečna Rottová je umělkyně velmi nadaná, vzdělaná i snaživá [...] podává tedy již svou povšechnou kvalifikací záruku, že každou úlohu, kteráž se její individualitě zrovna nepříčí, aspoň rozumně, slušně a elegantně provede.“ Článek vyznívá celkově pozitivně a autor v samém závěru dodává, že „bude slečna Rottova pro naše jeviště velmi dobrou akvisicí vůbec.“¹⁵⁹

Do souboru Prozatímního divadla byla znovu angažována v roce 1883 s tím, že později přešla do souboru Národního divadla.¹⁶⁰ Ze soupisu rolí, jenž je uložen v Archivu Národního divadla, lze zjistit, že během tohoto angažmá Rottová ztvárnila více než čtyři desítky rolí, z nichž můžeme jako příklad uvést např. *Hermii* ve *Snu noci svatojánské* Williama Shakespeara, *Angeliku* v Moliérově hře *Zdravý nemocný*,¹⁶¹ *Rozárku* v Tylově *Paličově dceři* a konečně *Doňu Magelonu Trebizundu* z Kolárovy *Magelony*, jíž se 21. května 1886 definitivně rozloučila s pražským obcenstvem.¹⁶²

Dlouholetý ředitel Národního divadla František Adolf Schubert věnoval ve své práci *Dějiny Národního divadla* prostor i Ludvice. Řadí ji mezi „nejnadanější zjevy Národního divadla“, avšak zmiňuje se o jakési bližší nespecifikované vadě úst, která určitým způsobem měla nepříznivě ovlivňovat její výkony. Až pateticky působí jeho tvrzení: „Umělkyně patřila k tomu typu českého divadla, kterým byla a jest dívka, nemající na světě nic mimo své nadání, vystupující znenáhla do vrchu umění, ale v nejpilnější chůzi odvedená s něho bůžkem sňatku do života soukromého.“¹⁶³

¹⁵⁷ NOVÁK, str. 240.

¹⁵⁸ KNAP, Josef. *Umělcové na pouti. České divadelní společnosti v 19. století*. Praha: Orbis, 1961, str. 89

¹⁵⁹ Národní listy, 30. 5. 1883.

¹⁶⁰ ŠTĚPÁN – TRÁVNÍČKOVÁ, str. 59.

¹⁶¹ V soupisu je hra uvedena jako *Ve zdraví nemocný*.

¹⁶² Archiv Národního divadla (AND), osobní složka Ludviky Popelkové, sign. P291.

¹⁶³ ŠUBERT, František Adolf. *Dějiny Národního divadla v Praze 1883–1900 s některými pamětmi, vzpomínkami a doklady*. Praha: Unie, 1908, str. 173.

Hned 22. května 1886 (tj. den po posledním představení) se při obřadu v pražském týnském chrámu vdala za Augustina Popelku.¹⁶⁴ Manželé pak pravděpodobně brzy po svatbě přesídlili do Brna, protože rok po svatbě se jim narodil první syn August Adolf, u jehož matričního zápisu je jako adresa uveden Zelný trh 26.¹⁶⁵ Dále se manželům narodila dcera Marie (22. července 1888),¹⁶⁶ syn Zdeněk (4. února 1892)¹⁶⁷ a dcera Ludvika (4. března 1894).¹⁶⁸ Nejmladší syn Vladimír se narodil až během vídeňského pobytu rodiny 21. května 1901.¹⁶⁹ Celoživotní láska k divadlu Ludviku neopustila ani při starostech o rodinu. Lze předpokládat, že i vzhledem ke společenskému postavení svého manžela se hojně účastnila společenského života. Participovala na nejružnějších dobročinných akcích, kde nezřídka využila svého hereckého talentu.¹⁷⁰

Ludvika Rottová Popelková zemřela 30. srpna 1932 v Brně. Jako příčina úmrtí je v matrice uvedena hlíza pravé hýždě.¹⁷¹ V novinovém oznámení, které vyšlo den po její smrti, figuruje manžel August s dětmi Augustem, Marií, Zdenkem a Vladimírem. Bohužel nevíme, co se stalo s dcerou Ludvikou, neboť není na oznámení uvedena. Snad ještě tragičtěji působí fakt, že necelý měsíc po matčině úmrtí (20. září) zemřel i prostřední syn Zdeněk, který po matce zřejmě zdědil herecké nadání, neboť jak v matrice, tak na rodinné hrobce je uváděn jako herec (resp. operní zpěvák).¹⁷²

V roce 1884 vydal český básník Ladislav Charpentier Tesař svou básnickou sbírku *Dramatické silhouetty*. V ní věnuje básně vybraným představitelům nejstarší herecké generace činoherního souboru Národního (resp. Prozatímního) divadla (Otýlii Sklenářové Malé, Maruše Bittnerové, /Leopoldině de Pauli a dalším). Nezapomněl ani na Ludviku Rottovou. Na závěr uvedme alespoň její malou část.

¹⁶⁴ AHMP, fond Sběrka matrik, farnost kostela Matky Boží před Týnem, Praha I – Staré Město, matrika oddaných 1878-1889, sign. TÝNO10, fol. 165.

¹⁶⁵ Nejstarší syn August Adolf se narodil 23. května 1887, tedy den po prvním výročí svatby Ludviky Rottové a Augustina Popelky. MZA, fond Sběrka matrik, farnost kostela sv. Petra a Pavla (na dómě), Brno, matrika narozených 1881-1899, č. knihy 16947, fol. 90.

¹⁶⁶ MZA, *tamtéž*, fol. 104.

¹⁶⁷ *Tamtéž*, fol. 143.

¹⁶⁸ *Tamtéž*, fol. 165.

¹⁶⁹ Vzhledem k tomu, že se Vladimír Popelka narodil ve Vídni, nepovedlo se dohledat matriční záznam jeho narození. Informaci o jeho narození tak můžeme čerpat z policejní přihlášky manželů Augustina a Ludviky Popelkových v Praze. NAČR, fond Policejní ředitelství Praha II – evidence obyvatelstva (1914-1953), kartotéka 1534.

¹⁷⁰ NOVÁK, 241.

¹⁷¹ Hlíza je dobové označení pro absces. MZA, fond Sběrka matrik, farnost kostela Nanebevzetí Panny Marie, Brno Zábrdovice, matrika zemřelých 1930-1935, č. knihy 17324, fol. 132.

¹⁷² Jako příčina úmrtí je v matrice uvedena meningitis purulenta. MZA, fond Sběrka matrik, farnost kostela Nanebevzetí Panny Marie, Brno – Staré Brno, matrika zemřelých 1930-1933, č. knihy 17209, fol. 211.

Ludovika Rottová

Salonu dáma, ovšem, role svůdná,
tím nesnadnější, čím více má vděků,
má parket hladkost, znak vždy svého věku,
a tím už také málo kterým schůdna.

Jen s promyšlením hráváš dámy svoje,
A mnohá z nich nás uchvátiti umí,
ať citem, noblesou, aneb výmluvným rtem,
neb smíchem svým – za vějířem...¹⁷³

¹⁷³ TESÁŘ, Ladislav. *Dramatické silhouetty*. Praha: L. Tesař, 1884, str. 37.

4. Život Augusta Adolfa Popelky do roku 1918

Jak je již uvedeno v předchozí kapitole o Popelkově matce Ludvice, ze zápisu v matriční knize narozených brněnského chrámu sv. Petra a Pavla víme, že se August Adolf Popelka narodil 23. května a pokřtěn byl 12. června 1887. Jako kmotři jsou zde uvedeni Adolf rytíř Popelka a Karolína von Popelka.¹⁷⁴ O Popelkově raném dětství bohužel nemáme více informací, protože se nezachovaly ani jeho vzpomínky, ani žádné materiály osobní povahy, které by se tomuto období věnovaly. Informace tedy můžeme zkonstruovat pouze z jeho výpovědí ze 40. let 20. století a z úředních materiálů s tím, že bližší informace existují až k jeho gymnaziálním studiím.

4.1 Studium

Jak Popelka uvedl při výslechu v roce 1946, navštěvoval nejprve českou obecnou školu v Brně a poté dva roky české gymnázium tamtéž.¹⁷⁵ Z každoročních školních přehledů brněnského c.k. českého vyššího gymnázia můžeme zjistit, že Popelka v roce 1898 navštěvoval třídu I. C a ročník ukončil s vyznamenáním.¹⁷⁶ Další ročník, tentokrát ve třídě II. A, ukončil Popelka opět s vyznamenáním.¹⁷⁷ Po přestěhování rodiny do Vídně absolvoval třetí ročník studií na soukromém gymnáziu v osmém vídeňském obvodu. Ve studiu pak v dalších letech pokračoval na k. k. Staatsgymnasium¹⁷⁸ v 19. vídeňském obvodu. Zde také 5. července 1905 složil maturitní zkoušku.¹⁷⁹ V již zmíněném výslechu Popelka uvedl: „Důvodem, proč jsem navštěvoval německé školy ve Vídni, byly snad otcovy majetkové poměry, které nedovolovaly větších výdajů spojených s pobytem mimo rodinný domov, a přání otce, abych zůstal v mladém věku pod dohledem rodičů. Při tom bylo přihlíženo k tomu, abych češtinu nezapomněl a zdokonaloval jsem se v ní dále soukromým studiem.“¹⁸⁰

¹⁷⁴ Jedná se o dědečka s babičkou. O Adolfu Popelkovi více viz kapitola 1. MZA, fond Sběrka matrik, farnost kostela sv. Petra a Pavla (na dómě), Brno, matrika narozených 1881–1899, č. knihy 16947, fol. 90.

¹⁷⁵ ABS, fond Vyšetřovací komise pro národní a lidový soud při MV, číslo fondu 301, i. č. 167.

¹⁷⁶ *Třicátý první program c.k. vyššího gymnasia slovanského v Brně na konci školního roku 1897–98*. Brno, 1898, str. 63.

¹⁷⁷ *Třicátý druhý program prvního českého gymnasia státního v Brně koncem školního roku 1898–1899*. Brno, 1899, str. 69.

¹⁷⁸ Škola dnes nese název Döblinger Gymnasium.

¹⁷⁹ Maturitní zkouška se skládala z náboženství, latiny, řečtiny, němčiny, geografie a historie, matematiky, fyziky, přírodních věd, filozofické propedeutiky a z tělocviku. K. k. Staatsgymnasium, Wien. Hauptprotokoll der Maturitätsprüfung im Schuljahre 1904/5, str. 18.

¹⁸⁰ ABS, *tamtéž*.

Svá vysokoškolská studia ve Vídni Popelka zahájil na právnické fakultě v zimním semestru 1905. S roční přestávkou v nich pokračoval až do roku 1910. Během studií absolvoval předměty z jednotlivých oborů práva (trestní, rodinné, civilní, finanční...), kurz římského práva, sociologie, forenzní psychologie nebo filozofie. Z univerzitních matrik můžeme zjistit nejen, které předměty Popelka navštěvoval, ale také informaci o tom, že se během jeho studia rodina přestěhovala. Po většinu studia jako adresu uváděl Anastasius-Grüngasse v XVIII. obvodu,¹⁸¹ ale pro poslední dva semestry uvedl adresu Dempschergasse ve stejném obvodu.¹⁸² V červenci 1910 Popelka získal absolutorium, díky čemuž mohl 27. října 1910 složit i rigorózní zkoušku a získat tak titul doktora práv.¹⁸³ Promoce se konala až v následujícím roce, 15. května 1911.¹⁸⁴

4.2 Vojenská služba a začátky úřednické kariéry

Během již zmíněné roční přestávky mezi lety 1907 a 1908 absolvoval Popelka presenční vojenskou službu. V již citované výpovědi uvedl, že sloužil jako „jednorozční dobrovolník u druhého sborového pluku dělostřeleckého ve Vídni.“¹⁸⁵ V květnu 1911 nastoupil na pozici praktikanta u místodržitelského úřadu v Praze, kde setrval až do srpna 1914, kdy musel narukovat.¹⁸⁶

Své vojenské působení během 1. světové války popsal Popelka při výslechu v roce 1946 slovy: „[...] narukoval jsem do Prešova jako poručík v záloze, byl jsem na frontě s 18. dělostřeleckým plukem, dostal jsem asi v únoru 1915 14denní dovolenou, kterou jsem strávil v Praze. Zde jsem onemocněl a narukoval jsem zpět v květnu 1915 k náhradní baterii 18. dělostřeleckého pluku do Prešova. U náhradní baterie působil jsem až do února 1917, kdy jsem byl zproštěn vojenské služby v hodnosti nadporučíka v záloze [...].“¹⁸⁷ Ze stejného výslechového protokolu také víme, že za statečnost získal tzv. signum

¹⁸¹ Jedná se o obvod Währing. Univeristätsarchiv, Universität Wien, Rechtswissenschaftliche Fakultät, sign. Jur. Nat. 467, Nationale der Studierenden der Juridischen Fakultät Wintersemester 1909/10, fol. 261.

¹⁸² *Tamtéž*, sign. Jur. Nat. 476, Nationale der Studierenden Sommersemester 1910 fol. 216.

¹⁸³ Universitätsarchiv, sign. J 13.23, č. 4055. Juridisches Rigorosenprotokoll. Popelka August Adolf Ritter von.

¹⁸⁴ *Tamtéž*, sign. M 32.6, č. 1336. Juridisches Promotionsprotokoll. Popelka August Adolf Ritter von.

¹⁸⁵ ABS, fond č. 301, i. č. 167.

¹⁸⁶ AKPR, fond KPR, personální spis Augusta Adolfa Popelky, sign. 316531/50, k. 30. *Přehled Popelkových osobních informací*.

¹⁸⁷ ABS, *tamtéž*, i. č. 167–168

laudis¹⁸⁸ a Karl-Truppenkreuz¹⁸⁹ za službu na frontě. Více informací o Popelkově činnosti během I. světové války bohužel neznáme. Informace o jeho dalším zařazení můžeme čerpat jednak z Osobního věstníku československého ministerstva obrany, jenž Popelku uvádí v roce 1919 jako příslušníka 115. polního dělostřeleckého pluku.¹⁹⁰ V Popelkových archivních materiálech v AKPR se nám dochoval opis dopisu, kterým se v říjnu 1921 obrátil na Ministerstvo národní obrany s žádostí o změnu kmenového tělesa. Tím totiž byla náhradní baterie horského dělostřelectva číslo 262 v Bělki na Podkarpatské Rusi. Popelka v něm uvádí: „[...] nikdy jsem nesloužil u horského dělostřelectva, takže nemám znalostí, potřebných ve službě horských pluků; 2. Neumím rusínsky [...] 3. Potřebné jízdy k náhradnímu tělesu tak vzdálenému a zpět (v případě narukování k voj. cvičení atd.) zabraly by zbytečně mnoho času na úkor mé civilní služby, ve které jsem velmi zaneprázdněn. 4. V Praze mohl bych býti s náhradním tělesem v mnohem užším spojení [...]“.¹⁹¹

Po výše zmíněném ukončení vojenské služby působil na hejtmanství v Karlíně, v Táboře a konečně také od 23. října 1917 na ministerstvu orby (zemědělství) ve Vídni, kde zůstal až do zániku monarchie, kdy se opět vrátil do Prahy. Zde byl 1. prosince 1918 jmenován místotajemníkem ministerské rady.¹⁹²

¹⁸⁸ Neformální označení *signum laudis* je odvozeno od hesla na zadní straně vojenské záslužné medaile, již v roce 1860 zřídil František Josef I. jako ocenění důstojníků za jejich zásluhy. Zajímavostí je, že u tohoto ocenění se setkáváme s odlišením stuhy v době míru (červená) a době války (červenobíle šrafovaná s červenobílým okrajem). LOBKOWICZ, František. *Encyklopedie řádů a vyznamenání*. Praha: Libri, 1995, str. 132.

¹⁸⁹ Karl-Truppenkreuz, neboli Karlův vojenský kříž bylo vyznamenání založené císařem Karlem I. v prosinci 1916. Kříž mohl být udělen vojákům, kteří byli na frontě nasazeni déle než tři měsíce. KOLÁČNÝ, Ivan. *Řády a vyznamenání*. In: PERNES, Jiří (ed.) *Pod císařským praporem. Historie habsburské armády 1526–1918*. Praha: Elka Press, 2004, str. 463.

¹⁹⁰ *Osobní věstník čs. ministerstva národní obrany*, č. 115, 15. 11. 1919, str. 1050.

¹⁹¹ AKPR, fond August Adolf Popelka, i. č. 112. *Dopis Augusta Adolfa Popelky MNO*.

¹⁹² K tomuto relativně krátkému období bohužel nemáme bližší informace, tudíž je možné čerpat pouze z osobního spisu. AKPR, personální spis Augusta Adolfa Popelky. *Přehled Popelkových osobních informací*.

5. Konstituování KPR a činnost Augusta Adolfa Popelky v jejím rámci v letech 1919-1938

Kancelář prezidenta republiky (KPR) představuje dnes plně etablovaný úřad, sloužící dle zákona č. 114/1993 Sb., o Kanceláři prezidenta republiky k zajištění výkonu prezidentských pravomocí a jeho protokolárních povinností.¹⁹³ Současná KPR je přímou pokračovatelkou prezidentské kanceláře, jež vznikala už na konci roku 1918 v souvislosti s návratem prezidenta Masaryka do Československa a zajištěním jeho činnosti.¹⁹⁴ V tomto smyslu byl také formulován zákon o zřízení KPR č. 654/1919 Sb. z 5. prosince 1919. Tato právní norma určovala, že KPR vznikla za účelem „obstarávání věcí, jež spadají do oboru působnosti prezidenta republiky“ a bude rozdělena na dvě oddělení – civilní a vojenské.¹⁹⁵ Zákon také umožňoval prezidentu republiky určit titul a hodnost přednosta KPR.¹⁹⁶ Jistě velmi známý je fakt, že prvním vedoucím KPR s titulem kancléř¹⁹⁷ se stal pražský primátor a vedoucí představitel odbojové organizace Maffie Přemysl Šámal.¹⁹⁸

Na počátky KPR vzpomíná ve svých Pamětech Jiří Stanislav Guth-Jarkovský: „Kancelář sama byla ustavena 1. ledna 1919 a prvními byli v ní okresní soudce JUDr. Jan Otokar Webr rytíř z Pravomilů (syn dvorního rady Webra, kdysi v ministerstvu vyučování ve Vídni, na něhož jsem se kdysi také obracel jako na Čecha v ministerstvu), Josef Koschin z Freudenhofu, presidialista vrch. zem. soudu v Praze a syn krajského prezidenta, JUDr. August rytíř Popelka, syn prvního prezidenta nejv. soudu, dříve ve Vídni, pak prof. Pauk z Chrudimě a dr. Vladimír Kučera. To tedy byl kádr a jádro ve věcech kanceláře rozhodující, k němuž se později přidružil min. rada, později sekční šéf člen úřednického kabinetu dr. Josef Schieszl.“¹⁹⁹

¹⁹³ Zákon č. 114/1993 Sb., o Kanceláři prezidenta republiky.

¹⁹⁴ DOLEŽAL, Jakub. *Kancelář prezidenta republiky*. In: SCHELLE, Karel – TAUCHEN, Jaromír (eds). *Encyklopedie českých právních dějin, III. svazek K-M*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2016, str. 29

¹⁹⁵ Zákon č. 654/1919 Sb., kterým se zřizuje kancelář prezidenta republiky.

¹⁹⁶ *Tamtéž*.

¹⁹⁷ O problematice užívání titulů vedoucích kanceláře viz výše.

¹⁹⁸ K osobnosti Přemysla Šámala více viz např. PAVLÍČEK, Václav – ČECHUROVÁ, Jana – LEDVINKA, Václav – HÁLEK, Jan. *Přemysl Šámal kancléř prezidentů*. Praha: Nadace „Nadání Josefa, Marie a Zdeňky Hlávkových“, 2019. Případně pak např. článek HÁLEK, Jan. *Maffisté v politickém životě prvorepublikového Československa (1919–1921) – role Přemysla Šámala*. In: *Historie – Otázky – Problémy*, 1/2014. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, 2014, str. 147–156.

¹⁹⁹ GUTH-JARKOVSKÝ, Jiří Stanislav. *Paměti. Díl III. Na dvoře republikánském. 1919–1925*. Praha: Hejda a Tuček, 1929, str. 281–282.

Pro zajímavost uvedme ještě pasáž ze vzpomínek Antonína Schenka, úředníka KPR a osobního tajemníka prezidenta Masaryka, která úzce souvisí i se zákonnými normami, jimž se věnuje další kapitola: „Jeden z prvních zákonů, které Masaryk na začátku svého prezidentského úřadu podepsal, byl právě zákon o zrušení šlechtických titulů, řádů a práv z nich plynoucích. Když se však příslušníci šlechty stali běžnými občany, Masarykovi nic nebránilo v tom, aby je zaměstnal ve své hradní kanceláři. V čase mého nástupu tam pracoval odborový přednosta Jan Webr z Pravomilů, ministerský rada Josef Koschin z Koschinů a JUDr. August rytíř Popelka. Ani jeden samozřejmě svého predikátu neužíval, respektovali jako právníci zákon.“²⁰⁰

August Adolf Popelka obdržel 29. prosince 1918 dopis od Přemysla Šámala, který jej v něm žádal, aby se následující den dostavil k prezidentu Masarykovi a představil se mu.²⁰¹ Z podoby dopisu vyplývá, že zcela jistě nebyl prvním kontaktem mezi Šámalem a Popelkou. Můžeme tedy předpokládat, že se oba pánové znali již o něco dříve. Hned 30. prosince 1918 vydal prezident Masaryk rozhodnutí, jímž Popelku povolal ke službě ve své kanceláři.²⁰²

Z materiálů uložených v AKPR vyplývá, že počátky prezidentské kanceláře byly poměrně trnité.²⁰³ Podobu a činnost KPR v jejích počátcích shrnul ve své zprávě z 19. prosince 1920 dr. Schieszl: „Vedle účelu stanoveného jí zákonem, má kancelář působiti k tomu, aby v lidu sílilo vědomí republikánské upevněním autority presidentovy. [...] Dnešní organisace: Kancelář (civ. odd.) tvoří jeden celek vedený centralisačně sekč. šéfem. Samostatnost vymohl si tolik kol. Blažek pro agendu správy hradu, nyní pak buduje se samostatné oddělení legislativní. Všecky ostatní síly jsou pomocné síly sekč. šéfa. Podrobně: kol. Koschin pracuje amnestie, kol. Popelka jmenování, kol. Patejdl Slovensko, kol. Říha věci školské, kol. Strnad věci finanční, kol. Čihař otvírá a roztrídíuje poštu, ostatní kolegové a i jmenovaní vedle toho, co je třeba. [...] Kancelář srovnána s jinými centrálními úřady má celkem síly dobré. U všech nutno uznati aspoň korektnost, velmi slušné vystupování a píli. Přes to obsazení kanceláře není šťastné. Většina úředníků

²⁰⁰ SMETANOVÁ, Jindřiška. *TGM: „Proč se neřekne pravda?“*. Ze vzpomínek dr. Antonína Schenka. Praha: Nakladatelství PRIMUS, 1996, str. 210.

²⁰¹ AKPR, fond KPR, personální spis Augusta Adolfa Popelky. *Dopis Přemysla Šámala Augustu Adolfu Popelkovi, 29. prosinec 1918*.

²⁰² AKPR, *tamtéž*. *Povolání do prezidentské kanceláře, 30. prosinec 1918*.

²⁰³ Počátkům prezidentské kanceláře se věnuje studie HÁJKOVÁ, Dagmar. *Počátky prezidentské kanceláře*. In: HÁJEK, Jan – HÁJKOVÁ, Dagmar – KOLÁŘ, František – LACINA, Vlastislav – MARŠÁLEK, Zdenko – ŠEDIVÝ, Ivan. *Moc, vliv a autorita v procesu vzniku a utváření meziválečné ČSR*. Praha: Masarykův ústav a Archiv Akademie věd ČR, 2008, str. 163–180.

jsou dobří byrokraté bez porozumění pro dnešní dobu. Velkou překážkou pro nápravu a další rozvoj kanceláře bude, že hned na počátku byli jmenováni dva úředníci poměrně mladí, kteří dnes opírajíce se o p. s. šéfa brání se, aby se některá nová síla dostala před ně.“²⁰⁴

Z tohoto jasně vyplývá, že v počátcích fungování chyběla KPR pevně daná organizační struktura a přesnější vymezení pravomocí jednotlivých úředníků. Schieszl také upozorňuje na to, že práce není rovnoměrně rozdělována, a podotýká také, že sekční šéf kanceláře by neměl zbytečně usilovat o to, aby „vše prošlo jeho rukama“, neboť v tom podle Schieszla jeho práce nespočívá.²⁰⁵

Kromě již zmíněných poznatků přišel Schieszl také s návrhy na zlepšení fungování KPR: „1. Budťež co nejdříve vykázány kanceláři vhodné místnosti. Sedí-li 3 v jedné místnosti, nemohou často udělati více, než by udělal jeden nevyrušován. Dnes není takého vhodného spojení mezi jednotlivými částmi kanceláře. 2. Kancelář bud' rozdělena na: a. oddělení politické, které by tvořil zkušený a dobrý politik a zároveň důvěrník p. presidenta s 1 pomocnou silou; b. oddělení legislativní ze 3, nejvýš 4 úředníků (4 místa již systematisována, 1 obsazeno), které zkoumá osnovy zákonů a nařízení, opatření Stálého výboru, usnesení sněmoven a mezinárodní smlouvy po stránce ústavní a politické. [...] c. administrační s potřebným počtem sil. [...] 4. Personál bud' rozmnožován pokud jen možno silami prvotřídními bez ohledu na pořadí dosavadních úředníků. [...] 6. Odporučovalo by se zřídit osobní tajemníky (2), kteří by se střídali ve službě po 24 hod. a bydlili na hradě. Dnešní způsob musí ztěžovati práci p. presidentovi a bylo by to ještě horší, kdyby se personál rozmnožil.“²⁰⁶

Hned 6. ledna 1921 se konala porada, již se zúčastnil sekční šéf dr. Webr, dr. Schieszl, rada Blažek, rada Koschin a dr. Popelka. Během tohoto setkání se řešila otázka přesunu osazenstva kanceláře do prostor druhého hradního nádvoří. V souvislosti s tím uvádí zpráva plánované počty úředníků. Celkově se mělo jednat o 75 úředníků a pomocných kancelářských zaměstnanců.²⁰⁷

²⁰⁴ AKPR, fond KPR, sign. D13494, inv. č. 1570, k. 276. *Zpráva Josefa Schieszla o podobě kanceláře, 19. prosinec 1920 (026716/45).*

²⁰⁵ *Tamtéž.*

²⁰⁶ AKPR, sign. D13494. *Zpráva Josefa Schieszla.*

²⁰⁷ *Tamtéž. Zpráva o poradě 6. ledna 1921.*

Dohodou na tomto jednání dostala struktura KPR jasnější obrysy. Vedoucím celé kanceláře zůstal kancléř Šámal, jemuž byl přidělen osobní tajemník dr. Čihař. Civilní oddělení se rozdělilo do tří odborů – I. pro věci administrativní, II. pro věci legislativní a politické a III. Správa hradu a jeho příslušenství. Jednotlivé odbory byly pak dále rozděleny na referáty, z nichž každý měl přesně určenou oblast zájmu. Zástupcem kancléře a přednostou I. odboru byl určen dr. Weber, pod nějž spadalo pět referátů. Popelka v rámci prvního referátu spravoval osobní a hospodářské věci (výjimkou byly věci stavební správy), sestavování rozpočtu, jmenování a povyšování. Druhý referát rady Koschina měl na starosti milosti, podpory a audience. Rada Říha se ve třetím referátu věnoval věcem školství a osvěty, finance spravoval čtvrtý referát dr. Strnada, pro věci Slovenska byl určen pátý referát dr. Patejdla²⁰⁸ a šestý obřadnický odbor měl na starosti dr. Guth-Jarkovský.²⁰⁹

Druhému odboru (legislativní a politický) šéfoval Dr. Schieszl, který měl zároveň na starost sedmý referát legislativní a devátý politický. V jeho gesci tedy byly otázky veškerých legislativních otázek – zákonů, nařízení, mezinárodních smluv, spravedlnosti a k tomu navíc ještě záležitosti spojené se jmenováním ministrů, styk s Národním shromážděním, ministry a stranami. Osmému referátu dr. Křováka byly svěřeny legislativní záležitosti, které nespádaly přímo do působnosti předešlého Schieszlova referátu. Poslední referát II. odboru spravoval již jmenovaný dr. Patejdl, jenž se v jeho rámci zabýval věcmi Podkarpatské Rusi. Oba Patejdlovy odbory byly pak přímo podřízeny kancléři.²¹⁰

Poslední odbor pak byl věnován správě hradního areálu a šéfoval mu rada Blažek. V jeho jediném odboru byly soustředěny záležitosti hospodářské správy, stavební a bezpečnostní problematika a možná poněkud překvapivě také hradní archiv. V čele vojenského oddělení pak stál major Václav Rejholec.²¹¹

Po ustanovení této základní struktury docházelo dlouho dobu jen k drobným úpravám organizačním i personálním. Pod I. odbor byl v průběhu 20. let přiřazen nový

²⁰⁸ Doktor Patejdl si dopisem z 9. ledna 1921 stěžoval kancléři Šámalovi na to, že nebyl pozván na schůzku, během níž se řešilo rozdělení struktury kanceláře. Nelíbilo se mu, že jeho referát pro Slovensko a Podkarpatskou Rus má být zařazen do administrativního odboru a navrhoval, aby byl pro tyto záležitosti vytvořen samostatný odbor, do nějž by také byly přijaty potřebné úřednické posily. AKPR, *tamtéž*. *Dopis Josefa Patejdla Přemyslu Šámalovi, 9. leden 1921*.

²⁰⁹ *Tamtéž*. *Organisace kanceláře prezidenta republiky 1921 (O409/21)*.

²¹⁰ *Tamtéž*.

²¹¹ *Tamtéž*.

technický referát č. 12 a stejně tak třináctý referát, jehož úkolem měly být práce na přípravách řádu Bílého lva. Mimo odbory byl pak zřízen referát č. 14, jehož úkolem bylo spravovat domácnost prezidenta a zámek v Lánech.²¹² Další změny spočívaly pak již spíše ve slučování jednotlivých referátů, nebo rozšiřování gesce některých z nich.

Edvard Beneš se po svém nástupu rozhodl prezidentskou kancelář upravit do podoby kabinetu, který by byl strukturou podobný tomu, který působil na ministerstvu zahraničí. Tato změna se nedotkla pozice kancléře, kterou i nadále vykonával Přemysl Šámal. V rámci civilního oddělení byl nově vedle původních tří odborů zřízen právě kabinet o dvou odděleních – A, B. Přednostou kabinetu byl dr. Vladimír Kučera, který působil i v rámci oddělení A. To mělo za úkol zabývat se zahraniční politikou, správou soukromých financí prezidenta a jeho soukromou korespondencí. V rámci tohoto oddělení působil i lékař prezidenta MUDr. Adolf Maixner a také nově příchozí úředník Prokop Drtina. Pod oddělení B spadaly např. záležitosti obřadnické, audienční, správy domu prezidenta a čestných občanství prezidenta.²¹³

Ve vedení prvního odboru setrval dr. Webr. August Adolf Popelka pak zůstal v prvním referátu prvního odboru, ale jeho povinnosti byly navíc rozšířeny o otázky řádu Bílého lva (viz níže), tělesné výchovy a reprezentačních honů. Původní záležitosti hradní správy byly ze samostatného III. odboru přesunuty jako referát č. 7 pod II. odbor.²¹⁴ Přednosta Webr odešel v prosinci 1937 do penze, čímž se uvolnila pozice přednosty I. odboru. Kancléř Šámal pověřil s platností od 1. ledna 1938 JUDr. Augusta Adolfa Popelku vedením tohoto odboru.²¹⁵

V souvislosti s pomnichovskými událostmi vydal kancléř Šámal 1. listopadu 1938 oběžník, jímž vešla v platnost prozatímní organizace civilního oddělení KPR, která již neměla podobu kabinetu, ale byla rozdělena do čtyř odborů, v jejichž čele stáli dr. Schieszl, dr. Křovák, dr. Říha a dr. Popelka. Gesce jednotlivých referátů zůstaly v podstatě nezměněné, ale nově byly různě rozděleny mezi odbory. V Popelkově odboru

²¹² AKPR, sign. D13494. *Organisace kanceláře prezidenta republiky, bez datace.*

²¹³ AKPR, *tamtéž*. *Organisace kanceláře prezidenta republiky, 1936 (O469/36).*

²¹⁴ *Tamtéž*.

²¹⁵ AKPR, *tamtéž*. *Pověření JUDr. Augusta Adolfa Popelky vedením I. odboru civilního oddělení, 11. prosinec 1937 (O1232/37).*

byly zařazeny referáty 1 (osobní služba u prezidenta, obřadnictví, audience, vyznamenání...) a 6 (osobní věci státních zaměstnanců).²¹⁶

5.1 Řád Bílého lva a Popelka jako jeho sekretář

Dnes pokládáme za naprostou samozřejmost, že nejvyšším státním vyznamenáním je Řád Bílého lva, který uděluje, nebo propůjčuje prezident republiky na základě článku 63 Ústavy České republiky z roku 1993.²¹⁷ Současný řád byl zřízen zákonem o státních vyznamenáních v roce 1994.²¹⁸ Tradici tohoto vyznamenání ovšem nacházíme již v období první republiky.

Zřízení nového státního vyznamenání bylo v počátcích existence republiky relativně komplikované. Musíme vzít v potaz, že 10. prosince 1918 byl vydán zákon č. 61/1918, kterým došlo ke zrušení šlechtictví, řádů a titulů. V platnosti zůstaly pouze tituly, které se pojily s úřední pozicí nebo na ně vznikal držitelům právní nárok. Zákaz se vztahoval také na vyznamenání udělená v zahraničí.²¹⁹ Tím byli kromě šlechticů dotčeni také např. vyznamenání příslušníci československých legií.

Bez úprav tohoto zákona by nebylo možné zřídit a udělovat žádný nový řád. V dubnu 1920 byl tedy vydán zákon č. 243/1920, který z působnosti předešlého zákona výslovně vyjímá Československý válečný kříž, Československou revoluční medaili, Medaili vítězství a čestné odznaky československé revoluční armády v Rusku. Stejně tak byly vyňaty z působnosti zákona odznaky, které získali vojáci od spojeneckých vlád. Pro zřízení řádu Bílého lva je zásadní paragraf 4, který nově zavedl možnost zřídit nová vyznamenání za statečnost pro vojíny a pro cizí státní příslušníci za zásluhy o stát. Nově zřízené (i výše uvedená válečná vyznamenání) ovšem nemohlo být, jak už vyplývá z předešlé věty, uděleno dalším československým občanům.²²⁰

Vznik Řádu Bílého lva shrnul relativně přehledně již citovaný ceremoniář Jiří Stanislav Guth-Jarkovský. Uvádí, že po vydání zákona č. 243/1920 došlo k sérii jednání, během nichž řešili zástupci ministerstev a KPR praktické otázky vzniku nového řádu –

²¹⁶ AKPR, *tamtéž*. *Přehled prozatímní organizace civilního oddělení kanceláře prezidenta republiky (O955/38)*.

²¹⁷ Zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky.

²¹⁸ Řádu Bílého lva je věnován §2 zákona č. 15/1994 Sb., o státních vyznamenáních.

²¹⁹ Zákon č. 61/1918 Sb., jímž zrušují se šlechtictví, řády a tituly.

²²⁰ Zákon č. 243/1920 Sb., kterým se mění zákon o zrušení šlechtictví, řádů a titulů.

název, strukturu, finanční náklady, výtvarné provedení apod.²²¹ Jarkovský se ve věci zřízení nového řádu začal aktivněji angažovat v roce 1922 s tím, že jeho úkolem bylo rozhodnout o návrhu řádu, sestavit statuta a s ministerstvem zahraničí dohodnout, komu bude řád po zřízení udělen.²²² V souvislosti s konstituováním řádu uvádí Jarkovský Augusta Adolfa Popelku mezi účastníky schůzky 24. dubna 1922, jíž se měl zúčastnit jako finanční referent KPR.²²³ Popelkovi také Jarkovský předkládal návrh rozpočtu na zhotovení řádu od firmy Karnet a Kyselý, jejíž návrh řádu byl vybrán odbornou porotou.²²⁴

Nařízením vlády č. 362/1922 ze 7. prosince 1922 byl konečně zřízen nejen československý Řád Bílého lva, ale také československá Medaile Bílého lva. Obě vyznamenání byla v souladu s výše uvedenými zákonnými předpisy zřízena pro příslušníky cizích států za zásluhy o československý stát. Součástí nařízení byly i stanovy, v jejichž rámci byla upravena struktura řádu o pěti třídách²²⁵ a dvoustupňová²²⁶ v případě medaile, podoba vyznamenání a pravidla pro jejich užívání. Stanovy také definitivně svěřily řádovou administrativu do péče KPR.²²⁷

Můžeme se setkat s interpretací, že československý Řád Bílého lva byl inspirován dřívějším českým šlechtickým křížem, jenž založil v roce 1814 císař František za účelem vyznamenat české šlechtice, kteří jej jako členové české gardy doprovázeli na cestě do Paříže po vítězné bitvě u Lipska.²²⁸ Jarkovský ve svých Pamětech k této interpretaci uvádí, že podobnost obou vyznamenání spočívala pouze ve vnější podobě, tedy v barvách a lvu jako symbolu.²²⁹

Popelka byl 12. září 1925, tedy krátce po Jarkovského odchodu do penze, pověřen kancléřem Šamalem, aby vedl sekretariát Řádu Bílého lva, při čemž mu byl také udělen

²²¹ GUTH-JARKOVSKÝ, str. 350–352.

²²² *Tamtéž*, str. 358.

²²³ GUTH-JARKOVSKÝ, str. 361.

²²⁴ *Tamtéž*, str. 371.

²²⁵ Jednalo se o: I. třídu velkokřížníků, II. třídu velkodůstojníků, III. tř. komandérů, IV. tř. důstojníků a poslední V. rytířskou třídu. Oproti dnešku byl také striktně stanoven souhrnný počet udělených vyznamenání v jednotlivých třídách. V případě I. třídy mohlo být uděleno 50 kusů, u nejnižší V. třídy až 5000. Nařízení vlády republiky Československé č. 362/1922 Sb., jímž se zřizují Československý řád Bílého lva a Československá medaile Bílého lva.

²²⁶ První stupeň medaile byl zlatý, druhý stříbrný. *Tamtéž*.

²²⁷ *Československý řád Bílého lva a Československá medaile Bílého lva. Vládní nařízení a stanovy*. Praha: Kancelář prezidenta republiky, 1925.

²²⁸ LOBKOWICZ, František. *Encyklopedie řádů a vyznamenání*. Praha: Libri, 1995, str. 132.

²²⁹ GUTH-JARKOVSKÝ, str. 345.

titul „sekretář Řádu Bílého lva“.²³⁰ V souvislosti s touto funkcí se musel Popelka zcela jistě účastnit většiny udílení řádu. Díky dochovaným fotografiím jistě víme, že se zúčastnil ceremoniálu 3. února 1926, kdy byl řád udělen generálu Mittelhauserovi. A podobně tak díky novinovému článku z novin Polední list z 16. února 1938 víme, že se Popelka zúčastnil setkání prezidenta Beneše s prezidentem Mezinárodní ligy kanadského hokeje Loicqem z Belgie, jenž byl během zhruba půl hodinového setkání dekorován řádem Bílého lva IV. třídy.²³¹

5.2 Členství ve sportovních a dalších organizacích

Popelka byl během své kariéry skutečně členem několika významných sportovních organizací a velmi pravděpodobně byl i vášnivým sportovcem. Uveďme krátkou zmínku z Jarkovského Pamětí: „Dr. August Popelka, roztomilý muž, sebevědomý, sportsman, zvláště tennista, lyžař a lovec, působivší odedávna ve sportovních vrstvách, byl referentem personálním a později byl činným se mnou v Olympijském výboru.“²³² Jak naznačil Jarkovský, Popelka byl skutečně členem Československého olympijského výboru (ČSOV), který byl zřízen 13. června 1919 usnesením valné hromady a jehož předsedou byl zvolen právě Jiří Stanislav Guth-Jarkovský.²³³

Výbor původně spolupracoval s další zásadní sportovní organizací, Československou sportovní obcí. V roce 1923 se obě organizace přely o to, v čí pravomoci bude rozhodovat o účasti na olympijských hrách. Současně s těmito spory si představitelé ČSOV uvědomili, že bude nezbytné upravit stanovy, čemuž se měla věnovat nově zřízená komise, do níž byl zvolen i Popelka.²³⁴

V roce 1925 se v Praze konal Mezinárodní olympijský kongres, k němuž dal podnět sám Pierre de Coubertin.²³⁵ U té příležitosti se Popelka jako zástupce ČSOV zúčastnil řady reprezentačních akcí, např. rautu u pražského primátora Baxy 30. května, slavnostní

²³⁰ AKPR, personální spis Augusta Adolfa Popelky. *Jmenování Augusta Adolfa Popelky sekretářem Řádu Bílého lva.*

²³¹ Polední list, 16. února 1938.

²³² GUTH-JARKOVSKÝ, str. 283.

²³³ ČSOV navazoval na tradici Českého olympijského výboru, jenž byl zakázán v roce 1916. PROCHÁZKA, Karel. *Olympijské hry. Od Athén 1896 po Moskvu 1980.* Praha: Olympia, 1984, str. 98.

²³⁴ KÖSSL, Jiří. *Dějiny československého olympijského hnutí.* Praha: Olympia, 1977, str. 46.

²³⁵ *Tamtéž*, str. 48.

večeře v Obecním domě 4. června 1925 nebo Mezinárodního pedagogického kongresu olympijského, kam byl delegován Ministerstvem zdravotnictví.²³⁶

Na soupisu představitelů ČSOV je Popelka uváděn v pozici jednatele, na kterou se rozhodl v roce 1927 rezignovat. Výbor jeho rezignaci sice přijal, ale v odpovědi z 5. dubna 1927 mu zástupci výboru napsali: „Správní výbor Československého Výboru Olympijského po krátké úvaze jednomyslně se usnesl vzhledem na Vaši dosavadní vzácnou spolupráci nevzíti Vaši resignaci na vědomí a prosí Vás snažně, abyste odvolav resignaci, možno-li zůstal i nadále jednatelem, zvláště teď, kdy ve přípravách na Olympijské Hry Amsterdamské Vaši laskavé součinnosti těžce bychom postrádali.“²³⁷ Popelka si svou rezignaci ovšem nerozmyslel, takže v dalším dopise ČSOV stojí: „Správní výbor používá této příležitosti, aby Vám vyslovil dík Československého Výboru Olympijského za velikou práci, kterou jste za dobu svého jednateleství myšlence olympijské prokázal a doufá, že i nadále jako člen správního výboru bez funkce, budete jeho schůze navštěvovati, pokud Vám to čas dovolí.“²³⁸

Ačkoli nevíme, zda byl Popelka přímo členem Sokola, zúčastnil se řady akcí. V květnu 1925 byl pozván na slavnost otevření Tyršova domu.²³⁹ V dubnu 1933 se na něj obrátili zástupci jednoty v Lánech, kteří v té době připravovali výstavbu nové sokolovny, s prosbou, zda by nepřispěl nějakým obnosem na toto dílo.²⁴⁰

Jak uvádí Guth-Jarkovský, Popelka byl také aktivním tenistou. V jeho osobním fondu nalézáme celou řadu pozvánek do čestných výborů turnajů a spolků. U některých se zachovaly i Popelkovy odpovědi. V srpnu 1923 jej zástupci Sportovního klubu Mladá Boleslav jmenovali do čestného výboru tenisového turnaje a v dopise jej prosí, zda by nemohl oslovit zahraniční hráče z velvyslanectví. V připojené odpovědi Popelka poděkoval za jmenování, avšak omluvil se z účasti na tomto turnaji, i když přislíbil, že vyhoví prosbě a osloví zahraniční hráče.²⁴¹ Podobně se na Popelku obrátili zástupci Sportovního klubu Nový Bydžov a Stará Boleslav.²⁴²

²³⁶ AKPR, fond August Adolf Popelka, inv. č. 99. *Pozvánky adresované Popelkovi.*

²³⁷ AKPR, *tamtéž*. *Dopis ČSOV Augustu Adolfu Popelkovi z 5. dubna 1927.*

²³⁸ *Tamtéž*. *Dopis ČSOV Augustu Adolfu Popelkovi z 26. dubna 1927.*

²³⁹ *Tamtéž*, inv. č. 97. *Pozvánka Augusta Adolfa Popelka na slavnostní otevření Tyršova domu 24. května 1925.*

²⁴⁰ Popelka skutečně přispěl částkou 20 korun. *Tamtéž*, inv. č. 100. *Dopis Družstva pro zbudování tělocvičny v Lánech.*

²⁴¹ *Tamtéž*, inv. č. 101. *Korespondence Sportovního klubu Mladá Boleslav.*

²⁴² *Tamtéž*, inv. č. 102-103.

Ještě během svého působení v ČSOV se na něj obrátil Svaz lyžařů, který jej žádal o poskytnutí subvence pro účastníky výpravy do Chamonix. Dle přiloženého vyúčtování se závodů mělo zúčastnit 13 závodníků, pro něž byly vyčísleny výdaje v hodnotě 32000 Kč. Součástí nákladů byly cestovní výlohy, strava, kapesné pro závodníky a pojištění. Z dnešního pohledu až úsměvně působí zmínka u položky kapesné: „Jedná se vesměs o chudé horaly.“ Požadavky byly ještě rozšířeny o dalších 12400 Kč na uhrazení nákladů na trénink. Popelka v zastoupení ČSOV odpověděl, že výbor poskytne lyžařům subvenci ve výši 15000 Kč s tím, že může být úměrně snížena, pokud by bylo vysláno méně sportovců.²⁴³ Kössl záležitost s vysláním lyžařů do Chamonix zmiňuje jako jeden z problematických bodů spolupráce ČSOV a Československé sportovní obce.

Popelka byl také vášnivým lovcem. Jak je zmíněno výše, patřilo od roku 1936 pořádání reprezentačních honů mezi jeho povinnosti v rámci KPR.²⁴⁴ Tuto zálibu sdílel i s kancléřem Šámalem, takže jistě nepřekvapí, že oba jsou zachyceni např. na fotografiích z honu, jenž pořádala kancelář na počest francouzského vyslance Fernanda Cougeta v Lánech v roce 1926. Pokud nyní krátce opustíme sledované období a rozšíříme pohled i na protektorát, můžeme pro úplnost doplnit, že v osobních Popelkových materiálech se nám zachovala žádost o vydání honebního lístku z roku 1942, na níž je uvedeno, že Popelka vlastnil celkem tři zbraně (dvě brokovnice a jednu kulovnici).²⁴⁵

V roce 1943 byl Popelkovi na základě rozhodnutí protektora zabaven jeho lovecký dalekohled. Ten se však dopisem obrátil na Dr. Giese, státního sekretáře v úřadu říšského protektora, s prosbou, aby v této věci zakročil. Gies v odpovědi uvádí, že věc prošetří a informuje o tom příslušný úřad.²⁴⁶

²⁴³ Celá záležitost se protáhla až do října téhož roku a je s ní spojená korespondence o celkem 19 listech, jež je uložena v osobním fondu Augusta Adolfa Popelky. AKPR, *tamtéž*, inv. č. 104.

²⁴⁴ AKPR, sign. D13494, inv. č. 1570. *Organisace kanceláře presidenta republiky, 1936 (O469/36)*.

²⁴⁵ AKPR, fond August Adolf Popelka, inv. č. 86. *Žádost o vydání honebního lístku*.

²⁴⁶ AKPR, *tamtéž*, inv. č. 92. *Korespondence v otázce konfiskace loveckého dalekohledu*.

5.3 Popelkova reprezentační činnost a návštěva rumunského krále Carola II. v roce 1936

Vzhledem k Popelkovou postavení nespočívala jeho činnost pouze v úřednických činnostech, o nichž jsme se již zmínili v začátcích kapitoly 5, ale také v účasti na společenských akcích a nejrůznějších intervencích, které se častokrát příliš netýkaly jeho vyřizované agendy. Pro tuto chvíli odhlédneme od řady pozvánek na společenská setkání (večeře, garden party...) od prezidenta, ministrů a velvyslanců, protože nevíme jistě, zda se Popelka všech zúčastnil, ale zmíníme se pouze o jedné, o níž s naprostou jistotou víme, že se jí sám nejen zúčastnil, ale dokonce se i podílel na organizaci programu.

V roce 1936 navštívil Československo představitel jednoho z malodohodových partnerů – rumunský král Carol II. se svým synem Michalem. Popelka byl vybrán do české části královské suity²⁴⁷ a také byl pověřen sestavením a řízením honebního programu. Spolu s ním ve společnosti byl také Jan Masaryk a generál Lev Prchala. Poprvé se česká část výpravy setkala s rumunskou 27. října na nádraží v Halmeu, odkud společně odjeli královským vlakem do Králova nad Tisou, kde byli poprvé uvítáni na československém území představiteli zemské správy Podkarpatské Rusi. Již den poté, ve středu 28. října, dorazil vlak do Prahy, kde krále přivítal spolu s předsedou Poslanecké sněmovny, Senátu, vlády a ministry zahraničí a národní obrany prezident Beneš krátce po deváté hodině. Vše se řídilo přesně sestaveným harmonogramem a rozkreslením postavení jednotlivých účastníků na nádraží. Po přivítání následovala jízda Prahou na Hrad, kde krále přivítal kancléř Šámal v čele již sestavené české suity a proběhlo přijetí předsedy vlády a ministra zahraničí.²⁴⁸

Významu návštěvy odpovídal poměrně velkolepý program, jenž v sobě zahrnoval návštěvu hrobu neznámého vojína, radnice a vojenskou přehlídku, která probíhala na dnešním Náměstí Jana Palacha (tehdy Smetanovo náměstí), řadu diplomatických setkání, společný oběd a slavnostní večeři na Hradě. Další den se rumunská delegace spolu s českou suitou přesunula do Lán, kde se nejprve uskutečnila návštěva u prezidenta Masaryka a poté lovecký program, řízený Popelkou ve spolupráci s lesním radou ing. Zatloukalem. V dalších dnech navštívil král spolu s doprovodem vojenské cvičení

²⁴⁷ Označení suity používají dobové prameny pro označení doprovodné skupiny krále Carola II. při jeho návštěvě v Československu.

²⁴⁸ AKPR, fond KPR, sign. D 7545, inv. č. 954, k. 117. *Program návštěvy rumunského krále Carola II. v říjnu 1936.*

v Milovicích a honitbu v Židlochovicích. Návštěva skončila 1. listopadu v Brně přehlídkou vojska na náměstí Svobody.²⁴⁹

Agrárnícké noviny Venkov věnovaly návštěvě ve svých vydáních poměrně rozsáhlý prostor. Byl otištěn králův projev při slavnostní večeři na Pražském hradě, během něhož uvedl, že si je vědom nezbytnosti existence Malé dohody a významu spojení s Jugoslávií.²⁵⁰ Ještě pro zajímavost uveďme, že krátkou zmínku o králi ve svých pamětech uvedl i Edvard Beneš. V podstatě potvrdil, že krále vnímal jako upřímného zastávce malodohodové politiky, který byl ovšem fascinován italským fašismem a Hitlerovou politikou.²⁵¹

²⁴⁹ AKPR, sign. 7545, inv. č. 954. *Program návštěvy rumunského krále Carola II. v říjnu 1936.*

²⁵⁰ Venkov, 30, říjen 1936.

²⁵¹ BENEŠ, Edvard. *Paměti. Od Mnichova k nové válce a k novému vítězství.* Praha: Orbis, 1948, str. 23.

6. Činnost Augusta Adolfa Popelky v KPR/KSP v letech 1938–1945

Kancelář prezidenta republiky pokračovala ve své činnosti i v době po abdikaci Edvarda Beneše 5. října 1938.²⁵² Krátce poté, 22. října 1938, vydal Popelka jako přednosta I. odboru v souvislosti s rozšířením autonomie Slovenska a Podkarpatské Rusi oběžník konceptním úředníkům, jímž dočasně pozastavil vyřizování záležitostí těchto autonomních zemí.²⁵³

O tomto krátkém období se ve svých vzpomínkách zmínil i Prokop Drtina, osobní tajemník prezidenta Beneše: „Hned po abdikaci presidenta Beneše strhl na sebe faktické vedení presidentovy kanceláře sekční šéf dr. Popelka, který již dlouhá léta byl personálním referentem kanceláře a fakticky presidialistou. Byl pravou rukou kancléře Šámala a čím více kancléř stárnul, tím více se Popelka stával rozhodujícím činitelem. Po odchodu Beneše se Šámal zcela stranil zasahování do chodu kanceláře a Popelka svými přirozenými vlastnostmi i novou politickou konstelací ve státě, vhodnou pro něho, ovládl úplně vedení kanceláře.“²⁵⁴

Přemysl Šámal zůstal v čele prezidentské kanceláře až do zvolení Emila Háchy novým prezidentem 30. listopadu 1938. Tomáš Pasák ve své práci o Emilu Háchovi k tomuto zmiňuje: „Téhož dne, kdy byl E. Hácha zvolen prezidentem republiky, mu byli představeni na Pražském hradě pracovníci prezidentské kanceláře. Úkolu se ujal P. Šámal, dosavadní přednosta tohoto úřadu. I když byl ceremoniál stejný jako při volbě předcházejících prezidentů, přece jen atmosféra byla jiná. Představování úředníků E. Háchovi byl poslední úřední výkon P. Šámala na Pražském hradě. Druhý den odešel na dovolenou a potom do penze, a to ve svých 70 letech. Byl to počátek velkých změn v tomto úřadě.“²⁵⁵

Hácha si jako vedoucího své kanceláře vybral ministra Jiřího Havelku, s nímž se znal z doby svého působení u Nejvyššího správního soudu. Havelka ke svému jmenování přednostou kanceláře ve svých pamětech uvedl: „Při líčení svého hovoru s Beranem mně Hácha také poprvé řekl, že počítá s určitostí, že půjdu s ním na Hrad ve funkci přednosta kabinetní kanceláře (kancléř Šámal ohlásil již tehdy svůj odchod do penze), a že považuje

²⁵² K abdikaci prezidenta Beneše více viz např. MARES, Antoine. *Edvard Beneš. Drama mezi Hitlerem a Stalinem*. Praha: Argo, 2016, Pro osobní pohled prezidenta Beneše viz BENEŠ, Edvard. *Paměti. Od Mnichova k nové válce a k novému vítězství*. Praha: Orbis, 1948.

²⁵³ AKPR, fond KPR, D13494, inv. č. 1570. *Oběžník všem konceptním úředníkům kanceláře prezidenta republiky (O925/38)*.

²⁵⁴ DRTINA, Prokop. *Československo můj osud. Kniha života českého demokrata 20. století*. Svazek I., kniha 1. Praha: Melantrich, 1991, str. 300.

²⁵⁵ PASÁK, Tomáš. *Emil Hácha (1938-1945)*. Praha: Rybka Publishers, 2007, str. 46.

za účelné, abych byl i členem vlády, ježto komplikované poměry na Slovensku a Podkarpatské Rusi budou podle jeho názoru vyžadovati jeho soustavné informování o poměrech ve vládě člověkem, kterého dobře zná a jemuž důvěřuje.“²⁵⁶ Havelka ministrem skutečně zůstal a byl tak i oficiálně titulován, byť podle svých slov přikládal funkci přednosty prezidentské kanceláře větší váhu než vládnímu postu.²⁵⁷

Kromě kancléře Šámala odešel brzy do penze i Josef Schieszl. Havelka podle svých slov neprovedl zásadní změny ve složení úřednictva. Nejdůležitější změnou byl asi odchod Prokopa Drtiny, jenž k tomu později napsal: „Hned v prvních dnech po mém nastoupení si mě dr. Havelka zavolal k sobě a bez velkých okolů mně sdělil, že vzhledem k své úzké spolupráci s dr. Benešem ve funkci jeho osobního tajemníka vzhledem ke změně poměrů politickým nemohu déle v kanceláři presidenta republiky zůstat. Žádal mě, abych to pochopil, abych nečinil jemu ani panu presidentovi obtíže a abych přijal řešení, na kterém se s presidentem republiky dohodl.“²⁵⁸ Havelka Drtinovi nabídl, že může být převeden k Nejvyššímu správnímu soudu do pozice pomocného referenta. Drtina se však necítil pro tuto pozici kvalifikován, a tak se snažil dosáhnout převedení k jinému úřadu. „[...] Dr. Havelka přes to trval na svém. Bylo mu to zřejmě snazší a pohodlnější a mimo to měl v úmyslu od správního soudu vzít do presidentovy kanceláře doc. dr. Josefa Klimenta, dále vrchního kancléřského správce a šoféra. A zdá se, že tyto zájmy platily více než otázka mé kvalifikace pro práci pomocného referenta.“²⁵⁹

Drtina skutečně k 1. lednu 1939 přešel k Nejvyššímu správnímu soudu.²⁶⁰ Místo něj do kanceláře nastoupil Josef Kliment.²⁶¹ O jeho příchodu Havelka poněkud rozporuplně poznamenal: „Postaral jsem se proto se souhlasem vlády o to, aby byl dr. Drtina přeložen k Nejvyššímu správnímu soudu, odkud byl povolán do kanceláře náhradou za něho docent dr. Josef Kliment, který byl služebně nejstarším vrchním sekretářem u soudu. Toto povolání se stalo s výslovným souhlasem vlády a dr. Háchy, přičemž arci nikdo netušil, a nejméně já, že dr. Kliment nám způsobí časté nepříjemné chvíle. [...] dr. Kliment byl oddaný a loajální úředník, který byl po české stránce naprosto spolehlivý a věrný.“²⁶²

²⁵⁶ HAVELKA, Jiří – KVAČEK, Robert – TOMEŠ, Josef. *Dvoji život. Vzpomínky protektorátního ministra*. Praha: NLN a MÚA, 2015, str. 25.

²⁵⁷ *Tamtéž*, str. 133.

²⁵⁸ DRTINA, str. 306.

²⁵⁹ *Tamtéž*.

²⁶⁰ *Tamtéž*, str. 308.

²⁶¹ Pro více informací o Josefu Klimentovi viz kapitola 7.

²⁶² HAVELKA, str. 134.

Ještě v únoru 1939 se dopisem na KPR obrátil slovenský ministr Karol Sidor s žádostí, aby zde byl zřízen samostatný slovenský odbor. Jako argument uvádí: „Změna státoprávního postavení Slovenska v republice, uzákonená ústavním zákonem č. 299/38 Sb. z. a n. menovite § 13, odst. 2 tohoto zákona ustanovující poměrné zastupení Slováků v společných centrálních úřadech vyžaduje, aby vo společných centrálních úřadech a tedy i v kancelárii prezidenta republiky, vo všetkých veciach týkajúcich sa Slovenskej krajiny rozhodovali, resp. kompetentným ústavným činiteľom referovali výlučne Slováci a aby i vo veciach spoločných a celoštátného významu, pokiaľ sa tieto dotýkajú Slovenskej krajiny, Slováci spolurozhodovali resp. spolureferovali. Je to nutné už i preto, lebo o slovenských veciach môžu najlepšie rozhodovať a o nich kompetentních ústavných činiteľov informovať len ľudia znalí slovenských pomerov, ktorí majú k týmto veciam vzťah blízky: poznajú domáce pomery bezprostredne, znajú mentalitu a prania tamojšieho obyvateľstva a znajú menovite aj právne normy platné na Slovensku.“²⁶³

Na tento dopis Sidorovi za KPR odpověděl Popelka. Uvedl, že v prezidentské kancelárii působí čtyři Slováci, což podle něj mělo odpovídat poměrnému zastoupení. V dalších odstavcích vyjmenovává jednotlivé slovenské úředníky (Rakšány, Belanský, Riedler, Dolník) a krátce se zmiňuje o jejich zařazení a náplni práce. Na závěr dopisu připojil Popelka vše říkající větu: „Nepochybuji, že touto úpravou v kancelárii presidenta republiky jsou slovenské zájmy náležitě zajištěny a že tudíž není třeba nějakých dalších opatření.“²⁶⁴

Změna nastala po oficiálním zřízení protektorátu Čechy a Morava, 16. září 1939. V článku 4 vůdcova výnosu z tohoto dne stála jen obecněji formulovaná klauzule, která poměrně volně naformulovala postavení hlavy protektorátu, jíž náležela ochrana a čestná práva jako hlavě státu s tím, že musela mít Hitlerovu důvěru.²⁶⁵ Důležité je, že je zde prezident uváděn jako hlava státu. Otázka státoprávního postavení protektorátu je poměrně složitá, neboť postrádal jeden ze základních znaků státu – suverenitu. Emil Sobota ve své práci Co to byl protektorát věnuje této problematice celou jednu kapitolu. Uvádí zde, že používání přívlastku státní a označení státní president se velmi brzy setkal s odporem protektora a okupačních orgánů. Titul státní prezident měl pak zůstat pouze Háchovi jako projev vůdcova vyznamenání.²⁶⁶ Podle Klimentových vzpomínek měl sám

²⁶³ AKPR, fond KPR, D13494, inv. č. 1570. *Dopis Karola Sidora z 9. února 1939 (T54/39)*.

²⁶⁴ Tamtéž. *Odpověď Karlu Sidorovi z 21. února 1939 (T54/39)*.

²⁶⁵ Výnos Vůdce a říšského kancléře ze dne 16. března 1939 o Protektorátu Čechy a Morava.

²⁶⁶ SOBOTA, Emil – SCHIESZL, Josef (ed). *Co to byl protektorát*. Praha: Kvasnička a Hampl, 1946, str. 33–34.

Hitler při rozhovoru s Háchou obejít odpověď na otázku samostatnosti protektorátu, ale zároveň mělo dojít k ujištění, že Hácha zůstane i nadále hlavou státu.²⁶⁷ Od roku 1939 tedy můžeme pro prezidentskou kancelář používat označení Kancelář státního prezidenta (KSP).

Kancelář zůstala i nadále rozdělena do odborů, jejichž podobu známe např. z organizačního schématu z roku 1941. Popelka byl již z předešlého období pověřen vedením prvního odboru a mohl tak užívat titul odborového přednosty. Do jeho působnosti patřil referát 1, v jehož gesci byly otázky osobní služby u presidenta, obřadnictví, správy domu presidenta a vyznamenání; stejně tak i referáty šest (osobní), sedm (správa Hradu, obory Hvězda a lánského zámku) a osm (správa statku Lány, hradního archivu a musea, finance). Druhému odboru, pod nějž spadaly druhý (věci sociální, soudní a veřejné správy), čtvrtý (politicko-administrativní, tiskové záležitosti a věci Národního souručenství), pátý (zákonodárství) a devátý (národohospodářský a finanční) referát, šéfoval dr. Křovák. Mezi jeho podřízené úředníky patřil i Josef Kliment. Poslední odbor, do jehož gesce byl zařazen jen třetí referát (školství, spolky, instituce, tělesná výchova), vedl dr. Říha.²⁶⁸

Nejzásadnějším milníkem ve fungování protektorátní KSP bylo odvolání Jiřího Havelky z postu jejího přednosty a také ministra protektorátní vlády. K tomu došlo 25. dubna 1941 a ještě ten samý den byl na Havelkovo místo jmenován August Adolf Popelka.²⁶⁹ S Havelkovým počínáním nesouhlasily okupační orgány – zejména Frank s protektorem Neurathem. Jak sám Havelka vzpomíná, Neurath prostřednictvím vyslance Mastného kontaktoval Háchu s požadavkem na Havelkovo odvolání. Neurath dokonce informoval Háchu, že Havelka ztratil jeho důvěru, tudíž musí být na základě vůdcova výnosu odvolán.

Havelka později ve svých vzpomínkách uvedl: „Při této poslední poradě s Háchou a Eliášem byla projednána také otázka mých nástupců. V ministerstvu dopravy byla věc celkem jasná. Generálním ředitelem železnic byl dr. Jindřich Kamenický, který byl již za první republiky krátkou dobu ministrem a kterého Eliáš z doby svého působení

²⁶⁷ KLIMENT, Josef – VELČOVSKÝ, Václav (ed). *U obětovaného prezidenta. Hořké paměti Háchova tajemníka*. Praha: Academia, 2019, str. 260.

²⁶⁸ AKPR, sign. D13494. *Rozvrh práce Kanceláře státního prezidenta (D2225/41)*.

²⁶⁹ V rámci personálního spisu Augusta Adolfa Popelky se dochoval opis jmenovacího dekretu z 25. dubna 1941. AKPR, personální spis Augusta Adolfa Popelky. *Opis dekretu, jímž byl Popelka jmenován přednostou prezidentské kanceláře*.

v ministerstvu dopravy dobře znal. Stejně bez obtíží byla věc vyřešena v kanceláři prezidentově. Prezidiálním sekčním šéfem byl tu dr. Popelka, který byl dobrým přítelem Eliášovým (tykali si) a Eliáš měl k němu plnou důvěru, takže byla sotva jiná volba možná. Musím říci, že dr. Popelka namítal proti svému jmenování v mé přítomnosti Eliášovi, že do politických věcí dosud sám nezasahoval, a že proto se necítí býti pro funkci povolaným. Eliáš však ho ujistil, že s politickými věcmi nebude mít nic společného, ježto si je po mém odchodu on (Eliáš) povede sám i na Hradě.²⁷⁰

Popelka při výslechu k celé záležitosti sdělil: „Po odchodu Dra Havelky z presidentské kanceláře dne 26. dubna 1941 byl jsem ustanoven přednostou kanceláře já. Při jeho loučení s Drem Háchou, byl jsem zavolán do kanceláře Dra Háchy, kde byl přítomen tehdejší předseda vlády ing. Eliáš a Dr. Havelka, kde mi Dr. Hácha sdělil, že mě chce ustanovit po Dr. Havelkovi šéfem kanceláře. Na moji námítku, že snad pro toto místo nejsem osobou nejvhodnější, zvláště proto, poněvadž nemám dostatečné zkušenosti ve věcech politických, odpověděl přítomný ing. Eliáš, že musím Háchovu přání vyhovět, že ostatně věci politické si bude řídit sám. Odpověděl jsem na to, že když je to rozkaz, že jako úředník musím vyhovět. Moje ustanovení bylo pravděpodobně sjednáno mezi Háchou, Eliášem a Havelkou a padla volba na mě, ježto oba starší úředníci sekč. šéf Dr. Křovák a sekč. šéf Dr. Říha měli odejít v krátké době do výslužby. Podle svého slibu řídil také Eliáš až do svého zatčení veškeré věci politické, o nichž rozhodoval Dr. Hácha a tehdejší politický referent Dr. Kliment byl s Eliášem také ve styku.“²⁷¹ Popelka tedy stanul v čele KSP, avšak její struktura zůstala v podstatě nezměněna.

V září 1941 došlo k zásadní události – 26. září byl gestapem zatčen předseda vlády Eliáš. Podle všeho se tak stalo v Černínském paláci, kde čekal na setkání s Frankem.²⁷² Popelka při již několikrát zmíněném výslechu uvedl: „Dne 27. září, byla to sobota, měl jsem odpoledne odjet do Lán, ale zapomněl jsem to sdělit ing. Eliášovi a volal jsem ho proto telefonicky ze svého bytu po poledni, ale dověděl jsem se od sekč. šéfa Vorla, že ing. Eliáš je mimo Prahu, že však se vrátí do Prahy ještě v časných hodinách odpoledních, poněvadž je volán k nějaké poradě do Černínského paláce. Když jsem se pak později zase od Dra Vorla dověděl, že Ing. Eliáš se nevrátí do předsednictva ministerské rady, nýbrž

²⁷⁰ HAVELKA, str. 59.

²⁷¹ Popelka dále ve výslechu také potvrdil Havelkou podanou informaci, že s Eliášem byli přáteli a že mezi nimi panovala naprostá důvěra. ABS, fond 301, sign. 301-1-4, inv. č. 176. *Protokol o výslechu Dr. Augusta Popelky*.

²⁷² KVÁČEK, Robert – TOMÁŠEK, Dušan. *Generál Alois Eliáš. Jeden český osud*. Praha: EPOCH, 1996, str. 83.

že zajede do Černínského paláce přímo, rozhodl jsem se zavolat ho tam. Když jsem spojení s ním nedocílil, bylo mi stále sdělováno, že ještě nepřišel, že je již na poradě a že zase již odejel, stala se mi věc nápadnou a odešel jsem k Dr. Háchovi, abych mu o svém podezření učinil sdělení. Zanedlouho potom došla do kanceláře zpráva, že Dra Háchu přijde navštívit šéf Gestapa. Tento se pak skutečně dostavil, mluvil s Háchou, této rozmluvě nebyl jsem však přítomen. Potom mi Hácha sdělil, že Eliáš byl zatčen a že ho příští den dopoledne navštíví Heydrich. Při snaze dostat spojení pro Dra Háchu s Neurathem, dověděl jsem se pak, že Neurath onemocněl a že odejel z Prahy.²⁷³

O této události informoval například deník *Venkov* 30. září zprávou: „Ministerský předseda Eliáš zatčen. Z nařízení zastupujícího říšského protektora generála Heydricha byl ministerský předseda autonomní protektorátní vlády Ing. Eliáš zatčen pro velezradu a zemězradu a odevzdán lidovému soudu Německé říše k vynesení rozsudku. Zastupující říšský protektor zbavil současně zatčeného jeho úřadu jako ministerského předsedy autonomní protektorátní vlády.“²⁷⁴

Heydrich se až symbolicky skutečně 28. září 1941 dostavil do Prahy k převzetí úřadu po nemocném Neurathovi²⁷⁵ a hned v ten samý den byl vydán výnos, jímž byl vyhlášen výjimečný stav na území protektorátu, čímž byly veškeré protiprávní činy podřízeny stannému právu.²⁷⁶

Již během těchto událostí se uvažovalo o Háchově abdikaci. Popelka během výslechu v roce 1946 uvedl, že on sám byl pro abdikaci. Hácha svolal ještě ministerskou radu, jíž se sám zúčastnil spolu s Čihařem, Mastným a Popelkou. Mastný při poradě zastával názor, že Hácha abdikovat nemá, protože by se po jeho odchodu ještě zhoršilo pronásledování Čechů. K rozhodnutí nedošlo, ale Hácha přeci jen požádal Popelku, aby připravil abdikační dopis.²⁷⁷

Druhý den jednání pokračovalo a konečně došlo k hlasování. Pro abdikaci byli podle Popelkových vzpomínek Bubna, Kalfus, Kratochvíl a Klumpar, naopak proti se vyslovili Krejčí, Kamenický, Kapras a Ježek. Podle výpovědi Mikuláše Bubny z roku

²⁷³ ABS, *tamtéž*.

²⁷⁴ *Venkov*, 30. září 1941.

²⁷⁵ O příjezdu Heydricha do Prahy více viz např. GEBHART, Jan – KUKLÍK, Jan. *Dramatické i všední dny protektorátu*. Praha: Themis, 1996.

²⁷⁶ Výnos říšského protektora v Čechách a na Moravě o vyhlášení civilního výjimečného stavu ze dne 28. září 1941.

²⁷⁷ ABS, sign. 301-1-4, inv. č. 177. *Protokol o výslechu Dr. Augusta Popelky*.

1946 měl Popelka říci: „Pánové, když mezi vámi není jednotnost, nemohu panu prezidentovi nic jiného doporučit, aby v úřadě setrval.“²⁷⁸

Hácha během tohoto zasedání absolvoval také schůzku s Heydrichem, při níž bylo přečteno Heydrichovo prohlášení, v němž prezidenta informoval o tom, že dočasně převzal funkci za Neuratha, odůvodnil Eliášovo zatčení a zkritizoval pasivní stanovisko vlády. Heydrich také Háchovi sdělil, že po něm bude požadovat loajální postoj a od vlády nápravu po Eliášovi.²⁷⁹ Hácha si vymínil lhůtu na odpověď do 14.30 téhož dne. V odpovědi, kterou Popelka předal podle své zprávy do rukou Dr. Giese, se Hácha zavázal za sebe i celou vládu, že počítá s loajální spoluprací tak, jak tomu ostatně bylo i v době jeho předchůdce.²⁸⁰

K 1. lednu 1942 byla změněna struktura KSP, která se nově skládala jen ze sedmi referátů. V oběžníku byl tento krok zdůvodněn zjednodušením a úsporou personálu. Sekretariát představoval první referát a v jeho náplni práce bylo spravovat věci osobní služby u prezidenta a přednosty, obřadnictví, vyznamenání a správy domu. Do tohoto oddělení patřil Popelkův osobní tajemník Jan Milde a František Škarvan, který byl pověřen službou u prezidenta. Ve druhém referátu pracoval Josef Kliment, v jehož gesci byly záležitosti tisku, rozhlasu, filmu, organizace veřejného života a veřejné správy. Již citovaný Emil Sobota byl zaměstnán ve třetím referátu – právním. Čtvrtý referát pak spravoval sociální věci, pátý záležitosti národní osvěty, tělesné výchovy a knihovny kanceláře, osobním referátem byl šestý, do něhož spadali radové Scherks a Schroubek. Poslední, sedmý referát pak měl na starosti správu areálu Hradu a lánského statku.²⁸¹ S drobnými změnami (např. výměna agend mezi referáty) fungovala Kancelář státního prezidenta v podstatě až do konce války.

V květnu 1942 oslavil Popelka 55. narozeniny. V té době bylo v platnosti nařízení vlády č. 379/1938 Sb., které upravovalo některé aspekty zaměstnaneckých poměrů. Na jeho základě vznikala zaměstnancům nárok na přeložení do trvalé výslužby po dovršení právě 55 let.²⁸² Z prezidentské kanceláře byl tedy zaslán dopis ministru K. H. Frankovi,

²⁷⁸ ABS, sign. 301-1-1, inv. č. 95. *Protokol o výslechu Mikuláše Bubny*.

²⁷⁹ PASÁK, str. 226.

²⁸⁰ OTÁHALOVÁ, Libuše – ČERVINKOVÁ, Milada (eds). *Dokumenty z historie československé politiky 1939-1943*. Praha: Academia, 1966, str. 627.

²⁸¹ AKPR, D13494, inv. č. 1570. *Oběžník přednosty Popelky s přiloženým schématem organizace KSP, 1. leden 1942*.

²⁸² Paragraf 21, odstavec 1, nařízení vlády č. 379/1938 Sb., o úpravě některých personálních poměrů ve veřejné správě.

v němž jej Hácha žádal, aby Popelka mohl zůstat v aktivní službě i po dovršení 55. roku života.²⁸³ Souhlasná odpověď byla Frankovým úřadem zaslána ještě ten samý den.²⁸⁴

Po Heydrichově smrti si svolal Popelka zaměstnance prezidentské kanceláře a pronesl k nim svůj projev, v němž je nabádal, aby pilně zastávali svou službu a šli příkladem. Mimo jiné řekl: „Říše, jejíž součástí jsou Čechy a Morava, ocitla se v zápase, v němž se jedná o bytí a nebytí. Úlohou protektorátu jest, aby jí v tomto boji pomáhal podle nejlepších sil; a tu jest třeba, aby každý jednotlivec a zvláště ten, kdo jest zaměstnán ve veřejném úřadě, přiložil ruku k dílu. Nestačí pouze plniti do posledního písmene předpisy. Jest třeba více; jest nutno, aby každý jednotlivec s napětím všech sil přispěl k vítězství Říše. Zápasí-li loď s bouří, musí všichni muži na palubu a každý, i ten poslední, musí se napsnouti, aby oddálil nebezpečí, které hrozí všem. To musí platiti ve zvýšené míře pro zaměstnance kanceláře státního presidenta. Jsme skupinou, jejíž povinnosti jsou právně i mravně stupňovány tím, že sloužíme právě v úřadě pana státního presidenta. Jest Vám dobře známo na jak velké prosby zástupců celého národa ujal se pan prezident v osudových chvílích svého úřadu a stejně dobře jsou Vám známy úmysly pana státního presidenta. Víte, jak on vše dobře myslí a jak tato těžká doba jeho poctivě vůli klade v cestu největší obtíže. Nám, kteří jsme v jeho nejbližším okolí, náleží v první řadě podporovati ho v tomto jeho nadlidském úsilí. Zanechme proto všichni osobních zájmů a upneme svůj zrak výhradně na jeden veliký cíl, který musí býti dosažen, nemáme-li všichni utonouti v chaosu a všeobecné zhoubě. Boj o tento cíl, boj o bytí a nebytí jest a musí býti vždy tvrdý a nezná ohledů.

Heslem dneška jest: kdo není pro nás, jest proti nám. Kdo stojí stranou, kdo nechce přiložiti spolu ruku k dílu, vydává se v nebezpečí, že bude považován za nepřítele a bude rozdrcen koly osudu. Také v našich řadách nemůže a nebude trpěn nikdo, kdo se zcela jasně, jednoznačně a bez výhrad nepostaví za věc Říše a nedá najevo úplnou oddanost sloužití pozitivně všemi silami. Stojíce na tomto obzvláště zodpovědném místě, na němž se upírají zraky veřejnosti, nesmíme připustiti, aby mezi námi byl jedinec, který by nejen ve svém služebním poměru, ale i ve svém soukromém životě nebyl bezvýhradně spolehlivý. Platilo-li to až doposud, bude v budoucnosti proti těmto stranou stojícím postupováno v každém směru s největší tvrdostí. Činím proto zodpovědným nejen každého jednotlivce za osobu vlastní, nýbrž i za jeho podřízené a zakročím proti každému bez rozdílu

²⁸³ NÁČR, fond Státní tajemník u říšského protektora v Čechách a na Moravě, sign. 109-4/919, inv. č. 1165, k. 51, fol. 18. *Žádost prezidenta Háchy o ponechání Augusta Adolfa Popelky v činné službě.*

²⁸⁴ *Tamtéž*, fol. 17.

s použitím krajních prostředků. Každá shovívavost vedoucího oproti podřízeným byla by stejnou vinou jako čin sám, a bude stejně těžce trestána. Prosím, pánové, abyste si ve vlastním zájmu tuto moji výzvu vzali k srdci a uvedli ve známost svým podřízeným toto mé zásadní a nezvratné prohlášení.“²⁸⁵

K 3. srpnu 1943 byl Popelkovi s Frankovým souhlasem změněn titul z přednosta kanceláře na kabinetního šéfa. V souvislosti s tím byl také upraven jeho roční plat, který nově měl činit 100 tisíc korun, s dalšími příplatky pak 167 tisíc.²⁸⁶ K této záležitosti vypověděl v roce 1946 předseda vlády Krejčí: „Titul kabinetního šéfa dostal se Dru Popelkovi z mého podnětu, rozhodnutím Dra Háchy, se souhlasem Frankovým, který jsem si vyžádal. Naproti tomu osobní přídavek 100.000 K Dru Popelkovi ročně byl udělen z písemného podnětu úřadu Frankova.“²⁸⁷

V lednu 1943 musel prezident Hácha a s ním i jeho kancelář řešit otázku vyslání vládního vojska. Zásadním zastáncem této otázky byl ministr Moravec, který se rozhodl o tom samém přesvědčit i prezidenta Háchu. Moravec navrhoval tuto nabídku pojmout jako protislužbu za amnestii, kterou prosazoval Hácha. Vzhledem k tehdejšímu zdravotnímu stavu byla tato problematika v podstatě přenesena na Popelku, který ovšem v této věci nezastával tak pevné stanovisko proti Moravcovi.²⁸⁸

Tento nejednoznačný postoj vyčítl Popelkovi ve své výpovědi v roce 1946 i Háchova dcera, Milada Rádlová, která uvedla, že už v lednu 1943 přijel za jejím otcem Popelka s Krejčím na poradou ohledně amnestií pro české vězně. Moravec však podle jejích informací jednal s Frankem pouze o nabídce vládního vojska. Rádlová dále uvedla, že Popelka pak někdy v únoru přijel do Lán spolu s Moravcem a žádal Háchu, aby opakoval nabídku vojska s tím, že amnestie nebyla zmíněna. Sama Rádlová, která o celé záležitosti věděla z jakéhosi blíže nespecifikovaného rozhovoru,²⁸⁹ měla podle svých slov otci připravit body pro jednání s Frankem tak, aby z nabídky sešlo. Z této doby také pochází Frankův mnohokrát ve výsleších opakovaný citát: „So, Frau Radl macht auch Politik?“²⁹⁰

²⁸⁵ Projev byl po válce Popelkovi mnohokrát vytýkán jako ukázka jeho náklonnosti k nacistickým okupačním orgánům. ABS, sign. 301-78-1, inv. č. 80-81. *Opis proslovu Augusta Adolfa Popelky zaměstnancům kanceláře.*

²⁸⁶ NAČR, *tamtéž*, fol. 5 a 6.

²⁸⁷ ABS, sign. 301-1-3, inv. č. 145. *Protokol o výpovědi Jaroslava Krejčího.*

²⁸⁸ MACHÁLEK, str. 545–547.

²⁸⁹ PASÁK, str. 309.

²⁹⁰ ABS, sign 301-2-1, inv. č. 24-25. *Protokol o výslechu Milady Rádlové.*

Vzhledem ke stále zhoršujícímu se Háchovu zdravotnímu stavu Popelka stále častěji ve spolupráci s dalšími úředníky KSP koncipoval nejrůznější prohlášení. Dokonce musel Háchu zastoupit o Vánocích v letech 1943 a 1944 při čtení poselství občanům protektorátu. Díky tomu však máme také zachován Popelkův hlasový projev.²⁹¹

6.1 Účast na společenských akcích

Po již zmíněném Popelkově povýšení do postu přednosta prezidentské kanceláře v roce 1941 můžeme v archivních materiálech sledovat nárůst počtu pozvánek na nejrůznější společenské akce. Bohužel nejsme schopni stoprocentně potvrdit, zda se Popelka všech z nich zúčastnil, a tak tedy zmíníme jen několik, u nichž je jeho účast jistá. Kromě větších akcí, z nichž alespoň pár zmíníme níže, se Popelka zúčastnil řady dalších, jmenujme zde např. oslavy založení protektorátu, nebo třeba akce Kuratoria pro výchovu mládeže.

V červnu 1942 Popelka zúčastnil jako člen prezidentské delegace pohřbu Reinharda Heydricha v Berlíně, k čemuž v roce 1946 vypověděl: „Pohřbu Heydricha jak v Praze, tak v Berlíně účastnil se Hácha s celou vládou na příkaz Frankův. Samozřejmě doprovázel jsem při této příležitosti Háchu jak v Praze tak v Berlíně, ve své služební funkci. Audience u Hitlera v Berlíně přítomen jsem nebyl.“²⁹²

S jistotou také víme, že Popelka přijal pozvání od K. H. Franka k účasti na státním aktu, který se konal 14. listopadu 1944 na Pražském hradě. Označení akce v sobě může skrývat v podstatě cokoli. Nedokážeme potvrdit, jak moc byli dopředu o skutečném obsahu programu obeznámeni jeho účastníci, protože dochovaná pozvánka²⁹³ na Popelkovo jméno neobsahuje kromě organizačních pokynů bližší informace o jejím programu.²⁹⁴ V archivním souboru k této akci je dochován výstřižek z Lidových novin z 15. listopadu 1944, který nám odhaluje účel této akce, s titulkem: „Hnutí za osvobození národů Ruska. Ustavující shromáždění osvobozovacího výboru za předsednictví generála

²⁹¹ Originální nahrávky a přepisy vánočních poselství Emila Háchy, jež za něj pronesl August Adolf Popelka jsou dostupné na webu Českého rozhlasu. *Od TGM k Zemanovi: Poslechněte si vánoční a novoroční projevy všech prezidentů*. Interaktivní vizualizace Českého rozhlasu [online]. Copyright © Archiv ČRo. [cit. 16.05.2022]. Dostupné z: <http://interaktivni.rozhlas.cz.s3-website.eu-central-1.amazonaws.com/prezidentske-projevy-2017/www/#1943-hacha>

²⁹² ABS, sign 301-1-4, inv. č. 182. *Protokol o výsledku Dr. Augusta Popelky*.

²⁹³ AKPR, fond KPR, sign. D 18262/44, inv. č. 1250. *Pozvánka pro Augusta Popelku k účasti na státním aktu 14. listopadu 1944*.

²⁹⁴ Stanislav Auský ve své práci *Vojska generála Vlasova v Čechách* uvádí, že německé úřady dopředu nikoho neinformovaly. Ovšem vzhledem k tomu, že se celá akce konala na Hradě, musel být Popelka (a s ním i příslušný referát KSP) alespoň částečně informován o jejím programu. AUSKÝ, Stanislav. *Vojska generála Vlasova v Čechách*. Toronto: Sixty-Eight Publishers, 1980, str. 31.

Vlasova na pražském Hradě.²⁹⁵ Během tohoto setkání došlo k faktickému vzniku Komitétu pro osvobození národů Ruska a Ruské osvobozené armády. Jednalo se však jen o slavnostní potvrzení již o dva dny dříve dohodnutých záležitostí (volba předsedy, text stanov, text manifestu atd.).²⁹⁶

6.1.1 Udělení Čestného štítu protektorátu

Popelka byl jako jeden z prvních protektorátních občanů vyznamenán Čestným štítem III. stupně ve zlatě, pro jehož založení využil ministr Frank druhé výročí úmrtí Reinharda Heydricha, 4. červen 1944.²⁹⁷ O jeho založení krátkou zprávou informovaly např. Lidové noviny 6. června: „Německý státní ministr pro Čechy a Moravu založil výnosem ze dne 4. června 1944 jakožto vyznamenání pro příslušníky Protektorátu, kteří se osvědčili vzorným postojem nebo plněním povinnosti a stálou pohotovostí k nasazení „čestný štít Protektorátu Čechy a Morava s Orlicí sv. Václava“. Toto vyznamenání se uděluje ve třech stupních (jednoduché, stříbrné a zlaté) a je potvrzeno diplomem, jež vytvořili význační čeští umělci a umělečtí řemeslníci.“²⁹⁸

První ceremoniál udílení proběhl 17. července 1944 v Černínském paláci,²⁹⁹ vyznamenání uděloval sám Frank a kromě Popelky a Klimenta byli vyznamenáni členové Krejčího vlády.³⁰⁰ Tento ceremoniál měl velký význam pro propagandu, tudíž na něj byla pozvána řada novinářů. V Lidových novinách vyšel o této události 19. července článek, v němž mimo jiné stojí: „V čele těch, jimž se dnes dostává vyznamenání – prohlásil německý státní ministr Frank dále – je vláda Protektorátu, již se tak ve vši formě dostává vyznamenání za to, že se za půl druhého roku svého trvání za ztížených válečných podmínek vynikajícím způsobem osvědčila v plnění povinností. [...] Konečně bylo do okruhu dnes vyznamenáných pojato ještě několik mužů, kteří si této vysoké pocty zasloužili buď svým postojem, jež po léta obzvláště osvědčovali, buď vynikajícími

²⁹⁵ AKPR, sign. D 18262/44. *Výstřižek z Lidových novin z 15. listopadu 1944 „Hnutí za osvobození národů Ruska“.*

²⁹⁶ AUSKÝ, str. 25.

²⁹⁷ BENEŠ, Otmar. „Černý Petr“. *Česká společnost a Čestný štít protektorátu Čechy a Morava*. 2019. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav českých dějin. Vedoucí práce Michela, Miroslav, str. 89.

²⁹⁸ Lidové noviny, 6. červen 1944.

²⁹⁹ Beneš ve své práci jako místo udělování Čestného štítu uvádí Pražský hrad. V dobových novinových článcích je ovšem uváděn Černínský palác, stejně jako v níže citované výpovědi K. H. Franka. Srov. BENEŠ, str. 90.

³⁰⁰ BENEŠ, str. 90–91.

jednotlivými činy.³⁰¹ V podstatě stejně vyzněly zprávy v Poledním listu³⁰² nebo ve Venkově.³⁰³

„V průběhu celé doby trvání protektorátu jednal říšský protektor se státním ministrem Meissnerem jako příslušným říšským orgánem o otázce založení nějakého českého řádu. Ve vůdcově hlavním stanu se opětovně mluvilo o tom, aby státnímu prezidentu, vynikajícím zástupcům českého hospodářství a také jiným protektorátním příslušníkům, kteří pro říši pracují (všeobecně), dělníkům, sedlákům atd., bylo uděleno vyznamenání za jejich spolupráci. [...] bylo založeno jediné protektorátní vyznamenání, jež se propůjčovalo ve třech stupních. Návrh štítu mně předložilo kulturně politické oddělení státního ministerstva. V heraldicky správné formě bylo použito tzv. Svatováclavské orlice. S propůjčením štítu byla spojena listina s uměleckou vložkou, zhotovenou třemi nebo čtyřmi českými umělci. Jména umělců lze na listině spatřit. [...] Právo k udílení bylo mně postoupeno Hitlerem. První udílení jsem provedl sám v Černínském paláci, a to protektorátní vládě, Popelkovi, Klimentovi a ještě několika vybraným osobám,“ uvedl ve své výpovědi k otázce vzniku tohoto vyznamenání K. H. Frank.³⁰⁴

Udělení Čestného štítu okomentoval Popelka slovy: „O instituci štítu dověděl jsem se teprve, když mi byl odevzdáván. Dostal jsem dopis od Franka, který mne vyzýval, abych se k němu dostavil v určitý den a hodinu (na datum si nepamatuji). Tam jsem se sešel s větším počtem osob (asi 50), mezi nimi byli i všichni členové vlády. Shromáždili jsme se v místnosti, do které vstoupil Frank a po krátkém projevu odevzdával odznak jednotlivým účastníkům. Obdržel jsem jako členové vlády a několik jiných osob „štít“ ve zlatě. Na otázku, proč jsem štít dostal, mohu jen odpovědět, že jsem byl a jsem toho mínění, že štít, o který jsem se nijak neucházel, mi byl udělen současně se všemi členy vlády jako přednostovi ústředního úřadu, kterého Frank z formálních důvodů zařadil do jedné skupiny. Soudil jsem, že nelze vůbec štít odmítnouti, také to, pokud vím, nikdo neučinil.“³⁰⁵

V Popelkově osobním fondu v AKPR se dochoval i dekret, který se automaticky pojil s uděleným vyznamenáním. Jak uvádí Beneš, text dekretů byl ve většině případů

³⁰¹ Lidové noviny, 19. červen 1944.

³⁰² Polední list, 18. červen 1944.

³⁰³ Venkov, 18. červen 1944.

³⁰⁴ FRANK, Karl Hermann. *Zpověď*. Praha: Toužimský a Moravec, 2016, str. 222–223.

³⁰⁵ ABS, fond 301, sign. 301-1-4, inv. č. 200-201. *Protokol o výslechu dr. Augusta Adolfa Popelky*.

shodný, pouze se dle uděleného stupně odlišovaly určité formulace.³⁰⁶ V textu stojí, že Popelkovi bylo vyznamenání uděleno za „příkladné plnění povinností a za znamenité osvědčení se“.³⁰⁷

Pro porovnání uvedme ještě úryvek ze vzpomínek Josefa Klimenta: „V respektování Čechů nedovedli ani mírní nacisté nikdy jít dále než k jakési polovičatosti. Bylo to jasně vidět i při epizodě se založením vyznamenání Svatováclavské orlice neboli čestného štítu protektorátu Čechy a Morava, k němuž došlo až při rýsujícím se úplném konci nacistické vlády. [...] K prvnímu udílení došlo v souvislosti s druhým výročím smrti Heydrichovy 4. června 1944. Ministrům i některým dalším vyšším činovníkům udělen byl tento řád ve zlatě, tj. s malým pozlaceným okrajem. I když jsem tehdy odcházel z prezidentské kanceláře, obdržel jsem tento odznak i pro svou novou funkci prezidenta Nejvyššího správního soudu. Tím se vyřešila i nevítaná otázka vyznamenání dalších vysokých členů soudu, jak bylo původně zamýšleno a jak se starší členové soudu osobně obávali.“³⁰⁸

6.2 Proměna Popelkova postoje k národu, otázka spolupráce s Němci a účasti v odboji

Tato kapitola se zabývá jednou z nejzásadnějších otázek, která je s Popelkovou osobou spojena. Zejména na základě poválečných výpovědí jeho blízkých spolupracovníků se můžeme pokusit analyzovat Popelkův postoj k národu a otázce spolupráce s Němci. Nesmíme ovšem zapomenout, že výsledky probíhaly až v roce 1946 a nejde tedy o bezprostřední svědectví, tudíž mohlo s odstupem času dojít ke zkreslení podaných informací, a navíc musíme počítat s určitou účelovostí a zabarvením výpovědí, které se mohlo odvíjet od osobních Popelkových vztahů s vyslýchanými. Řada výpovědí se alespoň částečně shoduje v jedné zásadní věci – Popelku většinou vnímali v počátcích války jako uvědomělého Čecha. Reflexe jeho pozdějšího chování se však v některých případech rozchází.

Jaromír Čihař, někdejší úředník prezidentské kanceláře, mimo jiné uvedl: „Dr. Popelka se projevoval jako člověk přímý, hrdý, národnostně založený, lišil se však od nás ostatních tím, že prošel střední a vysokou školu německou ve Vídni. Osvojil si tím způsob

³⁰⁶ BENEŠ, str. 86–87.

³⁰⁷ AKPR, osobní fond Augusta Adolfa Popelky, inv. č. 1. *Dekret Čestného štítu protektorátu z 4. června 1944.*

³⁰⁸ KLIMENT, str. 558.

německého myšlení, dovedl snadněji vniknouti do německé mentality a podle toho také jednati. [...] Pokud vím, jeho snahou bylo vyjít s Němci v dobrém a nedráždit je. Podle této zásady zařizoval také svoje jednání s nimi. Říkal, že musí se snažit myslet v jejich duchu a nikoliv v duchu našem. [...] získal u říšského protektora a jeho úřednictva naprostou důvěru, takže všechna jednání pokud šlo o kancelář presidenta republiky, se soustřeďovala v jeho osobě. [...] Pokud jsem mohl pozorovati, soukromě se Dr. Popelka s Němci nestýkal. Nepozoroval jsem na Dru. Popelkovi, že by u něho později, zejména když se stal kabinetním šéfem, nastala změna v jeho chování, hlavně pokud šlo o české cítění. Hovořil jsem s ním vždy zcela otevřeně – protiněmecky, neměl jsem obavu, že by Dr. Popelka toho mohl zneužít. Sám v protiněmeckém vyjadřování byl zdrženlivější. Nejednou se ke mně vyjádřil, že Němci jsou šelmy a že se nesmí dráždit.“³⁰⁹

Podle Čihařovy interpretace se tedy Popelkovy vztahy s okupanty pohybovaly jen v profesní rovině s tím, že pokud k Němcům pociťoval odpor, tak jej neventiloval veřejně, a Čihař z jeho strany nepociťoval nebezpečí udání, když se před ním vyjádřil proti okupantům. Čihař se navíc ještě zmiňuje o Popelkově úpravě memoranda úředníka Dr. Strnada, jímž česká správa protestovala proti možnému převzetí správy Hradu do německých rukou. Popelka jej měl předělat do podoby, která neměla Němce vyprovokovat. To mělo podle Čihaře svědčit o tom, že Popelka dokázal „myslet v jejich duchu“.³¹⁰

Popelku zmínil při svém výslechu taky Jiří Havelka, jeho předchůdce ve funkci přednosty KSP. Toto svědectví ovšem nemůže postihnout celé období protektorátu, ale jen dobu do roku 1941. Uvedl: „Dr. Popelka se mi jevil jako člověk charakterní a dobrý Čech, před kterým nikdy nebylo žádných tajemství ani opatrnosti v hovoru. [...] Jeho vztah s Němci se omezoval na intervence u vyslance Volkerse [Völckers] a to už proto, protože při návštěvách Dra Háchy u Neuratha často Popelka doprovázel Dra Háchu do Černínského paláce. Pokud je mi známo, společensky se Dr. Popelka s Němci vůbec nestýkal.“³¹¹

Havelka ve svých pamětech při vzpomínání na 15. březen 1939 k Popelkovi napsal: „Přišel jsem na Hrad právě ve chvíli, kdy můj zástupce dr. Popelka přijímal návštěvu německého generála a jeho štábu, kteří obsazovali Hrad. Vzal jsem návštěvu generálovu

³⁰⁹ ABS, fond 301, sign. 301-1-1, inv. č. 131-122. *Protokol o výslechu JUDr. Jaromíra Čihaře.*

³¹⁰ *Tamtéž*, inv. č. 131.

³¹¹ ABS, sign. 301-1-2, inv. č. 39-40. *Protokol o výslechu Dr. Jiřího Havelky.*

i jeho ujištění, že vojsko se bude chovati s veškerou ohleduplností, prostě na vědomí. Hned nato jsme s dr. Popelkou uvažovali o tajných dokumentech. Bylo jasno, že normální zprávy kancelářské nemohly být zničeny. Avšak v trezoru v mé kanceláři byly určité části korespondence z doby dr. Beneše. Ty jsme částečně prošli a roztřídili. Ježto se korespondence týkala také dr. Krejčího, pozval jsem ho k prohlídce. To, co jsme pokládali za bezvýznamné, jsme v trezoru ponechali.³¹² Havelka dále uvádí, že krátce poté byl požádán o vydání tajných spisů z jeho trezoru, avšak nikdy se nedozvěděl, odkud se k okupantům dostala informace o uložení těchto dokumentů.³¹³ Popelka každopádně v této věci vypověděl: „Domnívám se, že spisy ty byly nejprve prohlédnuty, jestli se nemýlím i tehdejším ministrem Dr. Krejčím a shledáno, že nejsou zvláště důvěrného rázu a že byly potom vydány.“³¹⁴ To by tedy nasvědčovalo tomu, že se Popelka v březnu 1939 na třídění dopisů nepodílel.

Tři důvody, které měly stát za změnou Popelkova chování mezi roky 1941 a 1942, se pokusil ve své výpovědi nastínit jeho tajemník Dr. Jan Milde: „Měl jsem zato, že změna ta, byla způsobena těmito okolnostmi: osudem obou jeho předchůdců, Dr. Šámala a Dr. Havelky, kteří oba byli od Němců zatčeni, dále snad i jeho gymnasiálním a universitním vzděláním ve Vídni a konečně snad i jeho rodinnými poměry.“³¹⁵ Milde dále dodává: „Tuto změnu chování Dr. Popelky viděl jsem v tom, že měl velmi časté styky s Dr. Giesem a že mu vycházel vstříc na všechna jeho přání a pokyny. Dr. Popelka hlásával Dr. Giesovi všechny i sebemenší věci a události. Z jakého popudu došlo k bližším stykům Dr. Popelky s Dr. Giesem nevím, ale předpokládám, že to bylo v důsledku častějších úředních styků, které pak vedly – možno snad říci – až k přátelství osobnímu.“³¹⁶

Milde k podepření svých argumentů ještě uvedl dvě příhody. V roce 1940 se během telefonátu měl dostat Milde do rozporu s Giesem, což Popelka vyřešil tím, že vše ihned urovnal s vyslancem Völckersem. Proti tomuto pozitivnímu činu, uvádí vyslýchaný fakt, že Popelka uspořádal v roce 1943 vyjížďku na koních v Lánech pro Franka a jeho doprovod.³¹⁷

³¹² HAVELKA, str. 117.

³¹³ *Tamtéž.*

³¹⁴ ABS, fond 301, sign. 301-1-4, inv. č. 211. *Protokol o výsledku Dr. Augusta Popelky.*

³¹⁵ ABS, sign. 301-1-4, inv. č. 61. *Protokol o výsledku Dr. Jana Mildeho.*

³¹⁶ *Tamtéž.*

³¹⁷ *Tamtéž.*

Řidič Josef Kotýnek byl k Popelkovi o něco kritičtější: „Dr. Popelka nemluvil se mnou nikdy o politice, pouze jsem pozoroval, že při jízdě do Černínského paláce byl vždy velmi nervosní, zejména měl-li návštěvu u Franka. Dr. Popelka zdravíval vždy německý pozdravem a to nejen Němce, nýbrž i Čechy ve služebním styku. Poslouchání cizího rozhlasu mi nikdy nezakazoval a když jsem mu několikrát sdělil zprávy, které byly hlášeny z Londýna, nikdy k tomu nic nepoznamenal. Dr. Popelku měl jsem vždy za Čecha, mluvil jsem s ním otevřeně, nebál jsem se před ním mluvit proti Němcům, měl jsem mu za zlé, že pozval Franka do Lán. Řekl jsem tehdy Dru. Čihařovi, že Dr. Popelka leze Němcům do zadku. Viděl jsem, že Dr. Popelka měl z Němců strach a z toho důvodu snad jim vycházel vstříc.“³¹⁸ Kotýnkovo svědectví je ovšem jen velmi povrchní a jeho soudy, byť bychom jim neměli ubírat na váze, jsou založeny primárně na dojmech a pocitech, které nabyly během jízdy.

Po zatčení premiéra Eliáše v září 1941 byl hledán jeho vhodný nástupce. Jaroslav Krejčí v této souvislosti uvedl: „Při uvažování o nástupci osoby Eliášovy byla při poradě hospodářského komitétu za předsednictví Dra Kalfuse v min. financí projednávána kandidatura Dra Popelky na úřad předsedy vlády.“³¹⁹ Tato informace je poměrně překvapivá a setkáváme se s ní poprvé, neboť není uvedena v žádné jiné výpovědi a ani sám Popelka tuto informaci nepotvrdil. Z dnešního pohledu se mohla Krejčímu tato volba zdát poměrně logická, protože podle jeho předpokladů mohl Popelka po svém jmenování využít dosavadní nabyté úřední kontakty s Němci, čímž by odpadly problémy případného nově příchozího kandidáta.³²⁰

Poněkud obsírněji popsal Popelkovo chování za okupace ve své výpovědi ing. Zatloukal, vrchní lesní rada KPR: „[...] byl jsem podřízen přímo Dru. Popelkovi. Tohoto znal jsem již dříve a pokládal jsem ho vždy za řádného a spolehlivého Čecha. V osobním styku byl příjemný, velmi citlivý, v národnostních otázkách zacházel až k šovinismu. Na začátku okupace poslouchal u mne v soukromém bytě často zahraniční rozhlas a debatoval jsem s ním úplně otevřeně v protiněmeckém duchu o politické situaci. Zdálo se mi, že Dr. Popelka není žádným politikem a není v tomto oboru na výši doby. Také, pokud jsem pozoroval, o politiku se nestaral. Na Dru Popelku měla velký vliv zejména po národnostní stránce jeho první paní.“³²¹ V této části se Zatloukal relativně shoduje

³¹⁸ ABS, sign. 301-1-3, inv. č. 121. *Protokol o výsledku Josefa Kotýnka.*

³¹⁹ ABS, *tamtéž*, sign. 301-1-3, inv. č. 145. *Protokol o výsledku Jaroslava Krejčího.*

³²⁰ *Tamtéž.*

³²¹ ABS, sign. 301-2-2, inv. č. 5. *Protokol výsledku ing. Jana Zatloukala.*

s dalšími vyslýchanými. V radikálnosti Popelkových názorů na Němce se Zatloukal shoduje s Karlem Štrupem, bývalým radou ministerstva zahraničí, který vypověděl, že Popelka mluvil o Němcích s despektem a jednou mu prý měl říci, že by bylo nejlépe, kdyby byli všichni Němci vyhlazeni, protože od nich dříve nebude pokoj.³²² K tomuto tvrzení, byť se může jevit líbivě a jako jasný projev Popelkova protiněmeckého smýšlení, musíme přistupovat velmi opatrně a s odstupem, neboť nevíme, kdy a zda vůbec se Popelka takto vyjádřil.

Zatloukal pokračoval slovy: „V době, kdy většinu moci na německé straně strhl na sebe Frank a jeho šéf úřadu Dr. Gies, se Popelkovo chování úžasně změnilo. Tento zvrát v jeho chování a postoj k Němcům byly nám všem nevysvětlitelné a nápadné. Spadalo to též do doby, kdy se Dr. Popelka rozešel se svou první paní. Prohlásil mi výslovně, že musí býti mezi námi jasno, že nyní, když pracuje pro Němce, musí odpadnout poslouchání cizího rozhlasu a vedení politických hovorů. Dokonce jsem dostal výnos kanceláře, kterým jsem byl učiněn osobně odpovědným i za soukromé chování všech zaměstnanců v Lánech. V důsledku toho Popelka pak ztratil po stránce politické důvěru českých zaměstnanců. Musím však přiznati, že záležitosti všech zaměstnanců a to i soukromé, dále pro ně hájil a jeho zásluhou nedošlo v Lánech k žádné restrikci ani v řadách legionářů. Všeobecně bylo známo, že byl pod vlivem Gieseho. Když jsem ho jednou viděl jak při východu z kanceláře zdraví zdviženou rukou, opověděl mi na můj dotaz, že tak musí činiti, že je kontrolován Němci, kteří se na něho dívají z hradních oken.“³²³ V této pasáži Zatloukal na jedné straně říká, že si u Popelky povšiml změny chování, avšak zároveň dodává, že i přes to dále se angažoval ve prospěch svých podřízených. Ve vztahu ke Giesemu se Zatloukal relativně shoduje se Štrupem, který navíc dodal, že si pamatuje, že se oba muži setkali několikrát i soukromě.³²⁴

V poslední části tohoto protokolu ještě stojí: „Dr. Popelka nebyl osobně statečný, mám dojem, že kdyby na takovém místě, jako byl on, byl tvrdší člověk, mohlo se dosáhnouti vůči Němcům větších úspěchů. Přesto však podotýkám, že Dr. Popelkovi se v mnoha případech podařilo svým zásahem u Němců dosáhnouti příznivých výsledků. Konkrétně si vzpomínám na případ syna jednoho lékaře (na jméno si nevzpomínám), který byl odsouzen k smrti, a zákrokem Dra Popelky byl trest smrti změněn na trest na

³²² ABS, sign. 301-2-1, inv. č. 136. *Protokol výslechu JUDr. Karla Štrupa.*

³²³ ABS, sign. 301-2-2, inv. č. 5. *Protokol výslechu ing. Zatloukala.*

³²⁴ ABS, sign. 301-2-1, inv. č. 137. *Protokol výslechu JUDr. Karla Štrupa.*

svobodě. Vzpomínám si na zajímavou příhodu, když jsem byl jednou s Dr. Popelkou pozván na hon k Janu Fouskovi. Tehdy došlo v přítomnosti naprosto neznámých lidí k debatě, v níž Dr. Kliment tvrdil, že to Německo vyhraje oproti Fouskovi, který tvrdil, že to vyhraje Rusko. Přesto, že tam byli cizí lidé ani Dr. Popelka ani Dr. Kliment to nevyužili a neoznámili. Mám dojem, že loyální postoj Popelkův k Němcům byl diktován u něho strachem, poněvadž jinak v rodině zůstal Čechem, což se zejména projevilo při výchově jeho dětí. Jeho druhá paní a vychovatelka dětí německou řeč neznaly a výchova dětí se dala v duchu naprosto českém. Je mi známo, že se soukromě s Němci vůbec nestýkal.³²⁵ Zatloukal v této poslední části potvrdil slova dalších o tom, že Popelkovy styky s Němci byly pouze úřední povahy. Navíc se domnívá, že určitá Popelkova loajalita byla ovlivněna strachem o jeho rodinu, což by bezesporu mohlo být jedním z možných vysvětlení.

Co všem Zatloukal nezmiňuje, je Giesova návštěva Lán 28. prosince 1943. Pojí se k ní i nevelká korespondence uložená v Národním archivu. Popelka s Giesem si v této záležitosti vyměnili několik dopisů. Mimo jiné také řešili zaplacení 150 korun zahradníkovi za květiny paní Giesové a ochutnávkový vzorek žampionů z lánské pěstírny. Gies zaslal v reakci na tuto návštěvu poděkování nejen Popelkovi, ale i Zatloukalovi a Háchovi.³²⁶

Se Zatloukalovým svědectvím úzce souvisí slova jeho podřízeného, ing. Václava Píši: „Dr. Popelka byl vždy řádným Čechem a naprosto jsem mu důvěřoval. Teprve později v r. 1942 upozornil mne ing. Zatloukal, přednosta lesní správy v Lánech, abych byl opatrný v řeči před Drem Popelkou. [...] V důsledku upozornění od ing. Zatloukala byl jsem opatrný v rozhovorech o politických věcech s Drem Popelkou a jak jsem pozoroval, tento se jim vůbec vyhýbal. Nepamatuji si, že by mi tehdy ing. Zatloukal se zmínil o tom, že Popelka mu naznačil, že pracuje pro Němce a že by mu vysloveně zakázal politické rozhovory.“³²⁷ Sám Zatloukal ve své výpovědi nejprve uvádí, že před Popelkou se nebál hovořit otevřeně, ale při dalším líčení už neuvádí, že by sám začal být při hovorech s Popelkou nějak více opatrný. Pouze konstatuje, že mu měl politické hovory zakázat sám Popelka.

³²⁵ ABS, sign. 301-2-2, inv. č. 5-6. *Protokol o výsledku ing. Jana Zatloukala.*

³²⁶ NACR, fond Státní tajemník u říšského protektora v Čechách a na Moravě, inv. č. 2669, k. 171. *Korespondence R. Giese s A. Popelkou o návštěvě v Lánech.*

³²⁷ ABS, sign. 301-1-1, inv. č. 166. *Protokol o výsledku ing. Václava Píši.*

Jako přátelské označil vztahy mezi Giesem a Popelkou dr. Schroubek, úředník KSP. Podle jeho názoru udržovali Frank a Gies s Popelkou dobré vztahy pro Háchův nejistý zdravotní stav.

Krátce před začátkem soudního procesu s Popelkou a Klimentem v roce 1947 sepsal své vzpomínky dr. Rudolf Křovák. Ten ke zde zkoumané otázce uvedl: „Popelka měl velké pochopení pro oběti německé brutality a bezcitného žalářování a vraždění, ale kdo se na něho obraceli o přímou pomoc, stěží chápali meze, které tu kladla promyšlenost a soustavnost tohoto vyhlazovacího boje a snaha o získání rekordů v něm s časem prudce stoupající. Nikdy jsem nepřestal věřit, že i Popelka to myslí dobře s národem i s republikou. Nevím ovšem, zda věřil, že se to po obnově samostatnosti bude tak posuzovati a zejména, že se shledaný rozpor jeho počínání se zájmy republiky dá zahrnouti pod pojem nouzí národa vynuceného jednání.“³²⁸

Chceme-li ještě trochu jiný pohled na Popelkovo chování vůči německým okupantům, můžeme vyjít z dopisu jeho švagra Lubora Moravce, který v roce 1941 upozorňoval okupační úřady, že on sám musel se svým švagrem přerušit styky, protože jako člen Vlajky nemůže souhlasit s jeho postoji k novým pořádkům, nastoleným po 15. březnu 1939. Doslova uvádí: „Musel jsem mu říci, že já bych se musel stydět, pokud bych s takovými názory zůstal na jeho pozici.“³²⁹ Ve zprávě Sicherheitsdienst z 27. června 1941, která se zmiňuje o Moravcově hlášení, že mu Popelka měl sdělit detaily Háchovy cesty do Berlína v březnu 1939, je Moravec popisován jako cholerický a fanatický všehoschopný muž.³³⁰

Pokud máme ze všech uvedených svědectví vyvodit jednotný závěr, musíme konstatovat, že u Popelky skutečně s největší pravděpodobností došlo k jakési proměně v jeho postojích. Nemůžeme však jednoznačně potvrdit, zda Popelkovy styky s představiteli německé okupační správy byly skutečně jen pracovní, nebo s některými navázal i vztahy přátelské. Jak už bylo několikrát konstatováno, Popelka měl velmi blízko k dr. Giesovi. Tato blízkost je vzhledem k jejich úřednickému postavení vlastně celkem přirozená, protože oba velmi zjednodušeně zastávali podobné posty, díky čemuž museli udržovat časté kontakty. Dá se předpokládat, že těmito styky si mezi sebou vybudovali i

³²⁸ MÚA, fond Edvard Beneš, EB III, sign. P76, Varia 12, inv. č. 390, karton 76. *O Popelkovi*.

³²⁹ NAČR, fond Německé státní ministerstvo pro Čechy a Moravu, sign. 110-4/188, inv. č. 342, k. 24. *Dopis Lubora Moravce z května 1941*.

³³⁰ Tamtéž. *Zpráva SD o A. Popelkovi*.

přátelský vztah. Jedná se však pouze o domněnku, která se částečně opírá o některé z výše uvedených výpovědí. Určitým způsobem může být důkazem jejich přátelství výše zmíněná korespondence v záležitost konfiskace loveckého dalekohledu, kdy se Popelka naprosto účelově a očividně i s opodstatněnou důvěrou obrátil na Gieseho, aby ve věci zasáhl v jeho prospěch.³³¹

Pokud nám tedy z předešlého spíše vychází relativně vysoká pravděpodobnost, že Popelka nepatřil mezi horlivé podporovatele okupačního režimu, můžeme si položit přesně opačnou otázku – spolupracoval Popelka s odbojem? V tomto případě lze s relativně vysokou mírou jistoty tvrdit, že nespolečně pracoval. Prokop Drtina ve svých vzpomínkách uvedl, že Popelka se neúspěšně snažil kancléři Šámalovi rozmluvit jeho účast v odboji.³³²

Dále víme, že se Popelka vyskytuje pod krycím jménem Čtvrtečka v některých zprávách do Londýna. Vladimír Krajina³³³ poslal v roce 1942 zprávu: „Svoboda [Beneš]. Z Havlovy [Háchovy] kanceláře: Od Havla [Háchy] nelze nic očekávat. Neodhodlá se k ničemu. Je naprostý pesimista ve všem. Celým názorem na život. Nemá svou vůli, není schopen si věci zapamatovat, měl by prý být prohlášen za nesvéprávného. Je to vrak, kterým strká náhoda, Němci a strach z jakéhokoli vlastního rozhodnutí. Nejlepší vliv na něho mají Popelka a Čihař, kteří jsou prý dobří. ZZ [zaručená zpráva]. Buk [Krajina]“³³⁴

V prosinci 1940 odešla do Londýna zpráva: „SUK [Drtina]. Výsledek rozhovoru KŘIŠŤANA [Vladimír Hora]³³⁵ s ústavníkem ČTVRTEČKOU [Popelka] /zná MAREŠ [?]/ o NAVRÁTILOVĚ [Beneš] vzkazu o Němcích: 1/ NAVRÁTIL [Beneš] řeší něm. otázku šťastně a státnicky. 2/Doporučuje zásadu: Co nejvíc Němců ven, se zbylými slušně zacházet. 3/ Tedy všichni něm. státní příslušníci ven, revise státního občanství u slušných Němců přípustná. 4/ Němci se musí stěhovat do říše, nikoli do žup. V župách a v Rakousku budiž lepší posice Němců mezinárodně než v říši. Při tom však zabránit

³³¹ Více o této korespondenci viz kapitola 5.2.

³³² DRTINA, str. 386.

³³³ Prof. RNDr. Vladimír Krajina (1905–1993), byl botanikem a vysokoškolským pedagogem a během druhé světové války patřil mezi neaktivnější členy protinacistického odboje. V roce 1943 byl zatčen gestapem a vězněn v Terezíně. Znovu byl perzekuován komunisty po únoru 1948. Rok poté byl propuštěn a odešel do kanadského exilu. PEJSKAR, Jožka. *Vladimír Krajina (1905–1983)*. In: KRAJINA, Vladimír. *Vysoká hra. Vzpomínky*. Praha: Nakladatelství Eva, 1994, str. 5–6.

³³⁴ *Tamtéž*, str. 88.

³³⁵ JUDr. Vladimír Hora (1907–1944) byl profesorem na Právnické fakultě UK a sekretářem Nejvyššího správního soudu. Činovník Politického ústředí a později i Ústředního vedení odboje domácího. V roce 1941 zatčen a v následujícím roce odsouzen. Zemřel v prosinci 1944 v Briegu. KLÍMA, Vladimír. *Druhý odboj (1939–1945). Svědectví a úvahy*. Praha: NLN a MÚA, 2017, str. 341.

stěhování Němců z říše do žup. 5/ V župách ochrana české menšiny, nikoli a viceversa. Zaručit náhradu konkrétních škoda. 6/Němci v župách nebyli by jako privilegovaná část něm. národa postiženi povinnostmi poražených. 7/ Zajistit v českém území něm. majetek a zřídit z něho odškodňovací fond. V tomto území kolektivní povinnost Němců k náhradě škod. SK [depeše skončena] ŠÍP [Krajina].³³⁶ Toto Krajinovo hlášení, adresované Prokopu Drtinovi, shrnovalo informace z rozhovoru Vladimíra Hory s Popelkou, který reagoval na Benešem navrženou koncepci poválečného vypořádání německé otázky.³³⁷ Bohužel neznáme bližší informace o průběhu tohoto hovoru, ale pokud vezmeme v potaz i níže uvedené informace, můžeme usuzovat, že nešlo o účelné předání informací.

Pro úplnost odcitujme alespoň závěr výpovědi samotného Popelky z roku 1946, který na několika místech výpovědi uvádí, že jeho styk s Němci se omezoval jen na úřední záležitosti: „Byl jsem jako syn českých rodičů vychován česky, na svou národnost byl jsem hrdým a okázale jsem se k ní přiznával, ať to bylo kdekoliv – za Rakouska v německých školách, v úřadech, i na vojně, samozřejmě pak za republiky. Nebyl jsem vlašným Čechem, patřil jsem spíše k radikálům, byl mi dokonce někdy vytýkán šovinismus. Můj otec mi kdysi jako studentu řekl: žádný slušný člověk nemění nikdy národnost, náboženství a politické přesvědčení. Politicky jsem nikdy nevystupoval, v obou druhých směrech držel jsem se však hesla otce. Šel jsem vždy cestou přímou, z které jsem neodbočil.“³³⁸ Otázkou zůstává, jak vlastně Popelka své češství prokazoval. Vzhledem k tomu, že nemáme podrobnější materiály k jeho působení do roku 1919, nemůžeme toto jeho tvrzení ověřit. Určitým možným projevem češství by mohla být angažovanost v českých politických stranách. Popelka ovšem uvádí, že politicky nevystupoval. Uznějme však znovu, že některé výše zmíněné výpovědi některých Popelkových současníků skutečně potvrzují, že jej jeho okolí vnímalo jako přinejmenším uvědomělého Čecha.

„Tak jsem také za okupace chtěl věrně sloužiti jen věci české. Když jsem v choulostivých a svízelných situacích byl nucen k ústupkům, dělal jsem je vždy pod nátlakem a jen proto, abych dle svého nejlepšího vědomí a svědomí pomáhal Čechům a

³³⁶ Vojenský ústřední archiv – Vojenský historický archiv, sbírka 37, sign 37-10-41, k. 19, inv. č. 14. *Zprávy z protektorátu z 6. prosince 1940.*

³³⁷ Více k této problematice viz např. BRANDES, Detlef. *Cesta k vyhnání 1938–1945. Plány a rozhodnutí o „transferu“ Němců z Československa a Polska.* Praha: Prostor, 2002. Pro původní znění Benešovy i Krajinových depeší viz také VONDROVÁ, Jitka. *Češi a sudetoněmecká otázka (1939–1945).* Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 1994, str. 77–79.

³³⁸ ABS, sign. 301-1-4, inv. č. 205. *Protokol o výsledku dr. Augusta Popelky.*

zachránil, co se dalo, v přesvědčení, že sloužím národu a že odporem by byla ohrožena svoboda a i životy českých lidí. Kdybych z míst kompetentních byl dostal nějaký pokyn k odboji, byl bych jistě podle toho se zařídil, neboť neměl jsem vroucnějšího přání, než v obnovené Československé republice dočkati se svobody.“³³⁹ Těmito slovy Popelka vlastně potvrdil slova některých vypovídajících (např. Čihaře) o tom, že měl jednat tak, aby okupanty zbytečně nevyprovokoval ke zbytečným restriktivním opatřením. Nad slovy o jeho možné účasti v odboji můžeme jistým způsobem zapochybovat, neboť se jedná o pouhou domněnku vyslovenou až po válce. Velkým otazníkem také zůstává, jak si Popelka představoval „nějaký pokyn k odboji z kompetentních míst“.

6.3 Otázka Háchova zdravotního stavu a jeho politické závěti

V předešlé kapitole jsme záměrně neuvedli výpovědi dvou osob – Milady Rádlové, dcery Emila Háchy, a Dr. Adolfa Maixnera, Háchova ošetřujícího lékaře. Ne, že by snad ve svých svědectvích nepopisovali, jak Popelku vnímali v otázce vztahu k německým okupantům, ale pro nás je důležitější, že popsali, jak se podle nich vyvíjel vztah Popelky k Háchovu zdravotnímu stavu a s tím velmi úzce spojenou otázkou jeho setrvání v úřadu, resp. abdikace na úřad prezidenta.

Jak jsme již uvedli dříve, otázka Háchovy abdikace se řešila již po Eliášově zatčení v roce 1941. V té době ji Popelka podle svých slov a svědectví jiných doporučoval. Tehdy se prezident ovšem rozhodl zůstat a odevzdat Heydrichovi výše citované prohlášení o své loajálnosti.³⁴⁰ Pro nás je velmi důležité, že většina výpovědí blízkých prezidentových spolupracovníků z KSP se shoduje na tom, že již od roku 1941 pozorovali postupné zhoršování prezidentova zdravotního stavu.

Tato tvrzení potvrzuje také Milada Rádlová ve své výpovědi z roku 1946. Uvádí, že na konci října 1941 žádal předseda vlády Krejčí a Popelka MUDr. Maixnera o informace o Háchově způsobilosti. Pro širší spektrum názorů byl přizván ještě internista prof. Prusík, který však namítal, že by měl být spíše přizván psychiatr. Rádlová měla velké neshody s Popelkou zejména v otázce jednání o poskytnutí vládního vojska na frontu.³⁴¹

³³⁹ *Tamtéž.*

³⁴⁰ Vít Machálek tvrdí, že odmítnutí abdikace nelze v tomto případě vnímat jako Háchovu lidskou, ale politickou chybu. MACHÁLEK, Vít. *Prezident lidskosti. Životní příběh Emila Háchy*. Praha: Academia, 2020, str. 462

³⁴¹ ABS, sign. 301-2-1, inv. č. 23-25. *Protokol o výpovědi Milady Rádlové*

Podle Pasáka se Háchův zdravotní stav skutečně zhoršoval od podzimu 1941, což klade do souvislosti s nástupem Heydricha, zatčením Eliáše a Havelky a dalšími výpady okupantů vůči protektorátním obyvatelům v období heydrichiády. I přes stále vážnější projevy arteriosklerózy u něj občas měly nastávat „světlé chvíle“, během nichž se projevoval i jeho silně negativní postoj k Němcům a ministru Moravcovi.³⁴²

V úplném závěru výslechu Rádlová uvedla: „Pokud se týče podpisování různých úředních aktů, prohlášení apod. mým otcem, zejména v poslední době mohu říci, že mnohé byly publikovány pod jeho jménem, aniž by je býval dostal k podpisu, nebo na vědomí. Dále mohu říci, že bývala dávána otci k podpisu různá prohlášení Drem Popelkou v několika vyhotoveních, z nichž pak Dr. Popelka vybral nejpríjemnější podpis. Během návštěvy otce zabavoval různým způsobem a tím ho také k podpisování přiměl.“³⁴³ Aniž bychom chtěli zpochybňovat výpověď Milady Rádlové, musíme se nutně ptát, jak velký měla přístup k materiálům, které její otec podepisoval a odkud tedy získávala informace, na jejichž základě došla k tomuto tvrzení.

MUDr. Adolf Maixner ve své výpovědi ze 14. června 1945 zmiňuje, že již 2. ledna 1939 se mu měl Hácha svěřit s tím, že měl problém vybavit si některé věci. Podle svých slov měl Maixner 31. ledna 1939 navštívit premiéra Berana. K tomu uvádí: „Navštívil jsem předsedu vlády Berana a upozornil jej, že duševní kapacita presidenta Dr. Háchy je velmi malá a že nemá schopnost rozhodovat. Na to mně odpověděl Beran s úsměvem: „Pan president nepřijde do situace, aby rozhodoval.“³⁴⁴

V této své výpovědi často Maixner uvádí, že Hácha měl mnohokrát uvažovat o sebevraždě a prosit jej, aby mu dal jed. V rámci tohoto protokolu můžeme velmi podrobně sledovat postupné zhoršování Háchova zdravotního stavu. Maixner si vzpomněl mimo jiné na setkání s Popelkou u Franka, během něhož Popelka sdělil Frankovi, že musel Háchovi vést ruku při podpisu dekretů Národního souručenství, což prý Frank se smíchem okomentoval, že konečně budou vědět, na koho se obrátit, když bude něco potřeba.³⁴⁵

Ke konci výslechu Maixner doplnil: „Dr. Hácha byl silně pod vlivem Dr. Popelky. Přijal vždycky jeho stanovisko, neodmítl nikdy podpis řka jednou v mé přítomnosti: Já vám podepíšu všechno, co chcete. Připomínám, že naposled, když Dr. Hácha nebyl

³⁴² PASÁK, str. 329.

³⁴³ ABS, sign. 301-2-1, inv. č. 26. *Protokol o výpovědi Milady Rádlové.*

³⁴⁴ MÚA, fond EBIII, sign. P84, varia 129, inv. č. 511, k. 84, fol. 64. *Výpověď MUDr. Adolfa Maixnera.*

³⁴⁵ Frank prý měl Popelkovi říci: „Sie Unterschriftfälscher! Jetzt wissen wir, wenn wir es brauchen könnten. MÚA, *tamtéž*, fol. 70. *Výpověď MUDr. Adolfa Maixnera.*

schopen podpisu, mu Dr. Popelka držel ruku. Vedle toho vyšla řada vyhlášek a projevů na veřejnost, které Dr. Háchovi ani nebyly předloženy k podpisu, ač potom nesly jeho podpis na prvním místě. V každém takovém případě jsme si to vzájemně potvrdili s pí. Rádlovou.“³⁴⁶

Vzhledem k tomu, co jsme již uvedli, můžeme relativně snadno vyvodit závěr, že v září 1943 byl zdravotní stav prezidenta Háchy přinejmenším velmi nepříznivý a že větší úřední úkony mu musely činit problémy.³⁴⁷ Právě v tuto dobu je ovšem Popelka podle svých slov z výpovědi z roku 1946 povolán k Frankovi, který zjišťuje, zde Hácha sepsal závěť. Frank Popelkovi sdělil, že by prezident měl závěť sepsat a určit svého nástupce, kterým měl podle Franka být předseda vlády Krejčí. Úkolem sepsat závěť pověřil Popelka svého podřízeného, Josefa Klimenta.³⁴⁸

Podle Popelkových slov měl být o tomto dokumentu Hácha obeznámen.³⁴⁹ Otázkou však dle výše zmíněného a dalších výpovědí zůstává, na kolik si prezident v této době uvědomoval souvislosti. Závěť měla být na Frankovu žádost provedena ve dvou českých a dvou německých provedeních. Frank také určil za svědky podpisu Popelku a Klimenta, jako třetí byl vybrán Jan Fousek, předseda Národního souručenství.³⁵⁰

Popelka dále ve věci Háchovy závěti vypověděl: „Cítil jsem, že přípravou závěti беру na sebe určitou zodpovědnost, i když jsem byl toho mínění, že Hácha sám přes svůj zdravotní stav, dosah věci pochopil. Proto jsem také Franka žádal, aby byl o věci též informován Dr. Krejčí, jako předseda vlády. [...] Při příjezdu [do Lán] ptal jsem se jako obvykle službu konajícího osobního tajemníka Háchy, byl to buďto Štrup, nebo Škarvan, jak se daří Háchovi. Co mi odpověděl, již nevím, musel mi však říci, že stav není špatný, ježto bych jinak nebyl věc Háchovi dával k podpisu, neboť mi na tom záleželo, aby Hácha při podpisu si uvědomoval, co podpisuje. Vstoupil jsem pak sám do salonku, ve kterém se nacházel Dr. Hácha, abych mu předložil čistopisy závěti a požádal ho, aby před svědky, které uvedu a o kterých již dříve věděl, závěť podepsal.“³⁵¹

Popelka popsal, že Hácha musel vlastnoručně dopsat doložku, což mu činilo potíže. Podpis pak prý Hácha provedl naprosto lehce. Popelka během této chvíle nabyl dojem,

³⁴⁶ *Tamtéž*, fol. 72.

³⁴⁷ Poválečný soud jej dokonce zprostil trestní odpovědnosti pro dobu od poloviny roku 1943. PASÁK, 322.

³⁴⁸ K otázce Háchovy závěti více viz také PASÁK, str. 314–324.

³⁴⁹ ABS, sign. 301-1-4, inv. č. 187. *Protokol o výslechu dr. Augusta Popelky*.

³⁵⁰ *Tamtéž*.

³⁵¹ ABS, sign. 301-1-4, inv. č. 188-189. *Protokol o výpovědi Dr. Augusta Popelky*.

že prezident nepůsobil sklesle, naopak prý ironizoval a po společném obědě³⁵² pak ještě pronesl nějakou žertovnou poznámku.³⁵³

Jan Fousek k závěti uvedl: „[...] Myslím, že během cesty [do Lán] bylo mi Drem Popelkou sděleno, že jde o závěť politickou a že k jejímu sepsání bylo naléháno z míst německých. Kdo za naznačením „německých míst“ stojí, nebylo mi Drem Popelkou, ani Drem Klimentem sděleno, sám jsem se také neptal. [...] Dr. Hácha poznamenal k tomu žertem, abychom tak připravili jeho funus.“³⁵⁴ Fousek také uvedl, že při zpáteční cestě měli Popelka s Klimentem s uspokojením říci, že je tímto aktem zajištěn pokračovatel v prezidentském úřadu a že jím není Moravec.³⁵⁵

Velmi podobně jako Popelka a Fousek vyličil podepsání Háchovy závěti i Kliment, který však ve svých pamětech ještě navíc zmiňuje, že připravil ještě malé prohlášení, jímž se Hácha obrací právě na Klimenta s tím, že nemůže v současné době vyličit svou záchrannou činnost a projevit přání do budoucna, přičemž právě prostřednictvím tohoto prohlášení jej pověřuje provedením potřebných opatření.³⁵⁶

Karel Štrup, ve výslechu v červnu 1945 řekl: „Vzpomínám si, že na podzim 1943 přijel jednou do Lán Popelka, Fousek a Kliment. Pamatuji se, že to byl velmi hezký podzimní den. Při příjezdu se mne Popelka ptal, v jakém je Hácha stavu, že by potřebovali, aby byl čilý a zda bude schopen opsat asi čtyři řádky. Odpověděl jsem, že stav je neutrální. S tím opsáním, že to nebude snadné, poněvadž to bylo v době, kdy Háchovi dělal potíže i pouhý podpis. Tito pánové pak byli u Háchy asi ½ hodiny. Potom mne Popelka žádal, abych jel s Háchou na procházku a kladl mi na srdce, abych ve svém vlastním zájmu se nevyptával Háchy o čem se jednalo a kdyby o tom začal Hácha mluvit, abych převedl řeč jinam. Hned jak jsem přišel k Háchovi stěžoval si mi ihned, že ho ti hrobaři odpravili, že to byl funus, že již není prezidentem, že bude musit opustit Lány a že nebude mít co jíst.“³⁵⁷ Chtěl jsem se od něho dovědět o čem se jednalo, protože jsem měl dojem, že jde o demisi, avšak Hácha mi řekl, že zapomněl, co podepsal, že mu něco četli, tomu však že nerozuměl a jenom že ví, že už není prezidentem.“³⁵⁸

³⁵² Poznámku o společném obědě ovšem jiný během výslechu neuvedl, pouze se o tom zmínil Kliment ve svých pamětech. KLIMENT, str. 538.

³⁵³ ABS, *tamtéž*, inv. č. 189.

³⁵⁴ ABS, sign. 301-1-1, inv. č. 177-178. *Protokol o výpovědi Jana Fouska*.

³⁵⁵ ABS, *tamtéž*.

³⁵⁶ KLIMENT, str. 538.

³⁵⁷ Ve svém výslechu z roku 1946 Karel Štrup uvedl, že mu měl Hácha říct: „Ti holomci mě sesadili!“ ABS, sign. 301-2-1, inv. č. 139. *Protokol o výslechu JUDr. Karla Štrupa*.

³⁵⁸ MÚA, fond EBIII, sign. P84, varia 129, inv. č. 511, k. 84, fol. 50. *Výpověď JUDr. Karla Štrupa*.

O Háchově závěti se ve svých vzpomínkách zmiňuje také Ladislav Feierabend, který se o ní vzhledem ke svému pobytu v exilu více dozvěděl až po válce při setkání s prezidentem Benešem: „Po obědě si mě prezident odvedl do své pracovny a ukazoval mi politický testament prezidenta Dr. Háchy s poznámkou, že je to šeredný dokument. Testament byl psán strojem s datem 18. září 1943, k němuž byla na konci jedna věta připsána rukou. Neměl jsem dokument pozorně prostudovat, ale Háchův podpis a tři svědkové: dr. August Popelka, Jan Fousek a dr. Josef Kliment, naznačovali, že je to podezřelý doklad. Když jsem po přečtení testamentu podotkl, že je nutno vyšetřit, zda Hácha v té době věděl, co podpisuje, prezident Beneš hned zabočil na jiné pole, a pak jsme se už v hovoru k Háchovi nedostali. Velmi jsem toho litoval, když jsem za několik dní četl, že Hácha 27. června 1945 zemřel. Zpráva o jeho smrti, vydaná ministerstvem vnitra, zamlčela, že zemřel ve vězeňské nemocnici.“³⁵⁹

6.4 Konec války a Popelkovo zadržení

Na počátku května 1945 byla velmi aktuální otázka převzetí moci od německých okupačních orgánů. Podle Stanislava Kokošky se měl Popelka podílet spolu s Bienertem, Kalfusem, Kamenickým a Krejčím na přípravě tohoto aktu. Jeho základem mělo být lékařské osvědčení, které by konstatovalo, že Hácha nemůže vykonávat svůj úřad. Tento plán byl později změněn jen formálně – mělo postačit pouhé konstatování o Háchově neschopnosti vykonávat úřad.³⁶⁰

K tomuto Popelka uvedl: „Druhého nebo třetího května 1945 ráno přišli ke mně do kanceláře Dr. Čihař a Dr. Škarvan a upozorňovali mne, že je čas, aby vzhledem k situaci vláda již něco podnikla. Po krátkém rozhovoru jsem prohlásil, že se věci ujmu a odejel jsem k Bienertovi. Tomu jsem řekl, že je třeba, aby vláda nyní co nejdříve žádala, aby jí Frank předal moc, aby Bienert to sdělil veřejnosti rozhlasem a oznámil současně vládě v Košicích, že povede zdejší veřejné záležitosti pouze do příchodu vládních delegátů z Košic. Bienert pak k mému návrhu zavolal Dr. Kalfuse. Bylo dohodnuto, že Kalfus a já vypracujeme písemné prohlášení, které by podepsali členové vlády, mimo Moravce a Bertsche. Prohlášení jsem pak druhý den odevzdali Bienertovi a byl pořízen německý překlad. Podpisy ministrů obstaral Bienert sám. Požádal jsem Dra Giese, aby zařídil u Franka, aby tento přijal co nejdříve Bienerta. Dr. Gies řekl, že Frank není přítomen a

³⁵⁹ FEIERABEND, Ladislav. *Soumrak československé demokracie*. Rozmluvy, 1988.

³⁶⁰ KOKOŠKA, Stanislav. *Praha v květnu 1945. Historie jednoho povstání*. Praha: NLN, 2005, str. 110.

navrhoval, aby Bienert věc projednal s gen. Toussaintem, který Franka zastupoval. To jsem odmítl a Gies zařídil termín návštěvy na 11. hodinu dne 5. 5. 1945.³⁶¹

Poměrně rozsáhlou zprávu o květnových událostech roku 1945 na Pražském hradě podal František Škarvan. Hned v sobotu 5. května informoval osazenstvo hradní kanceláře řidič Žvachta, jenž se vrátil z Lán, že lidé v obcích po cestě vyvěšují československé prapory. Brzy poté nechal i Popelka vyvěsit na stožáry na střeše a na III. nádvoří státní vlajky. Na balkonu byla navíc vyvěšena vlajka americká, sovětská a anglická. Ve 13 hodin se dostavila na Hrad jednotka příslušníků SS, kteří požadovali stažení vlajek. Hned poté se dělník Peťas spolu s úředníkem Janotkou ozbrojili a běželi směrem k Prašnému mostu. Střelba německých vojáků smrtelně zranila dělníka Vágnera, Peťase a těžce zranila dělníka Fialu. Po druhé hodině odpoledne přijel na Hrad podplukovník Radtke, který zatkl Popelka za rozkaz k vyvěšení vlajek, a vlajky musely být svěřeny.³⁶²

Následující den, 6. května 1945, byl dělostřeleckým granátem zabit hradní lékař Dr. Havránek, který sledoval události ve městě z Popelkovy kanceláře. Večer se pak k zajatým úředníkům dostavil opilý velitel SS Steinig, jenž po Popelkovi požadoval 500 000 korun, což mu kabinetní šéf odmítl dát. Po dvojím odmítnutí požadoval Steinig již jen dvakrát pět tisíc – pro sebe a pro řidiče, které mu Popelka nakonec vydal. Během třetího dne došlo k odstrižení telefonů v kanceláři. Nové velení stráže SS přišlo za Popelkou s tím, že jej Steinig udal pro podplácení, čímž měl přednosta KSP usilovat o jeho dezerci. Popelka se údajně hájil tím, že jednal ve stavu nouze a jiný účel nesledoval. Později byl zadržený kabinetní šéf informován o tom, že německé velení nechalo Steiniga zastřelit. V noci z 8. na 9. květen byl Popelka zajištěn českou policií spolu s ministry Kalfusem a Kamenickým a Dr. Milde a převezen do vazby.³⁶³

Nejen o Popelkově zadržení informoval list *Za svobodné Československo* článkem *Banda Hácha a spol. za mřížemi*, v němž stálo: „V minulých dnech byli zajištěni dr. Emil Hácha, Richard Bienert, dr. Jindřich Kamenický, dr. Josef Kalfus, dr. Jaroslav Krejčí a Adolf Hrubý. Mezi zajištěnými je též dr. A. Popelka, dr. Jan Milde, Dr. Jos. Kliment, všichni z kanceláře dr. Háchy, dále dr. Vojt. Mastný, bývalý vyslanec, dr. Jan Grmela,

³⁶¹ ABS, sign. 301-1-4, inv. č. 204. *Protokol výpovědi Dr. Augusta Popelky*

³⁶² AKPR, fond T (tajné) 1945–1963, sign. T14/45, inv. č. 9, k. 1. *Záznam o průběhu dnů 5. až 9. května 1945 na Hradě pražském.*

³⁶³ V pokračování své výše zmíněné výpovědi Popelka Škarvanův záznam v podstatě potvrzuje, pouze neuvádí některá jména, která si nepamatoval. *Tamtéž.*

předseda Svazu pro spolupráci s Němci, Rudolf Gajda aj. [...] Banda vedoucích činitelů domácího fašismu je tedy za mřížemi. Ovšem daleko ne všichni. My vojáci věříme, že tito zločinci budou co nejdříve stát před Národním soudem a že ten jim vynese ten trest, který si tito fašističtí zlotřilci svou podlou činností jedině zasloužili.“³⁶⁴

³⁶⁴ Za svobodné Československo, 15. květen 1945.

7. Soudní proces a závěr života

Po zatčení byl Popelka převezen do vyšetřovací vazby do pankrácké věznice. Postupně započaly přípravy na uspořádání soudního procesu výslechy jednotlivých Popelkových současníků a kolegů z prezidentské kanceláře, z nichž jsme již několikrát v rámci práce citovali.

Pro uspořádání procesu byla důležitá účinnost dvou dekretů prezidenta Beneše - č. 16/1945, který známe také pod označením velký retribuční dekret,³⁶⁵ a č. 17/1945, jímž byl zřízen Národní soud.³⁶⁶

Třetí paragraf prvního z dekretů uváděl: „Kdo v době zvýšeného ohrožení republiky³⁶⁷ propagoval nebo podporoval fašistické nebo nacistické hnutí, nebo kdo v oné době tiskem, rozhlasem, filmem nebo divadlem, nebo na veřejném shromáždění schvaloval nebo obhajoval nepřátelskou vládu na území republiky nebo jednotlivé nezákonné činy okupačních velitelství a úřadů a orgánů jim podřízených, trestá se, nedopustil-li se činu přísněji trestného, za zločin těžkým žalářem od pěti do dvaceti let, spáchal-li však takový zločin v úmyslu, aby rozvrátil mravní, národní nebo státní vědomí československého lidu, zejména československé mládeže, trestá se těžkým žalářem od deseti do dvaceti let, a za okolností zvláště přitěžujících těžkým žalářem od dvaceti let až na doživotí, nebo smrtí.“³⁶⁸ Do jednoho soudního procesu byly sloučeny případy Popelky a Josefa Klimenta, o jehož osudech se v krátkosti zmiňujeme ještě níže. Jedná se o poměrně logický krok – zatímco členové vlády (Krejčí, Kalfus, Hrubý, Kamenický, Bienert) byli souzeni společně,³⁶⁹ další samotný proces byl věnován právě Háchovým spolupracovníkům, protože prezident již nemohl býti sám souzen, neboť 27. června 1945 zemřel ve vazební nemocnici.

Pro představu o styku těchto významných vězňů v pankrácké věznici, uvedme citaci z výslechu Popelkova spoluvězně a vězeňského holiče, Konráda Klímy z roku 1946: „V přítomné době, kdy jsem zajištěn u krajského trestního soudu v Praze XIV. – Na Pankráci, holím každý den ještě se šesti jinými kolegy z povolání zajištěné vězně. Ke

³⁶⁵ Dekret prezidenta republiky č. 16/1945 Sb., o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech.

³⁶⁶ Dekret prezidenta republiky č. 17/1945 Sb., o Národním soudu.

³⁶⁷ Dobou zvýšeného ohrožení republiky je dle §18 stejného dekretu myšleno období mezi 21. květnem 1938 a dnem, který bude určen vládním nařízením. §18, dekret č. 16/1945.

³⁶⁸ *Tamtéž*, §3.

³⁶⁹ K procesu s protektorátní vládou viz např. JANEČKOVÁ, Eva. *Proces s protektorátní vládou*. Praha: Libri, 2012. Dále pak KVAČEK, Robert – TOMÁŠEK, Dušan. *Obžalovaná je vláda*. Praha: Themis, 1999. Obecně k retribučnímu soudnictví viz BORÁK, Mečislav. *Spravedlnost podle dekretu. Retribuční soudnictví v ČSR a Mimořádný lidový soud v Ostravě (1945–1948)*. Ostrava: Tilia, 1998.

konci minulého roku, když jsem ještě s kolegou Mrázkem holil členy býv. protektorátní vlády, dohovořovali se Dr. Krejčí s Drem Havelkou obapolně ohledně výsledku, při čemž použil Dr. Krejčí výroku „Tak jsem potopil Rysa.“ Při jiné příležitosti hovořili Dr. Popelka s Drem Havelkou. Jejich rozmluvě jsem nerozuměl, poněvadž hovořili francouzsky. Z rozmluvy jsem vystihl, že se jednalo pravděpodobně o nějakou dámu. Jmenovaní vždy při možnosti styku vyptávali se jeden druhého na obsah výsledků. Tyto rozmluvy byly konány vždy v okamžiku, kdy dozorce byl poněkud vzdálen. K informaci uvádím, že holení se koná na chodbě.“³⁷⁰

7.1 Soudní proces

Samotný soudní proces Popelkou a Klimentem byl zahájen 13. února 1947. Obžalovací spis, vypracovaný prokurátorem Františkem Tržickým, pro oba požadoval nejvyšší sazby, které retribuční dekret umožňoval - tj. trest smrti, a propadnutí veškerého majetku ve prospěch státu.³⁷¹

Ačkoli se jednalo o společný proces, v obžalovacím spisu je vzhledem k jeho veřejné činnosti věnován o něco větší prostor Klimentovi. Spis poskytl odůvodnění stíhání obou mužů: „Doba ohrožení republiky a doba okupace zastihla příslušníky národa v různých pozicích. Na jedné straně byla část národa, a to převážná, která setrvala na svých národních povinnostech, a na druhé straně byly osoby, které se staly zrádci národa. Tito byli dvojího druhu. Jedni – a k těm náleží dr. Augustin Popelka – sestoupili na šikmou plochu národní zrady v důsledku příležitosti, která je k tomu přivedla, a druzí – a k těm náležel dr. Josef Kliment – byli již vši svou předchozí činností, veškerým svým způsobem myšlení i povahou přivedeni k tomu, aby hráli vynikající úlohu ve službách nepřitele. Cesta obou obviněných, JUDr. Augustina Popelky a JUDr. Josefa Klimenta, na jejich dráze zločinu se musela nutně setkat v důsledku jejich společné práce. Jeden, temperamentní stylista a řečník, a druhý, obratný pletichář, se sešli na společné platformě práce ve prospěch Němců, doplňující jeden druhého a pomáhající jeden druhému v činnosti národu nepřátelské zejména propagací a v obhajobě nacismu, obhajobě nacistického režimu i schvalování jednotlivých činů okupantů, vkládající obsah této své

³⁷⁰ ABS, sign. 301-1-3, inv. č. 65. *Protokol o výpovědi Konráda Klímy.*

³⁷¹ MÚA, fond EBIII, sign. P78, varia 4, inv. č. 418, k.78, str. 2. *Obžalovací spis proti Dr. Augustinu Popelkovi*

zločinné činnosti do úst a pera dr. Emila Háchy tzv. státního prezidenta, osoby postavené zdánlivě před nacisty i před veřejností jako představitele českého národa.“³⁷²

Následuje poměrně dlouhý popis Klimentovy úřednické a publikační činnosti. Popelku spis opět zmiňuje v souvislosti s koncipováním Háchových projevů a nátlaku na Háchu. Zmíněna je příprava Háchovy závěti a řady dalších projevů, na nichž měli oba obvinění spolupracovat. Popelkovi je zde přisouzena role v pozadí, kterou prováděl „skrytě a méně na očích veřejnosti svým nepřetržitým vlivem na Háchu“.³⁷³

„Jasno, že jsou dr. Popelka a dr. Kliment sloupy aktivistického protektorátního režimu. Zatímco dr. Kliment vystupoval na veřejnost, aby hlavně svými články, úvahami a organizací všech možných nacistických protektorátních institucí schvaloval a obhajoval nepřátelský režim na území republiky, práce dr. Popelky byla na veřejnost nenápadná. Jsa dlouhou dobu v prezidentské kanceláři, od roku 1941 jejím přednostou, dovedl ve svých rukách soustředit řízení, zasahování a rozhodování o všech důležitých politických otázkách pozdější doby protektorátu na místě Háchově,“ uvádí dále obžalovací spis,³⁷⁴ jenž dále řeší vztah Popelky s okupanty a jeho vliv na Háchovu případnou abdikaci.³⁷⁵ Obžaloba také zmiňuje otázku udělení čestného štítu, při čemž si měl Kliment údajně stěžovat na to, že mu vyznamenání neudělil sám Hitler.³⁷⁶ V úplném závěru spisu stojí: „Oba obvinění tudíž svrchovanou měrou celým řetězem trestných jednání se dopustili trestných činů jim žalobou za vinu kladených, a jest proto právem na ně žalováno.“³⁷⁷

Soudní proces se zcela přirozeně neobešel bez pozornosti tisku. Noviny Československé strany národně socialistické Volné slovo otiskly 14. února 1947 článek Dva stíny za protektorátním presidentem: „Likvidace neblahých stop tzv. protektorátu pokračuje krok za krokem tak, jak v podivném a místy pochmurném defilé se střídají před Národním soudem postavy, které hrály přední roli v politickém životě naší vlasti ve chvílích pro český národ nejkrutějších. Ve čtvrtek se tu objevili dva mužové, kteří stáli v pozadí protektorátního prezidentského stolce za stařeckým a zejména v poslední době nemocným Dr. E. Háchou. Je to 46letý bývalý prezident Nejvyššího správního soudu Dr. Kliment a JUDr. Augustin Popelka, 60letý bývalý šéf kanceláře tzv. presidenta Háchy. Oba jsou obviněni, že propagovali a podporovali fašistické a nacistické hnutí a obhajovali

³⁷² MÚA, *tamtéž*, str. 31

³⁷³ *Tamtéž*, str. 131.

³⁷⁴ *Tamtéž*.

³⁷⁵ *Tamtéž*, str. 131–133.

³⁷⁶ *Tamtéž*, str. 145.

³⁷⁷ *Tamtéž*, str. 145–146.

nepřátelskou vládu na území republiky, a to za okolností zvláště přitěžujících. [...] Jak zřejmo, oba vyhlízejí blahobytně. Sotva by kdo řekl, že Dr. Popelkovi je 59 let, protože vyhlíží sotva na padesátníka. [...] Obsáhlá žaloba líčí kariéru i charakter obou obviněných. Dr. Kliment je tu kreslen jako příznivec jakékoli reakce již od roku 1924, kdy mu bylo 23 let a Dr. Popelka jako charakterový slaboch, který se dostal na šikmou politickou plochu okamžikem, kdy se mu k tomu naskytla příležitost. [...] Zatímco Dr. Kliment měl rád slávu a vystupoval veřejně, Dr. Popelka, jehož vině je věnována jen nepatrná část žaloby – sotva 15 stránek – vystupoval anonymně, ale politicky vedl Háchu za ruku zejména v době, kdy Hácha přestal být odpovědný za své činy a kdy K. H. Frank výhrůžně upozornil osobního Háchova lékaře, že je osobně odpovědný za státního presidenta.“³⁷⁸

Deník Práce označil oba obviněné podobně jako obžaloba za „sloupy aktivistického režimu“³⁷⁹ a Pravda za „Háchovy našeptavače“.³⁸⁰

Během příprav procesu byla doručena řada potvrzení, která měla dokázat, že se Popelka za války někoho zastal nebo někomu pomohl. Jedním z nich je dopis Zdenky Wenigové, manželky univerzitního profesora Arnošta Weniga: „Potvrzuji tímto, že jsem se ihned po zatčení mého chotě univ. prof. Dr. Arnošta Weniga gestapem obrátila na pana Dra Augusta Popelku, šéfa kabinetní kanceláře, který co neochotněji slíbil svoje přispění. Díky jeho přičinění došlo k zakročení Dra Háchy u protektora Neuratha, jehož důsledek byl, že můj choť byl převezen z Pankráce do nemocnice v Drážďanech a ušel tak utrpení těžkých výsledků. Rovněž bylo mi na zakročení Dra Popelky povolena návštěva v Drážďanech, jako jedné z prvních žen vězňů. Mohu potvrditi, že kdykoli jsem se i později na Dra. Popelku obrátila, byla krajně ochotný a snažil se mi vyhověti.“³⁸¹

Podobně vyznívá i dopis dr. Quida Manna, jenž se v roce 1943 obrátil na Popelku s žádostí o intervenci v případě jeho syna,³⁸² jenž byl za údajnou sabotáž odsouzen k smrti a jehož trest měl být po Popelkově intervenci zmírněn na 10 let. V závěru Mann dodává: „Jsem pevně přesvědčen, že hlavní zásluhu na záchraně života mého syna a s ním zároveň medika Stockera, jeho „spoluviníka“, který byl týmž soudem odsouzen také

³⁷⁸ Volné slovo, 14. únor 1947.

³⁷⁹ Práce, 14. únor 1947.

³⁸⁰ Pravda, 14. únor 1947.

³⁸¹ NAČR, fond Národní soud v Praze, sign. TNS 3/47, inv. č. 1430, k. 100. *Dopis Zdenky Wenigové.*

³⁸² Velmi pravděpodobně by se mohlo jednat o dopis, který ve své výpovědi zmínil ing. Zatloukal. ABS, sign. 301-2-2, inv. č. 5–6. *Protokol o výsledku ing. Jana Zatloukala.*

k trestu smrti, má dr. Popelka, o němž jsem přesvědčen, že je upřímný Čech a který obětavě pomáhal dle svých možností v dobách největšího našeho útisku.“³⁸³

Manželé Orlitovi z Uherského Hradiště ve svém svědectví z 11. března 1946 uvádějí, že se obrátili na prezidenta Háchu s prosbou o intervenci ve věci odsouzení pana Alberta Orlity z roku 1942. Jejich intervence se dostala k Popelkovi, který měl podle jejich mínění zasáhnout v Orlitův prospěch. Manželé píší: „Tento čin hodnotíme pro jeho osobu [Popelku] tím více, že ho nikdo z nás, ani z naší přízně nikdy před tím neznal, a také tím, že Dr. Popelka nezval nic za odměnu, ani peníze, ani požitaviny. Budou-li brány polehčující okolnosti u Dr. Popelky v úvahu, podáváme proto toto svědectví v zájmu spravedlnosti, aby při rozhodování „má dáti“ a „dal“, bylo jemu obé zváženo.“³⁸⁴

Proces byl ukončen 27. února 1947 vynesením rozsudku, v němž soudci uznali vinu obou obžalovaných s tím, že Kliment byl odsouzen k těžkému žaláři na doživotí, Popelka k „pěti letům těžkého žaláře, čtvrtletně jedním tvrdým ložem zostřeného“ a oběma byla do trestu započtena doba od jejich zatčení do ukončení soudního řízení.³⁸⁵ V Popelkově případě bylo pro soud naprosto klíčové stanovit, že prezident Hácha byl ještě do roku 1943 trestně odpovědný, tudíž Popelkova hlavní vina je datovatelná až od tohoto období.³⁸⁶ Soudci v podstatě potvrdili výše zmíněné tvrzení, že Popelka byl z počátku naladěn silně protiněmecky, ale později u něj nastal obrat.³⁸⁷

Kliment ve svých pamětech k procesu uvedl poněkud bizarní vzpomínku: „Moje vyšetřovací vazba [...] skončila až rozsudkem ze dne 27. února 1947 (TNS 3/47/102) vyneseným po čtrnáctidenním veřejném přelíčení v porotní síni na Karlově náměstí, kam jsme odjížděli každé ráno hromadným transportem. Jednou jsem se přitom sešel s Havelkou i jinými. Nějaká čerstvě zavřená kolaborantka neznající nikoho se na mě obrátila s otázkou: Prosím Vás, co myslíte, oběsí toho Klimenta? Jsou toho plné noviny. Uklidnil jsem ji projevem svého anonymního mínění, že to dobře dopadne. Dobře, to tehdy znamenalo, že nebude hned popraven.“³⁸⁸ Kliment také k Popelkovi uvedl, že mu po vynesení rozsudku nabídl tykání, což Kliment přijal, avšak se už nikdy poté neviděli.³⁸⁹

³⁸³ NAČR, *tamtéž*. *Dopis MUDr. Quida Manna*.

³⁸⁴ *Tamtéž*. *Dopis manželů Orlitových*.

³⁸⁵ *Tamtéž*, inv. č. 1448, str. 1. *Rozsudek Národního soudu*.

³⁸⁶ *Tamtéž*, str. 94.

³⁸⁷ *Tamtéž*, str. 96.

³⁸⁸ KLIMENT, str. 583.

³⁸⁹ *Tamtéž*, str. 548.

7.1.1 Josef Kliment, spoluobviněný

Jak jsme již několikrát zmínili výše, spolu s Popelkou byl obviněn a souzen jeho bývalý kolega z Háchovy kanceláře a prezident protektorátního Nejvyššího správního soudu v letech 1944–1945, doc. JUDr. Josef Kliment. S jeho jménem jsme se setkali také v jiných kapitolách, a tak nyní uvedme alespoň jeho krátký medailonek.

Víme, že Kliment se narodil 24. června 1901 v Německém Brodě (dnes Havlíčkův) do rodiny Josefa Klimenta staršího, který působil jako učitel. V roce 1923 ukončil mladý Josef studia na české právnické fakultě v Praze. Jeho spolužáky byli např. Prokop Drtina, Jiří Wolker a Jan Šverma. Od roku 1928 začal působit u Nejvyššího správního soudu jako jeho sekretář. Právě v této době se začal pravidelně setkávat s Emilem Háchou. Od 20. let relativně hojně publikoval, čímž si zlepšoval své příjmy.³⁹⁰ Příkladem Klimentovy publikační činnosti může být již výše citovaný článek *Advokáti cizinců*, v němž se zastával postoje Augustina Popelky ve věci jazykového práva cizinců a menšin.³⁹¹

Výše jsme se také zmínili o tom, že Kliment následoval Háchu na Hrad krátce po jeho zvolení prezidentem.³⁹² Václav Velčovský, editor Klimentových pamětí uvádí, že Kliment choval k Háchovi velkou úctu a o jeho vztahu k Háchovi také svědčí fakt, že vyměnil klidnější a lépe placené místo u soudu za místo v prezidentské kanceláři. Hácha Klimenta vnímal jako schopného úředníka, avšak zachovával si určitý odstup. Kliment navíc ani nepatřil mezi jeho nejbližší spolupracovníky.³⁹³

Spolu s Háchou, jeho dcerou Miladou a ministrem Chvalkovským odjel 14. března 1939 do Berlína na jednání s Hitlerem. Březnovým událostem věnuje ve svých později vydaných a již několikrát citovaných pamětech poměrně rozsáhlý prostor.³⁹⁴ Do kontextu této doby patří poměrně známý Klimentův článek z *Národní politiky* *Obnovuje se Svatá říše římská*, jenž vyšel 19. března 1939 a v němž se snažil osvětlit postavení protektorátu v rámci Velkoněmecké říše.³⁹⁵

Jak již stojí výše, Kliment byl na rozdíl od Popelky v době okupace veřejně aktivním – byl členem a místopředsdou Ligy proti bolševismu, od roku 1944 předsedal

³⁹⁰ MUSIL, Michal. *Příběh Háchova politického sekretáře. Josef Kliment před Národním soudem roku 1947*. In: *Soudobé dějiny*, 4/95. Praha: Ústav pro soudobé dějiny Akademie věd ČR, 1996, str. 531.

³⁹¹ Více viz kapitola a Augustinu Popelkovi.

³⁹² Více o změnách ve složení prezidentské kanceláře za vlády Emila Háchy viz kapitola 6.

³⁹³ Nejbližšími Háchovými spolupracovníky byli zcela logicky vedoucí jeho kanceláře Havelka a Popelka. KLIMENT, str. 11–12.

³⁹⁴ *Tamtéž*, str. 182–277.

³⁹⁵ *Tamtéž*, str. 11.

Nejvyššímu správnímu soudu a spolu s Popelkou a dalšími předními představiteli protektorátu byl v témže roce i vyznamenán Čestným štítem.

Svůj trest si odpykával na Pankráci, Borech, Mírově, v Leopoldově a ve Valdicích. Nějaký čas ve vězení dokonce strávil s Prokopem Drtinou a prokurátorem Františkem Tržickým, který v roce 1947 vypracoval obžalovací spis proti němu a Popelkovi. Propuštěn byl v roce 1960 a poté mohl vykonávat pouze dělnické profese. Zemřel 4. října 1978 v Praze.³⁹⁶

7. 2 Vězení a život po propuštění

Popelka po vynesení rozsudku byl i nadále vězněn v pankrácké věznici, odkud byl v listopadu 1949 převezen do věznice v Ostrově nad Ohří.³⁹⁷ Zápisy jsou velmi strohé, omezují se jen na konstatování, že byl Popelka do vězení převezen, a krátkou zmínku o jeho odsouzení Národním soudem. Odtamtud byl 9. ledna 1950 převezen do Valdic.³⁹⁸ Z jeho osobního spisu z této věznice víme, že se během pobytu ve vězení se podrobil operaci kýly a léčbě zánětu slepého střeva.³⁹⁹

Z dochovaných materiálů víme, že Popelka několikrát neúspěšně žádal o milost. V červnu 1948 se například dopisem obrátil na prezidenta Gottwalda. V odůvodnění své žádosti uvedl, že ve své funkci byl vystaven přímému tlaku Němců a bylo mu vyhrožováno gestapem. Dvakrát prý také došlo k jeho vyšetřování – poprvé v tzv. dobříšském případě, kdy okázale odešel ze sálu při Hitlerově projevu,⁴⁰⁰ a podruhé při řešení memoranda koncentrace bank. „Vždy jsem se snažil všemi silami zachrániti co nejvíce českých životů a zmírniti dle možnosti osud pronásledovaných českých lidí. Aby se mi však toto podařilo a já českým lidem na mně závislým a jiným na mně se obracejícím skutečně pomoci mohl, pak jsem byl nucen obětovati svůj osobní odmítavý

³⁹⁶ KLIMENT, str. 12–13.

³⁹⁷ NAČR, sign. TNS 3/47, inv. č. 1462, k. 100. *Zpráva o přesunu Augusta Adolfa Popelky do věznice v Ostrově.*

³⁹⁸ NAČR, Správa Sboru nápravné výchovy Praha – osobní spisy. *Spis Augusta Adolfa Popelky.*

³⁹⁹ *Tamtéž.*

⁴⁰⁰ K tomuto případu se AKPR dochoval dopis dr. Čihaře Augustu Adolfu Popelkovi o článku ve Vlasti z 22. února 1942, jenž se zmiňuje právě o této události. Z dopisu vyznívá, že Popelka s Čihařem řešili, zda má Popelka reagovat, či nikoli. AKPR, personální spis Augusta Adolfa Popelky. *Dopis Dr. Čihaře Augustu Adolfu Popelkovi.*

postoj vůči okupantům na záchranu svobody a života zmíněných osob,“ argumentoval Popelka.⁴⁰¹ Definitivně byl z vězení propuštěn 8. května 1950.⁴⁰²

Pro období po Popelkově propuštění z vězení nám chybí přesnější informace. Víme jen, že se navrátil domů ke své družce Boženě do Prahy a že se stihl rozvést se svou bývalou manželkou Josefinou.⁴⁰³ Poslední informaci o Popelkovi podává již jen zápis o jeho úmrtí v matrice městského úřadu Prahy 5. Zde jsou uvedeni jak jeho rodiče, tak současná družka Božena. August Adolf Popelka zemřel 12. srpna 1951 v 6.30 ráno v nemocnici v Motoli. Jako příčina smrti byla uvedena povšechná rakovina. Pohřeb se konal na Olšanech o čtyři dny později, 16. srpna 1951.⁴⁰⁴ Je pohřben v rodinné hrobce spolu se svým bratrem Vladimírem, družkou Boženou, švagrovou Marií Křovákovou, synem Petrem a synovcem Luborem.

⁴⁰¹ NAČR, fond Národní soud v Praze, sign. TNS 3/47, inv. č. 1457, k. 100. *Žádost Augusta Adolfa Popelky prezidentu republiky o milost.*

⁴⁰² *Tamtéž.*

⁴⁰³ Více viz následující kapitola.

⁴⁰⁴ Úřad městské části Praha 5, Matrika zemřelých MNV 4, 1951–1952.

8. Rodina a soukromý život Augusta Adolfa Popelky

V předešlých kapitolách byly informace z Popelkova soukromého života zmíněny jen okrajově. Pro podání co možná nejkompletnějšího obrazu jeho života je však nutné věnovat prostor i této otázce.

Popelka byl ženatý jen jednou. Za manželku si 2. května 1914 vzal při obřadu v kostele svatého Prokopa na Žižkově Josefu Nedbalovou, která se narodila 14. června 1893 na Olšanech do rodiny továrníka Bedřicha Nedbala a jeho ženy Johany Nedbalové, rozené Lenkové.⁴⁰⁵ Manželství bohužel zůstalo bezdětné.

K témuž zápisu matrikáři později doplnili informaci, že manželství bylo rozsudkem okresního civilního soudu v Praze ze dne 29. června 1951 rozvedeno.⁴⁰⁶ Stalo se tak necelý rok po jeho propuštění z valdické věznice a necelé dva měsíce před Popelkovým úmrtím. Důvodem rozvodu byl jeho vztah s ošetřovatelkou Boženou Čermákovou (narozena 26. 11. 1909), s níž se seznámil v sanatoriu sv. Bernardy v Praze, kde pobýval po operaci kýly. Ve výslechu z roku 1946 Popelka uvedl: „K ochabnutí mých citů oproti mé manželce došlo však již v dřívější době z mé strany proto, poněvadž mi častěji vytýkala, že náklady domácnosti, které vzhledem k mým reprezentačním povinnostem⁴⁰⁷ musely být hrazeny ze soukromého jmění mé manželky, ježto mé příjmy služební nepostačovaly. Dlouhými, velmi pohnutými hovory, když jsem se vracíval unaven z kanceláře, žádávala na mne, abych si nějakým způsobem, tj. dosáhnutím vyšších příjmů jmenováním odborovým přednostou, postaral se o to, aby tyto reprezentační výdaje mohly býti placeny ze služebních příjmů. Těmito výtkami, které se čím dále více opakovávaly a nabývaly rozsahu, došlo k mému citovému odcizení.“⁴⁰⁸

V další části výpovědi Popelka uvedl, že Čermáková byla citově založená žena, a proto s ní navázal nejprve jen platonické vztahy, o čemž se ovšem někdy v listopadu 1941 dozvěděla jeho manželka. I přes to prozatím nedošlo k rozchodu a manželé sdíleli společnou domácnost. Někdy v březnu 1942 se ovšem Popelka odstěhoval. Na základě uzavřené dohody si manželé vypořádali majetkové poměry – Popelka musel své manželce platit jako alimenty třetinu svých příjmů a navíc ještě 2000 korun měsíčně jako splátku

⁴⁰⁵ AHMP, fond Sběrka matrik, farnost kostela svatého Prokopa, Praha, vnější obvody – Žižkov, matrika oddaných 1910–1914, sign. ŽKPO7, fol. 373.

⁴⁰⁶ *Tamtéž*.

⁴⁰⁷ O Popelkově bohatém společenském životě a účasti na nejrůznějších akcích svědčí velké množství dochovaných pozvánek v osobním fondu v AKPR.

⁴⁰⁸ ABS, sign. 301-1-4, inv. č. 169.

spotřebovaného podílu věna.⁴⁰⁹ Manželce také zůstala rodinná vilka v Otradovicích u Brandýsa nad Labem, u níž lze jako drobnou zajímavost uvést, že sem přijel 4. května 1939 Popelku navštívit Emil Hácha.⁴¹⁰

Ze vztahu s Čermákovou se narodili dva synové – 12. dubna 1943 Jiří a 11. července 1944 Petr. Oba nesli otcovo příjmení, což bylo opatřeno rozhodnutími krajského soudu v Praze. Popelka ve výpovědi zdůrazňuje, že v této záležitosti nijak nezasahoval do činnosti úřadů. Stejně tak neměl naléhat na úřady v případě změny příjmení družky Boženy na Popelková. Tato změna proběhla čistě formálně proto, že se Popelka nemohl s Čermákovou oženit, neboť jeho stále ještě manželka Josefa odmítla přistoupit k rozluce.
411

Z materiálů uložených v AKPR můžeme zjistit, že Popelkův měsíční plat se v roce 1942 pohyboval okolo 11 tisíc korun. V době Popelkova pobytu v dobříšském sanatoriu v únoru a březnu 1942 mu zasílal Dr. Milde vyúčtování gáže. Z něho vyplývá, že byla zasílána částka okolo pět tisíc korun (alimenty a splátka věna) manželce Josefě do Brna, byly odvedeny poplatky za pojištění a další různé nižší částky, tudíž z platu zbylo zhruba 5 200 korun, s nimiž mohl Popelka volně disponovat.⁴¹² Výše zmíněné alimenty manželce Josefě vyplácel Popelka až do května 1945. Poté v tom podle jeho výpovědi pokračovala jeho družka.⁴¹³ V rozporu s touto informací je ovšem dopis Josefy Popelkové z července 1945, jímž se obracela na prezidentskou kancelář s žádostí, aby nebyly opomenuty její nároky i přes sníženou výplatu Popelkovy mzdy.⁴¹⁴

Kromě finanční situace musel Popelka řešit také otázku bydlení. V roce 1928 žádal konzistoř o odprodej pozemku o rozloze okolo dvou až tří set čtverečních sáhů⁴¹⁵ na pražské Hadovce.⁴¹⁶ Po odchodu od manželky Josefy se nastěhoval do hradní garsoniery na Nových zámeckých schodech, která mu byla vybavena hradním mobiliárem, za něhož platil na základě kvitance 100 korun měsíčně. Hned v prosinci 1942 se přestěhoval velmi pravděpodobně již s družkou Boženou do třípokojového bytu v Podskalské ulici v Praze.

⁴⁰⁹ Můžeme se domnívat, že tato část měla manželce nahradit výše uvedené náklady na reprezentační účely. ABS, *tamtéž*.

⁴¹⁰ AKPR, fond KPR, inv. č. 1096, sign. D5808/38, k.162.

⁴¹¹ ABS, sign. 301-1-4, inv. č. 170.

⁴¹² AKPR, fond August Adolf Popelka, inv. č. 116.

⁴¹³ ABS, *tamtéž*.

⁴¹⁴ AKPR, personální spis Augusta Adolfa Popelky. *Dopis Josefíny Popelkové*.

⁴¹⁵ Tato výměra by po převedení odpovídala zhruba 720 až 1050 čtverečním metrům.

⁴¹⁶ Podle všeho k odprodeji ovšem nedošlo. AKPR, fond August Adolf Popelka, inv. č. 117. *Žádost konzistoři o odprodej pozemku*.

I tento byt mu byl zařízen nábytkem z hradních sbírek.⁴¹⁷ Tato adresa je uvedena i v matričním záznamu o Popelkově úmrtí, z čehož vyplývá, že zde bydlel i po svém návratu z vězení.

V Popelkově personálním spise je uložen dopis syna Jiřího Václavu Havlovi z prosince 1993, v němž se na něj obrací s žádostí o zpřístupnění materiálů KPR z let 1918-1948.⁴¹⁸ Více informací se o životě syna Jiřího bohužel nepovedlo dohledat. Z podpisu zmíněného dopisu je jisté pouze to, že Jiří musel absolvovat vysokoškolská studia, neboť užil titul inženýra.

Zajímavý je život mladšího syna Petra. S určitou mírou nadsázky bychom mohli tvrdit, že po babičce Ludvice zdědil herecký talent. V roce 1967 absolvoval studia na divadelní fakultě AMU a stal se hercem. Díky své spolužačce Janě Synkové se v Liberci, kde se ucházel o angažmá v Šaldově divadle, seznámil s hercem a režisérem Janem Schmidem. V roce 1968 pobýval ve Francii, kde jej zastihly zprávy o sovětské okupaci. Díky stipendiu strávil necelý rok na univerzitě ve francouzském Nancy. Ještě během studijního pobytu dostal nabídku angažmá ve Studiu Ypsilon. Poprvé se objevil v roli milovníka ve hře Jana Schmida O tom jak ona v roce 1969, kde jeho hereckými partnery byli Jana Synková a Luděk Sobota. Kromě krátké přestávky v závěru 70. let, kdy byl součástí souboru Černého divadla, strávil ve slavné Ypsilonce 30 let. Účinkoval ve hrách Mozart v Praze, Altánek nebo třeba Carmen a v souboru proslul také svým kuchařským uměním, a tak během vánočních večerů připravoval pro své kolegy přímo na jevišti smaženého kapra.⁴¹⁹ Ve filmu hrál jen několik menších rolí. Za všechny lze jmenovat postavu spolužáka Vaňka z dnes již kultovního filmu Vrchní, prechni! Jako poslední divadelní roli ztvárňoval postavu režiséra v operetě Vinobraní. Zemřel 17. listopadu 2005 v 61 letech.⁴²⁰ Pohřben je na pražských Olšanských hřbitovech v rodinném hrobě. Dnes v Ypsilonce účinkuje jeho dcera Barbora.

Velmi obtížné je představit obraz Popelkových povahových rysů. Bohužel nemáme žádné osobní vzpomínky jeho synů⁴²¹ a v současné generaci zná jen útržkové informace.

⁴¹⁷ ABS, sign. 301-2-1, inv. č. 130. *Protokol výsledku Josefa Šírka.*

⁴¹⁸ AKPR, personální spis Augusta Adolfa Popelky. *Dopis Jiřího Popelky Kanceláři prezidenta republiky.*

⁴¹⁹ ETLÍK, Jaroslav – SCHMID, Jan. *Legenda jménem Ypsilon.* Praha: Formát, 2004, str. 199–200.

⁴²⁰ ČTK (2005). V 61 letech zemřel Petr Popelka, herec Ypsilonky. *Divadlo.cz* [online] 18. 11. 2005. Dostupné z: <https://www.divadlo.cz/?clanky=v-61-letech-zemrel-petr-popelka-herec-ypsilonky>

⁴²¹ Vít Machálek ve své práci o prezidentu Háchovi uvádí, že v roce 1994 uskutečnil rozhovor s Jiřím Popelkou. Při společné komunikaci mi ovšem sdělil, že se jednalo o velmi krátký a ne moc obsáhlý rozhovor.

Nesmíme totiž zapomenout na fakt, že Popelkovi synové se narodili až ve 40. letech, tudíž vzhledem k popsáním Popelkovým osudům zcela logicky dojdeme k závěru, že synové měli jen malou možnost svého otce blíže poznat.⁴²² Pro tuto stránku Popelkova života musíme tedy opět vyjít pouze z dochovaných vzpomínek jeho nejbližších spolupracovníků, kteří jej vesměs popisují jako citově založeného a hrdého člověka, dobrého úředníka a nadřízeného, který se snažil svým podřízeným v rámci svých možností vyhovět.

Jak jsme již zmínili v předešlých kapitolách, Guth Jarkovský popsal Popelku jako roztomilého, sebevědomého sportsmana.⁴²³ Rada Scherks ve výpovědi zmínil, že Popelku „poznal jako šéfa přísného, avšak osobně velmi citlivého.“⁴²⁴ František Škarvan o Popelkovi uvedl: „Dr. Popelka byl člověk s omezeným okruhem intelektuálních zájmů, citově založený, velmi dbalý své cti, sebevědomý, až s určitým tónem povýšenosti.“⁴²⁵ Švagr Popelkova bratra a kolega z KPR, Dr. Rudolf Křovák, o něm v roce 1947 napsal: „Na tolik jsem Popelku poznal, že mohu říci, že měl vždy vystupování přímo aristokratické (v dobrém slova smyslu) bez jakéhokoliv umělého nádechu. V uvedeném směru se tu přibližoval dr. Šámalovi, jenž ovšem byl živější, sdílnější a dovedl svou upřímnou účastí a zájmem o vše, co druhého zajímalo, získat snadno jeho důvěru. Byl odměřený a raději se vyptával, než sám něco pověděl. Úřadu věnoval všechnen čas a dbal, aby příkazy nadřízených i jeho byly řádně plněny. Cenil spravedlivé práce jiných, koncepty raději však schvaloval, než sám dělal, ale dovedl vždy koncept dle potřeby vhodně doplnit. Ve službě nadřízeným byl velmi ochotný, ale dovedl i tam svoji osobnost uplatnit. Přání zaměstnanců, pokud mohl, vyhovoval. Byl člověk spíše měkkého než tvrdého srdce.“

Krátkou Popelkovu charakteristiku poskytl i Prokop Drtina: „Smýšlením byl vyložený konzervativec a pravičák a nikdy se tím netajil. Byl to však úředník velmi schopný, nebojící se rozhodování, expeditivní a dle mého soudu byl zcela na svém místě. Sám jsem jej též vždy pokládal za poměrně objektivního a bylo s ním vždy věcné jednání.

⁴²² Synu Jiřímu bylo v roce 1951, kdy August Adolf zemřel, devět a jeho bratru Petrovi pouhých sedm let.

⁴²³ GUTH-JARKOVSKÝ, Jiří Stanislav. *Paměti. Na dvoře republikánském*. Praha: Hejda a Tuček, 1929, str. 283.

⁴²⁴ ABS, sign. 301-1-1, inv.č. 38. *Protokol o výsledku Vojtěcha Scherkse*.

⁴²⁵ ABS, sign. 301-2-1, inv. č. 132. *Protokol o výsledku Dr. Františka Škarvana*.

[...] Po odchodu Šámalově a Schieszlově se snažil, aby úředníci a zaměstnanci kanceláře nebyli postiženi nastalými změnami.“⁴²⁶

⁴²⁶ DRTINA, str. 300.

Závěr

V úvodu práce jsem si položil otázku, proč se vlastně Popelkovi a jeho osudu věnovat. Zmínil jsem, že dosavadní zmínky v odborné literatuře nepostačovaly k tomu, abychom mohli jeho život lépe zhodnotit a pochopit. Předložená práce je tedy prvním Popelkovým kompletnějším životopisem, v jehož rámci jsem se snažil postihnout co nejvíce aspektů jeho života.

Cílem práce nebylo Popelku obhajovat, nebo soudit, pouze co nejobjektivněji popsat a analyzovat jeho život na základě pramenů, jejichž mnohdy rozsáhlejšími citacemi (zejména v případě poválečných výpovědí) jsem se snažil poskytnout co mnohá nejširší spektrum pohledů na Popelkovu činnost a jeho postoje od jeho současníků. Jak jsem již uvedl v textu, nesmíme zapomínat, že výpovědi vznikaly až rok po válce, tedy ne bezprostředně po ní, což mohlo mít za následek jejich určité zkreslení vzhledem k časovému odstupu. Důležité je si také uvědomit, že jde o účelově podávaná svědectví, do nichž mohly do určité míry zasáhnout i osobní vztahy jednotlivých vypovídajících s Popelkou.

Jak jsem již uvedl v úvodu, abychom pochopili Popelkův život a postoje, musíme nahlédnout i do doby jeho rodičů a prarodičů, tedy do příběhů tří (okrajově čtyř) generací jedné rodiny. Adolf von Popelka, jenž představuje první generaci rodiny, určitým způsobem navázal na úřednickou kariéru svého otce, absolvoval právnická studia a dlouhá léta působil u soudů v rámci monarchie. Jeho společenský status byl roce 1882 potvrzen udělením rytířského titulu, na nějž získal nárok po udělení Leopoldova řádu.

Adolfův syn, Augustin Popelka, se po studiu práv dokázal prosadit jako soukromý právník a velmi aktivně se účastnil společenského života, několikrát také kandidoval do říšského rady i zemského sněmu – vždy jako kandidát české (resp. moravské) strany. Jeho postavení se v podstatě nezměnilo ani po vzniku republiky. Velmi snadno se dokázal etablovat v novém prostředí, dokonce se na krátko stal i úřednickým ministrem. Dlouhá léta si udržel pozici prvního prezidenta Nejvyššího soudu, který po roce 1918 pomáhal zakládat. Druhá generace odchází spolu s Augustinem Popelkou až symbolicky v roce 1938.

August Adolf Popelka sice vystudoval na univerzitě ve Vídni a začal pracovat na ministerstvu orby tamtéž, avšak podobně jako jeho otec nastoupil hned v roce 1918 do služeb nově vytvořené republiky. Jak jsem uvedl výše, jeho současníci jej často vnímali

jako pročesky (možná někdy až příliš radikálně) smýšlejícího dobrého úředníka. Spolu s dalšími zaměstnanci KPR/KSP se podílí na jejím utváření a představuje i jakousi kontinuitu mezi Masarykovým, Benešovým i Háchovým prezidentstvím. Vrchol jeho kariéry je paradoxně spjat až s obdobím protektorátu, kdy se v roce 1941 stává přednostou kanceláře, tedy nejbližším spolupracovníkem prezidenta Háchy. K jeho jmenování došlo v podstatě z nutnosti, protože nahradil dosavadního přednostu ministra Havelku, jenž byl později zatčen a vězněn. Velmi zajímavé je v tomto období sledovat také proměnu jeho poměru k německým okupačním orgánům. Byť sám sebe i nadále považuje za Čecha, jeho kolegové u něj pozorují určitou změnu chování, což si celá řada z nich vysvětlovala jeho strachem.

Popelka rozhodně nebyl žádným hrdinou odboje, nebo jeho bližším spolupracovníkem. Naproti tomu nebyl ani aktivním kolaborantem. Podle všeho s nacistickými činiteli udržoval vzhledem ke své pozici pracovní vztahy, pouze s Dr. Giesem navázal pravděpodobně i bližší přátelské vztahy, což ovšem nemůžeme s jistotou potvrdit, nebo vyvrátit. Neznáme případ, kdy by Popelka někoho udal, někomu záměrně ublížil, nebo proti někomu využil svého významného postavení. V otázkách intervencí v případech zatčených se podle všech poznatků spíše držel stranou a sám příliš nezasahoval.

Konec Popelkovy dobré kariéry – a vlastně i společenské prestiže rodiny – přišel s koncem války a poválečným zúčtováním s protektorátními představiteli a nacistickými kolaboranty. V poslední kapitole jsem záměrně uvedl řadu citací z obžalovacího spisu a tisku, z nichž je zcela logicky cítit dobová společenská nálada a jež mají ilustrovat Popelkův společenský pád. Rozhodnutím soudu byl Popelka definitivně zbaven svého bývalého významného společenského postavení. Krátce po propuštění z vězení umírá v podstatě zapomenut.

Věřím, že podaná analýza Popelkova života může sloužit jako příspěvek ke studiu českých dějin první poloviny 20. století a opravení mnohdy jen jednostranného podání jeho obrazu v odborné literatuře, jejíž autoři o něm mnohdy bez bližších souvislostí pouze krátce uvádí, že byl Háchovým spolupracovníkem, jenž byl po válce zatčen a odsouzen. Pro mě osobně je velmi důležité, že má práce, pro níž jsem vzhledem ke koronavirové pandemii sbíral podklady přes tři roky, může posloužit nejen odborné veřejnosti, ale po rozhovoru s Popelkovou vnučkou vím, že bude zdrojem informací i pro jeho potomky, kteří o něm znali jen krátké útržkovité informace.

Seznam zkratek

Archivy

ABS	Archiv bezpečnostních složek
AHMP	Archiv hlavního města Prahy
AKPR	Archiv Kanceláře prezidenta republiky
AND	Archiv Národního divadla
ANM	Archiv Národního muzea
AMB	Archiv města Brna
AVA	Allgemeines Verwaltungsarchiv
JMPräs	Präsidium, Justizministerium
MÚA	Masarykův ústav a Archiv Akademie věd ČR
MZA	Moravský zemský archiv
NAČR	Národní archiv České republiky
OeSta	Österreichisches Staatsarchiv

Instituce

ČSOV	Československý olympijský výbor
ČTK	Česká tisková kancelář
KPR	Kancelář prezidenta republiky
KSP	Kancelář státního prezidenta
MV	Ministerstvo vnitra
PMR	Předsednictvo ministerské rady

Seznam pramenů a literatury

Archivní prameny

Archiv bezpečnostních složek ČR

fond Vyšetřovací komise pro národní a lidový soud při MV, fond č. 301

fond S (Sbírka různých písemností)

fond Hlavní správa Vojenské kontrarozvědky

Archiv hlavního města Prahy

fond Sbírka matrik

Archiv Kanceláře prezidenta republiky

fond KPR I.

fond August Adolf Popelka

personální spis Augusta Adolfa Popelky

fond T (tajné) 1945-1963

Archiv Národního divadla

Archiv Národního muzea

Döblinger Gymnasium

Hauptprotokoll der Maturitätsprüfung im Schuljahre 1904/5

Masarykův ústav a Archiv Akademie věd ČR

fond Edvard Beneš, oddíl III (EBIII)

Moravský zemský archiv

Sbírky matrik, Brno

Národní archiv ČR

fond Ministerstvo spravedlnosti

fond Národní soud v Praze

fond Německé státní ministerstvo pro Čechy a Moravu

fond Policejní ředitelství I - konskripce

fond Policejní ředitelství Praha II – evidence obyvatelstva (1914-1953)

fond Předsednictvo ministerské rady, Praha

fond Správa Sboru nápravné výchovy Praha – osobní spisy

fond Státní tajemník u říšského protektora v Čechách a na Moravě

Österreichisches Staatsarchiv

Allgemeines Verwaltungsarchiv

Justizministerium, fond Präsidium

Adelsakten, fond Hofadelsakten

Archiv der Republik

Bundesministerium für Handel und Verkehr, fond Präsidium

Universitätsarchiv, Wien

Rechtswissenschaftliche Fakultät

Nationale der Studierenden

Rigorosenprotokoll

Promotionsprotokoll

Zemský archiv v Opavě

fond Sbírka matrik Severomoravského kraje

Edice pramenů

FRANK, Karl Hermann. *Zpověď*. Praha: Toužimský a Moravec, 2016.

KÁRNÝ, Miroslav – MILOTOVÁ, Jaroslava – KÁRNÁ, Margita (eds). *Protektorátní politika Reinharda Heydricha*. Praha: Tisková, ediční a propagační služby, 1991.

MASARYK, Tomáš Garrigue. *Cesta demokracie. Soubor projevů za republiky, svazek 2 (1921-1923)*. Praha: Čin, 1934.

OTÁHALOVÁ, Libuše – ČERVINKOVÁ, Milada (eds). *Dokumenty z historie československé politiky 1939-1943*. Praha: Academia, 1966.

VONDROVÁ, Jitka. *Češi a sudetoněmecká otázky (1939-1945)*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 1994.

Mezinárodní smlouvy, nařízení vlády, zákony a jejich edice

Československý řád Bílého lva a Československá medaile Bílého lva. Vládní nařízení a stanovy. Praha: Kancelář prezidenta republiky, 1925.

Dekret prezidenta republiky č. 16/1945 Sb., o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech (tzv. velký retribuční dekret).

Dekret prezidenta republiky č. 17/1945 Sb., o Národním soudu.

Nařízení císařské č. 313, ze 17. července 1850, jímž se ustanovuje zřízení soudní v Dalmatsku.

Nařízení vlády československé č. 362/1922 Sb., jímž se zřizují Československý řád Bílého lva a Československá medaile Bílého lva.

Nařízení vlády č. 103/1927 Sb., o úřednických kategoriích a úředních titulech.

Nařízení vlády č. 379/1938 Sb., o úpravě některých personálních poměrů ve veřejné správě.

Smlouva č. 508/1921 Sb., mezi čelnými mocnostmi spojenými i sdruženými a Československem, podepsaná v Saint-Germain-en-Laye dne 10. září 1919.

Výnos říšského protektora v Čechách a na Moravě o vyhlášení civilního výjimečného stavu ze dne 28. září 1941.

Výnos Vůdce a říšského kancléře ze dne 16. března 1939 o Protektorátu Čechy a Morava.

Zákon č. 5/1918 Sb., jímž se zřizuje nejvyšší soud.

Zákon č. 61/1918 Sb., jímž se zrušují šlechtictví, řády a tituly.

Zákon č. 216/1919 Sb., o nejvyšším soudě.

Zákon č. 654/1919 Sb., kterým se zřizuje kancelář prezidenta republiky.

Zákon č. 121/1920 Sb., kterým se uvozuje ústavní listina Československé republiky.

Zákon č. 122/1920 Sb., podle §129 ústavní listiny, jímž se stanoví zásady jazykového práva v republice Československé.

Zákon č. 243/1920 Sb., kterým se mění zákon o zrušení šlechtictví, řádů a titulů.

Zákon č. 103/1926 Sb., o úpravě platových a služebních poměrů státních zaměstnanců (platový zákon).

Zákon č. 1/1993 Sb., Ústava ČR.

Zákon č. 114/1993 Sb., o Kanceláři prezidenta republiky.

Zákon č. 15/1994 Sb., o státních vyznamenáních.

Vydané paměti

BENEŠ, Edvard. *Paměti. Od Mnichova k nové válce a k novému vítězství*. Praha: Orbis, 1948.

DRTINA, Prokop. *Československo můj osud. Kniha života českého demokrata 20. století*. Svazek I., kniha 1. Praha: Melantrich, 1991.

FEIERABEND, Ladislav. *Soumrak československé demokracie*. Rozmluvy, 1988.

GUTH-JARKOVSKÝ, Jiří Stanislav. *Paměti. Díl III. Na dvoře republikánském 1919–1925*. Praha: Hejda a Tuček, 1929.

HAVELKA, Jiří – KVAČEK, Robert – TOMEŠ, Josef (eds). *Dvojitý život. Vzpomínky protektorátního ministra*. Praha: NLN a MÚA, 2015.

KLIMENT, Josef – VELČOVSKÝ, Václav (ed). *U obětovaného prezidenta. Hořké paměti Háchova tajemníka*. Praha: Academia, 2019.

KRAJINA, Vladimír. *Vysoká hra. Vzpomínky*. Praha: Nakladatelství Eva, 1994.

SMETANOVÁ, Jindřiška. *TGM: „Proč se neřekne pravda?“ Ze vzpomínek dr. Antonína Scherka*. Praha: PRIMUS, 1996.

ŠUBERT, František Adolf. *Dějiny Národního divadla v Praze 1883-1900 s některými paměťmi, vzpomínkami a doklady*. Praha: Unie, 1908.

Vydané školské zprávy

Geschichte des Deutschen Staats-Ober-Gymnasiums in Brünn von der Gründung desselben im Jahre 1578 bis zum Jahre 1878. Festschrift zur Jubel-Feier seines 300jährigen Bestandes. Brünn: Deutsches Staats-Obergymnasium, 1878.

Třicátý první program c.k. vyššího gymnasia slovanského v Brně na konci školního roku 1897-98. Brno: 1898.

Třicátý druhý program prvního českého gymnasia státního v Brně koncem školního roku 1898-1899. Brno: 1899.

Odborná literatura

AUSKÝ, Stanislav. *Vojska generála Vlasova v Čechách*. Toronto: Sixty-Eight Publishers, 1980.

BORÁK, Mečislav. *Spravedlnost podle dekretu. Retribuční soudnictví v ČSR a Mimořádný lidový soud v Ostravě (1945–1948)*. Ostrava: Tilia, 1998.

BRANDES, Detlef. *Cesta k vyhnání 1938–1945. Plány a rozhodnutí o „transferu“ Němců z Československa a z Polska*. Praha: Prostor, 2002.

GEBHART, Jan – KUKLÍK, Jan. *Dramatické i všední dny protektorátu*. Praha: Themis, 1996.

HÁJEK, Jan – HÁJKOVÁ, Dagmar – KOLÁŘ, František – LACINA, Vlastislav – MARŠÁLEK, Zdenko – ŠEDIVÝ, Ivan. *Moc, vliv a autorita v procesu vzniku a utváření meziválečné ČSR*. Praha: Masarykův ústav a Archiv Akademie věd ČR, 2008.

HAZDRA, Zdeněk. *Šlechta ve službách Masarykovy republiky*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2016.

HONAJZER, Jiří. *Vznik a rozpad vládních koalic v Československu v letech 1918–1938*. Praha: Orbis, 1995.

JANEČKOVÁ, Eva. *Proces s protektorátní vládou*. Praha: Libri, 2012.

KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře první republiky. Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918–1929)*. Praha: Libri, 2017.

KLIMEK, Antonín. *Boj o Hrad I. Hrad a Pětka (1918–1926)*. Praha: PANEVROPA, 1996.

KLIMEK, Antonín. *Boj o Hrad II. Kdo po Masarykovi (1926–1935)*. Praha: PANEVROPA, 1996.

KLÍMA, Vladimír. *Druhý odboj (1939–1945). Svědectví a úvahy*. Praha: NLN a MÚA, 2017.

KNAP, Josef. *Umělcové na pouti. České divadelní společnosti v 19. století*. Praha: Orbis, 1991.

KOKOŠKA, Stanislav. *Praha v květnu 1945. Historie jednoho povstání*. Praha: NLN, 2005.

KÖSSL, Jiří. *Dějiny československého olympijského hnutí*. Praha: Olympia, 1977.

KOVTUN, Jiří – LUKEŠ, Zdeněk. *Pražský hrad za T. G. Masaryk*. Praha: Správa Pražského hradu, 1995.

KUKLÍK, Jan. *Příběh československé ústavy 1920*. Praha: Karolinum, 2020.

KVAČEK, Robert – TOMÁŠEK, Dušan. *Causa Emil Hácha*. Praha: Themis, 1995.

KVAČEK, Robert – TOMÁŠEK, Dušan. *Generál Alois Eliáš. Jeden český osud*. Praha: Epoque, 1996.

KVAČEK, Robert – TOMÁŠEK, Dušan. *Obžalovaná je vláda*. Praha: Themis, 1995.

- LENDEROVÁ, Milena. *K hříchu i k modlitbě*. Praha: Karolinum, 2016.
- LOBKOWICZ, František. *Encyklopedie řádů a vyznamenání*. Praha: Libri, 1995.
- LUKEŠ, František. *Podivný mír*. Praha: Svoboda, 1968.
- MACHÁLEK, Vít. *Prezident v zajetí*. Praha: Regulus, 1998.
- MACHÁLEK, Vít. *Prezident lidskosti. Životní příběh Emila Háchy*. Praha: Academia, 2020.
- MALÍŘ, Jiří. *Od spolků k moderním politickým stranám. Vývoj politických stran na Moravě v letech 1848–1914*. Brno: Masarykova univerzita, 1996.
- MALÍŘ, Jiří. *Vývoj liberálního proudu české politiky na Moravě. Lidová strana na Moravě do roku 1909*. Brno: Filozofická fakulta Univerzity J. E. Purkyně, 1985.
- MARES, Antoine. *Edvard Beneš. Drama mezi Hitlerem a Stalinem*. Praha: Argo, 2016.
- MARŠÁLEK, Pavel. *Pod ochranou hákového kříže. Nacistický okupační režim v českých zemích 1939–1945*. Praha: Auditorium, 2012.
- MĚŘÍČKA, Václav August. *Das Buch der Orden und Auszeichnungen*. Hanau: Verlag Werner Dausien, 1990.
- NOVÁK, Jan (ed). *Veritas Vincit. 100 let založení Kanceláře prezidenta republiky*. Praha: Správa Pražského hradu, 2019.
- NOVÁK, Ladislav. *Stará garda Národního divadla*. Praha: Josef Vilímek, 1944.
- PASÁK, Tomáš. *Emil Hácha (1938–1945)*. Praha: Rybka Publishers, 2007.
- PAVLÍČEK, Václav – ČECHUROVÁ, Jana – LEDVINKA, Václav – HÁLEK, Jan. *Přemysl Šámal kancléř prezidentů*. Praha: Nadace „Nadání Josefa, Marie a Zdeňky Hlávkových“, 2019.
- PERNES, Jiří (ed). *Pod císařským praporem. Historie habsburské armády 1526–1918*. Praha: Elka Press, 2004.
- PEROUTKA, Ferdinand. *Budování státu III*. Praha: NLN, 1991.
- POPELKA, August. *Apologie našeho práva jazykového*. Brno: Ústřední výbor Národní jednoty, 1931.

PROCHÁZKA, Karel. *Olympijské hry. Od Athén 1896 po Moskvu 1980*. Praha: Olympia, 1984.

PROKOP, Ladislav. *Jazykový zákon s důvodovými zprávami, prováděcím nařízením pro obor ministerstev vnitra, spravedlnosti, financí, průmyslu, obchodu a živností, veřejných prací a veřejného zdravotnictví a tělesné výchovy, pro veřejné korporace podléhající těmto ministerstvům spolu s ostatními předpisy jazykovými, obsaženými porůznu v zákonech, nařízeních a státních smlouvách*. Praha: Státní tiskárna, 1926.

PURŠ, Jaroslav. *Changes in the Standard of Living and Nutrition of the Working Class in the Czech Lands*. Prague: Institute of Czechoslovak and World History of the Czechoslovak Academy of Science, 1986.

SCHELLE, Karel. *Organizace československého státu v meziválečném období (1918–1939)*. Praha: Eurolex Bohemia, 2006.

SOBOTA, Emil – KŘOVÁK, Rudolf – SCHENK, Antonín – VOREL, Jaroslav. *Československý prezident republiky. Státoprávní instituce a její život*. Praha: Orbis, 1934.

SOBOTA, Emil – SCHIESZL, Josef (ed). *Co to byl protektorát*. Praha: Kvasnička a Hampl, 1946.

ŠTĚPÁN, Václav – TRÁVNÍČKOVÁ, Markéta. *Prozatímní divadlo 1862–1883 II*. Praha: Academia, 2006

TEUBER, Oscar. *Geschichte des Prager Theaters. Von Anfängen des Schauspielwesens bis auf die neuste Zeit*. Praha: 1888.

UHLÍŘ, Jan Boris. *Ve stínu říšské orlice*. Praha: Nakladatelství Aleš Skřivan, 2002.

ŽUPANIČ, Jan. *Nová šlechta rakouského císařství*. Praha: Agentura Pankrác, 2006.

Kvalifikační práce

BENEŠ, Otmar. „Černý Petr“. *Česká společnost a Čestný štít protektorátu Čechy a Morava*. 2019. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav českých dějin. Vedoucí práce Michela, Miroslav.

Slovníky, encyklopedie a almanachy

HÁCHA, Emil – HOETZEL, Jiří – WEYR, František – LAŠTOVKA, Karel. *Slovník veřejného práva československého*, svazek II. Brno: Polygrafia, 1932.

Masarykův slovník naučný. Lidová encyklopedie všeobecných vědomostí, svazek 5. Praha: Československý kompas, 1931.

NAVRÁTIL, Michal. *Almanach československých právníků*. Praha: M. Navrátil, 1930.

Ottův slovník naučný nové doby. Dodatky k velikému Ottovu slovníku naučnému, svazek 4, část 1. Praha: Paseka, 2001.

Ottův slovník naučný, svazek 2. Praha: J. Otto, 1899.

SCHELLE, Karel – TAUCHEN, Jaromír (eds). *Encyklopedie českých právních dějin*, svazek K-M. Plzeň: Aleš Čeněk, 2016.

Online zdroje

ČTK (2005). *V 61 letech zemřel Petr Popelka, herec Ypsilonky*. 18. 11. 2005. [cit. 16.05.2022] Dostupné z: <https://www.divadlo.cz/?clanky=v-61-letech-zemrel-petr-popelka-herec-ypsilonky>

Od TGM k Zemanovi: Poslechněte si vánoční a novoroční projevy všech prezidentů. Interaktivní vizualizace Českého rozhlasu [online]. Archiv ČRo. [cit. 16.05.2022]. Dostupné: <http://interaktivni.rozhlas.cz.s3-website.eu-central-1.amazonaws.com/prezidentske-projevy-2017/www/#1943-hacha>

Österreichisches Biographisches Lexikon und biographische Dokumentation. Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 1993, str. 373. [cit. 16.05.2022]. Dostupné z: https://www.biographien.ac.at/oeb1/oeb1_K/Kusy-Dubrav_Emanuel_1844_1905.xml

Programové prohlášení vlády Jana Černého (26. 10. 1920). [cit. 16.05.2022] Dostupné z: <https://www.vlada.cz/assets/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cz/1918-1938-csr/jan-cerny-1/ppv-1920-1921-cerny.pdf>

Periodika

Jednotlivá vydání jsou blíže uvedena v poznámkách pod příslušnými kapitolami.

Brněnské noviny, Český deník, Demokratický Střed, Lidové noviny, Mährisches Tagblatt, Moravský deník, Moravská orlice, Národní listy, Osobní věstník čs. ministerstva národní obrany, Polední list, Práce, Pravda, Venkov, Volné slovo, Za svobodné Československo, Zlatá Praha. Obrazový časopis pro zábavu a poučení, Žďár. Politický týdeník pro okresy rokycanský, zbirožský, hořovický, blovický, kralovický

Články v odborných periodících

HÁLEK, Jan. *Maffisté v politickém životě prvorepublikového Československa (1919–1921) – role Přemysla Šámala*. In: *Historie – Otázky – Problémy*, 1/2014. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, 2014, str. 147–156.

MUSIL, Michal. *Příběh Háchova politického sekretáře. Josef Kliment před Národním soudem roku 1947*. In: *Soudobé dějiny*, 4/95. Praha: Ústav pro soudobé dějiny Akademie věd ČR, 1996, str. 530–544.

POPELKA, August. *Nejvyšší soud a snaha o rozšíření výsady jazykových menšin na cizince*. In: *Právník. Teoretický časopis pro otázky práva a státu*, ročník 67. Praha: Jednota právnická, 1928, str. 489–508.

STÁTNÍK, Dalibor. *Agenti nacistických bezpečnostních složek Gestapa a Sicherheitsdienstu ve službách StB*. In: *Sborník archivu Ministerstva vnitra*, 1/2003. Praha: Odbor archivní a spisové služby MV ČR, 2003.

ZEMIAN, Pavel. *Pražský hrad v květnu 1945. Svědectví o průběhu Pražského povstání*. In: *Paměť a dějiny*, 2/2015. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů ČR, 2015, str. 67–76.

Ostatní literatura

ETLÍK, Jaroslav – SCHMID, Jan. *Legenda jménem Ypsilon*. Praha: Formát, 2004.

KUSÝ, Emanuel. *Hygiena čili Zdravotnictví. Rozprava k poučení všeobecnému*. Brno, 1876.

KUSÝ, Emanuel. *Sanitäts-Karte der Markgrafschaft Mähren 1880*. Brno: C. Winiker, 1882.

KUSÝ, Emanuel. *Zákony a nařízení o zdravotní organisaci na Moravě*. Brno: Moravská akciová knihtiskárna, 1884.

HRABÁK, Josef. *Průvodce brněnskými hřbitovy*. Brno: Okresní péče o mládež, 1946.

TESAŘ, Ladislav. *Dramatické silhouetty*. Praha: L. Tesař, 1884.

Seznam použitých fotografií a vyobrazení v příloze

obr. 1 Vyhotovení erbu pro Adolfa Popelku. Österreichisches Staatsarchiv

obr. 2 Portrét Dr. Augusta Popelky jako prezidenta Nejvyššího soudu. Nejvyšší soud

obr. 3 Portrét Ludviky Rottové. Archiv Národního divadla

obr. 4 Portrét Ludviky Rottové. Divadelní oddělení Národního muzea

obr. 5 Portrét Ludvik. Rottové. Divadelní oddělení Národního muzea

obr. 6 Portrét Ludviky Rottové s mladým mužem. Archiv Národního divadla

obr. 7 Maďarský vyslanec de Villányi při nástupní audienci, 1923. Archiv Národního muzea, Hradní fotoarchiv, neg. 2272.

obr. 8 Hon v Lánech na počest francouzského vyslance Cougeta, 1926. Archiv Národního muzea, Hradní fotoarchiv, neg. 4673.

obr. 9 Povolání Augusta Adolfa Popelky do služeb Kanceláře prezidenta republiky. AKPR, fond KPR, personální spis Augusta Adolfa Popelky, sign. 316531/50, k. 30.

obr. 10 Opis jmenování Augusta Adolfa Popelky přednostou KSP. AKPR, fond KPR, personální spis Augusta Adolfa Popelky, sign. 316531/50, k. 30.

obr. 11 Dekret Čestného odznaku protektorátu. AKPR, fond KPR, osobní fond Augusta Adolfa Popelky, inv. č. 1.

